

**MADENCİLİKTE SOSYAL ONAY KAVRAMININ
ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**ASSESSMENT OF SOCIAL LICENSE
IN MINING INDUSTRY THROUGH EXAMPLES**

AYÇA TUFAN

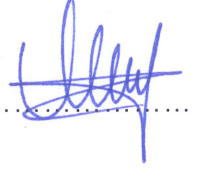
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜNEŞ ERTUNÇ
Tez Danışmanı

Hacettepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Maden Mühendisliği Anabilim Dalı için Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

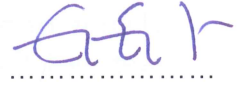
2018

Ayça TUFAN' in hazırladığı "**Madencilikte Sosyal Onay Kavramının Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi**" adlı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından **MADEN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI'** nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nuray DEMİREL
Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Güneş ERTUNÇ
Danışman

Doç. Dr. Mehmet Ali HİNDİSTAN
Üye

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak onaylanmıştır.

Prof. Dr. Menemşe GÜMÜŞDERELİOĞLU
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanması zorunlu metinlerin yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, tezinin arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir.)

- Tezimin/Raporumun 18.06.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı ve ya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun ..... tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum, ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

18 / 06 / 2018

Ayça TUFAN

ETİK

Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

24/05/2018

AYÇA TUFAN

ÖZET

MADENCİLİKTE SOSYAL ONAY KAVRAMININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayça TUFAN

Yüksek Lisans, Maden Mühendisliği Bölümü

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Güneş ERTUNÇ

Mayıs 2018, 148 sayfa

Günümüzde farklı birçok sektörde faaliyet gösteren şirketlerin yasal yükümlülüklerinin yanı sıra çevresel ve sosyal yükümlülükleri üzerinde de sıklıkla durulmaktadır. Şirketlerin yürütmekte olduğu faaliyetleri için topluluklara ve çevreye olan olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, projeden etkilenebilecek yöre sakinleri, yerel otoriteler ve diğer paydaşların sürece katılımları sağlanarak sosyal onay alınması gerekliliği her zamankinden daha önemli bir konu haline gelmiştir.

Bugüne kadar dünyada sosyal onay kavramı ile ilgili birçok akademik çalışma yapılmıştır. Sektör geri bildirimleri ile geliştirilmiş olan bu çalışmalarda sosyal onay kavramı genel olarak yerel topluluk üyeleri ve diğer paydaşlar tarafından projenin

kârlılığını etkileyebilecek olan onay ve bu onayın devamlılığı olarak tanımlanmaktadır.

Son yıllarda madencilik sektöründe yaşanan çevresel ve sosyal sorunlara paralel olarak maden şirketlerinin üzerindeki yaptırım ve baskıların artması ile birlikte madencilikte sosyal onay konusunun dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Günümüzde projelerin planlandığı şekilde hayata geçirilebilmesi için yasal izinler tek başına yeterli olmamaktadır. Madencilik faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde devam edebilmesi için, projelerin sosyal onaya sahip olması ve bu onayı koruması gerekmektedir.

Sosyal onayın alınabilmesi için paydaşların süreçlere açık, şeffaf ve erken katılımlarının sağlanması, projenin etkileri ile ilgili endişelerin giderilmesi ve karşılıklı menfaatlerin korunması gerekmektedir. Sosyal onayın sürekliliğinin sağlanabilmesi için mevcut uygulamaların devam ettirilmesi ve projenin her aşamasının planlanması gerekmektedir. Sosyal onayın alınmadığı durumlarda izin süreçlerinde yaşanan gecikmeler, projelerin planlanan iş programının gerisinde kalması, durması veya iptali, bu durumlardan kaynaklanan ek maliyetler, şirket itibarının zarar görmesi ve bu durumun şirketin gelecekteki projelerini etkilemesi durumları bir şirkete doğrudan veya dolaylı olarak ciddi zararlar vermektedir.

Bu çalışmada madencilikte sosyal onay konusunun sürdürülebilir madencilik açısından önemi ortaya konmuş, bu amaçla seçilen örnekler ile dünyadan ve Türkiye'den madencilik projelerine yer verilmiş, bu projelerin sosyal onay konusunda yaşadıkları olumlu/olumsuz durumlar aktarılmıştır.

Madencilik sektörünün daha ileriye taşınabilmesi için sürdürülebilir madencilik kapsamında yapılan yasal düzenlemeler, akademik çalışmalar ve iyi saha uygulamalarına ek olarak ülkedeki mühendislik eğitiminin de bu yönde geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: madencilik, sosyal onay, paydaş, sürdürülebilirlik.

ABSTRACT

ASSESSMENT OF SOCIAL LICENSE IN MINING INDUSTRY THROUGH EXAMPLES

Ayça TUFAN

Master of Science, Department of Mining Engineering

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Güneş ERTUNÇ

May 2018, 148 pages

Nowadays, companies operating in many different sectors are often focused on their environmental and social obligations, as well as their legal obligations. The need for social license to operate has become more important issue than ever for companies and their activities, to reduce the negative impacts on communities and the environment, to ensure the participation of residents, local authorities and other stakeholders affected by the project.

In literature, there have been many academic studies on the concept of social license to operate. Majority of these studies developed through industry feedback, and the concept of social license to operate is generally defined as the consent and

the continuity of the acceptance that could affect the profitability of the project by the local community members and the other stakeholders.

In parallel with the environmental and social problems experienced in the mining sector with the increase of sanctions and pressures on the mining companies, it has become necessary to consider the social license to operate in mining in recent years. Today, legal permits are not enough alone for the projects in order to be able to realize as planned. For sustainable mining activities, projects must obtain a social license to operate and shall retain this acceptance.

In order to gain a social license to operate, it is necessary that stakeholder engagement shall be clear, sensitive and with early participation of stakeholders to avoid concerns about the effects of the project and to protect mutual interests. The continuity of social license to operate is fully dependent on to maintain existing implementations and plan every stage of the project. In the absence of social license to operate, delays in the authorization process, projects which stay behind by planned schedule, stop or cancel and additional costs incurred in these situations, damage to the company's reputation and this situation affecting the company's future projects cause direct or indirect serious damage to the companies.

In this study, the importance of social license to operate in mining has been demonstrated in the manner of sustainable mining, and for this purpose, with the selected case studies, mining projects from the world and from Turkey are presented and positive/negative situations in social license to operate upon these projects were conveyed.

In addition to legal regulations, academic studies and good site implementations in the context of sustainable mining, the engineering education in the country needs also to be developed in this direction, in order to take further action for the mining industry.

Keywords: mining, social license to operate, stakeholder, sustainability.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında değerli katkılarıyla yol gösteren ve araştırmaya teşvik eden danışmanım Sn. Dr. Öğr. Üyesi Güneş ERTUNÇ'a, konuyla ilgiliengin bilgi ve deneyimlerini paylaşan Sn. Dr. Ali Vedat OYGÜR'e, Sn. Dr. Alper SEZENER'e, Sn. Bilge KÜÇÜKAYTAN'a, Sn. Dilek ERYILMAZ'a, Sn. Dr. Ercan BALCI'ya, Sn. Görkem GÜRSES'e, Sn. Güler GÜLCÜOĞLU'na, Sn. Hayri ÖĞÜT'e, Sn. Melik Zafer YILDIZ'a, Sn. Neşri Murat BİNGÖL'e, Sn. Senem BULUT'a, Sn. Tarkan YAZICI'ya ve emeği geçen diğer tüm şirket çalışanlarına, araştırmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen Sn. Gülant CANDAŞ'a, Sn. İlknur ASLAN'a, Sn. Metin AKTAN'a, Sn. Recep BAKKALOĞLU'na, Sn. Tuğçe Ceyla ŞENOL'a, Sn. Utku FENERLİ'ye, eşsiz yardımları için Sn. Hasan Taylan DEMİREL'e ve beni her zaman destekleyen aileme tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELER	ix
ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. SOSYAL ONAY	7
3. SOSYAL ONAY ADIMLARI	12
3.1. Amaçların Belirlenmesi	13
3.2. Politika ve Kılavuz İlkelerin Belirlenmesi	13
3.3. Paydaş Analizi	13
3.4. Etki, Risk ve Fırsatların Değerlendirilmesi	15
3.5. Planlama	17
3.6. Paydaş Katılımı	21
3.6.1. Cinsiyete Göre Değerlendirmeler	24
3.6.2. Hassas Topluluklar	25
3.6.3. Yerli Halklar	25
3.6.4. İç Paydaş Katılımı	26
3.6.5. Türkiye’de Paydaş Katılımı	27
3.7. Uygulama	28
3.8. İzleme ve Değerlendirme	28
3.9. Raporlama	31
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR MADENCİLİK	32
4.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Uluslararası Standartlar	37
4.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Çok Uluslu İşletmeler Rehberi	38
4.1.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact)	39
4.1.3. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)	39

4.1.4. ISO 26000:2010 - Sosyal Sorumluluk Kılavuzu	40
4.1.5. Ekvator Prensipleri	41
4.1.6. IFC Performans Standartları.....	43
4.1.7. Ekstraktif Endüstrisi Şeffaflık Girişimi (EITI) Prensipleri	43
4.1.8. Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi (ICMM) Prensipleri	44
4.1.9. Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri	46
4.1.10. Güvenlik ve İnsan Hakları Hakkında Gönüllü İlkeler.....	46
4.1.11. Sürdürülebilir Madencilığe Doğru Girişimi (TSM) Kılavuz İlkeleri.....	47
4.2. Uluslararası Finans Kuruluşları	48
4.2.1. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD).....	49
4.2.2. Dünya Bankası	51
5. MADENCİLİKTE SOSYAL ONAY	53
5.1. Dünyadan Örnekler.....	61
5.1.1. Red Dog Madeni, Alaska.....	61
5.1.2. Misima Madeni, Papua Yeni Gine	63
5.1.3. Wallaby Projesi, Batı Avustralya.....	65
5.1.4. Crown Jewel Madeni, ABD.....	66
5.1.5. New World Mine, ABD.....	68
5.1.6. Las Cristinas Madeni, Venezuela	70
5.1.7. Minera Yanacocha Madeni, Peru	72
5.1.8. Tambogrande Madeni, Peru.....	74
5.1.9. Ok Tedi Madeni, Papua Yeni Gine	77
5.1.10. Roşia Montana Madeni, Romanya	78
5.2. Türkiye'den Örnekler.....	82
5.2.1. Ovacık Altın Madeni, Bergama.....	82
5.2.2. Kışladağ Altın Madeni, Uşak	91
5.2.3. Çöpler Altın Madeni, Erzincan	95
5.2.4. Öksüt Altın Madeni Projesi, Kayseri	100
5.2.5. Kirazlı Altın Madeni Projesi, Çanakkale.....	105
5.2.6. Çayeli Bakır İşletmeleri, Rize.....	107
5.2.7. Cerattepe Maden Projesi, Artvin.....	114
5.2.8. Söğüt Projesi, Bilecik.....	118
5.2.9. İvrindi Altın ve Gümüş Madeni, Balıkesir	120
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	128

6.1. Öneriler.....	132
KAYNAKLAR.....	137
EK - Görüşme Listesi	146
ÖZGEÇMİŞ	147

ÇİZELGELER

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1. Paydaş analizi	14
Çizelge 4.1. ISO 26000:2010 ekstraktif endüstrisi için kılavuz standartlar	41
Çizelge 4.2. TSM performans değerlendirme kriterleri	48
Çizelge 5.1. Madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler 2008-2018 yılları kıyaslaması	56
Çizelge 5.2. Deloitte'nin madencilik sektöründeki eğilimler sıralaması.....	58
Çizelge 5.3. ÇBİ İstihdamı Geliştirme Projesi.....	111

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Sosyal onayın piramit modeli.....	8
Şekil 2.2. Sosyal onay aşamaları ve göstergeleri	9
Şekil 2.3. Kavramlar arasındaki ilişkilere genel bakış	10
Şekil 3.1. Sosyal onay adımları	12
Şekil 3.2. Paydaşların haritalanması	15
Şekil 3.3. Risk değerlendirmesi süreci.....	17
Şekil 3.4. Güney Filipinler’de yerli halklar için gerçekleştirilen bir protesto	26
Şekil 3.5. ÇED sürecinde Halkın Katılımı Toplantısı aşamaları	28
Şekil 4.1. Sürdürülebilirliğin üç temel sacayağı	33
Şekil 4.2. Sürdürülebilirlik bileşenleri	33
Şekil 4.3. ICMM’in 10 Prensipleri.....	45
Şekil 4.4. EBRD’nin yıllara göre Türkiye’deki yatırım projeleri.....	50
Şekil 5.1. 2016-2017 yıllarında madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler.....	55
Şekil 5.2. 2017-2018 yıllarında madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler.....	55
Şekil 5.3. Misima Adası’nda gerçekleştirilen bir halka danışma toplantısı.....	62
Şekil 5.4. Tambogrande Madeni’ne karşı bir afiş.....	75
Şekil 5.5. Tambogrande Madeni’ne karşı protestolar	76
Şekil 5.6. Ok Tedi Madeni	77
Şekil 5.7. “Roşia Montana’yı Korumak” protestolarından bir fotoğraf	81
Şekil 5.8. ÇBİ Dış İlişkiler Yönetim Sistemi.....	109
Şekil 5.9. ÇBİ Dış İlişkiler Birimi Organizasyon Şeması ..	109
Şekil 5.10. ÇBİ’nin yıllara göre şikâyet oranları.....	110
Şekil 5.11. Cerattepe Madeni’ne karşı protestolar.....	115
Şekil 6.1. Maden projelerinde sosyal onay çalışmaları.....	131

KISALTMALAR

BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
CEFIC	Conseil Europeen des Federations de l'Industrie Chimique (Avrupa Kimya Endüstrileri Konseyi)
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
ÇSED	Çevresel Sosyal Etki Değerlendirme
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)
EITI	Extractive Industries Transparency Initiative (Ekstraktif Endüstrisi Şeffaflık İnisiyatifi)
EPA	Environmental Protection Agency (Çevre Koruma Ajansı)
GMI	Global Mining Initiative (Küresel Madencilik Girişimi)
GRI	Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi)
HKT	Halkın Katılım Toplantısı
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası)
ICMC	International Cyanide Management Code (Uluslararası Siyanür Yönetim Kodu)
ICMM	The International Council on Mining and Metals (Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi)
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes (Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi)
IDA	The International Development Association (Uluslararası Kalkınma Birliği)
IFC	International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kurumu)
IIED	International Institute for Environment and Development (Çevre ve Kalkınma için Uluslararası Enstitü)
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖFB	Kapsam ve Özel Format Belirleme
KÖİ	Kamu-Özel Sektör İşbirliği
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
MAC	Mining Association of Canada (Kanada Madenciler Birliği)

MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency (Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı)
MMSD	Mining, Minerals and Sustainable Development (Maden, Mineraller ve Sürdürülebilir Kalkınma)
OECD	The Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SEAT	Socio-Environmental Assessment Tool (Sosyo-ekonomik Değerlendirme Aracı)
SED	Sosyal Etki Değerlendirme
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TEİD	Etik ve İtibar Derneği
TMD	Türkiye Madenciler Derneği
TSM	Towards Sustainable Mining (Sürdürülebilir Madencilığe Doğru Girişimi)
UNCED	The United Nations Conference on Environment and Development (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFCCC	The United Nations Framework Convention on Climate Change (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
WCED	World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu)
WCU	World Conservation Union (Dünya Koruma Birliği)

1. GİRİŞ

Son yıllarda madencilik sektöründe sosyal onay ile ilgili olarak yaşanan sıkıntıların ve durdurulan faaliyetlerin sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu durumun günümüzde yerel paydaşlar ile yaşanan sıkıntıların sayısındaki artıştan mı, yoksa bu konuların kapsamının daha karışık hale gelmiş olmasından mı kaynaklandığını anlamak zordur. Bununla birlikte açıkça görülmektedir ki, şirketlerin ve yerel paydaşların bir madenin nasıl işletileceği konusunda anlaşmaya varamaması nedeniyle tehdit altında olan çok sayıda maden işletmesi ve madencilik projesi örnekleri mevcuttur.

Sosyal onayın önemini anlamak için bu tanımlama ile ne kastedilmek istendiğini anlamak önemlidir. Bu noktada sosyal onayın, yerel paydaşların o bölgede gerçekleştirilecek projelere katılımının sağlanması ve bu katılımın devam ettirilmesi olduğu söylenebilir. Yerel halkların haklarının artması, sivil toplum kuruluşları ve ilgili diğer tarafların bu konularda çok daha kapsamlı bilgiye kolayca ulaşabilir duruma gelmiş olması ile birlikte sosyal onayın madencilik, enerji ve doğal kaynaklar sektörü ile olan ilgisi artmıştır [1].

Sosyal onay konusunun anlaşılabilmesi için bölgesel koşullar, madenden elde edilecek menfaatlerin adil dağılımı, arazi mülkiyetleri, küçük ölçekli ve yasal olmayan madencilik, projenin çevresel etkileri ve maden firmasının geçmişi gibi konuların iyi anlaşılması gerekmektedir. Dünyadaki iletişim imkânlarının her geçen gün artması sebebiyle, madenciler için yerel paydaşlar ile olan ilişkiler her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

Sosyal onay madencilik şirketleri için giderek daha önemli bir konu olmaya başlamıştır. “Madencilik şirketleri yanlış iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, yüksek çevresel riskler, sektördeki ani yükseliş-düşüşler ve madenlerin kapatılması sonrası ortaya çıkan sosyo-ekonomik etkilerin bir sonucu olarak her geçen gün daha fazla eleştirilmektedir” [2]. Bu noktada yerel paydaşların projeleri desteklemesinin önemi açıktır.

“10 Mart 1906 yılında Fransa'nın kuzeyinde Courrières Madencilik Şirketi tarafından işletilen bir kömür madeninde kömür tozu patlaması nedeniyle büyük bir maden felaketi yaşanmış, olayda 1099 kişi hayatını kaybetmiş, yüzlerce kişi yaralanmıştır”

[3]. Avrupa tarihinde hala en büyük madencilik felaketi olarak kabul edilen olay, ülkede grevlerin artmasına yol açmıştır.

“1907 yılında Batı Virginia’da meydana gelen Monongah Madeni felaketi Amerika tarihinin en büyük madencilik felaketi olarak kabul edilmektedir” [4]. Resmi verilere göre 362 kişinin hayatını kaybettiği felaketten sonra madencilığe karşı tepkiler artmıştır.

“1920’li yılların sonunda 20 bin kişinin yaşadığı Oklahoma’daki Picher Kasabası günümüzde hayalet kasaba olarak nitelendirilmektedir. ABD’nin en toksik kasabası olarak kabul edilen bölgede 1885-1970 yılları arasında 460 milyon ton kurşun-çinko üretimi yapılmıştır” [5]. 1930’lu yıllara gelindiğinde, birçok madenci ve ailesi bölgedeki kötü hava kalitesi nedeniyle sağlık sorunları yaşamış, tüberküloz oranlarında ciddi artış olmuştur [5] [6].

“1905 yılında Çin ve Japonya’nın ortak işletmeye başladığı Benxi (Honkeiko) Colliery Madeni’nde 26 Nisan 1942 tarihinde kömür tozu patlaması nedeniyle meydana gelen kazada 1549 işçi hayatını kaybetmiştir” [7]. İşçilerin zorla ve kötü koşullarda çalıştırıldığı bilinen madende gerçekleşen kaza, kömür madenciliğinde yaşanan en büyük facia olarak değerlendirilmektedir.

21 Ocak 1960 tarihinde gerçekleşen Coalbrook Maden Kazası Güney Afrika tarihinde yaşanan en büyük maden felaketi olmuştur. Yaşanan kazada 437 madenci maden içerisinde mahsur kalmış, 417 madenci metan zehirlenmesi sebebiyle hayatını kaybetmiştir. “Kazadan sonra, bazı madencilerin ilk düşen kayadan sonra ocak girişine kaçtığı, ancak amirleri tarafından madene zorla geri gönderildiği konuları gündeme geldiğinde büyük bir protesto yaşanmıştır” [8].

“Kasım 1995’te Montana Berkeley’de, bakır madeni nedeniyle 40 milyar varil asitli su ve ağır metaller ile dolu olan çukur kenarında birkaç gün geçiren ve sis nedeniyle bölgeden ayrılamayan 342 kuş ölü bulunmuştur. Montana eyaletinde yapılan açıklamada, göl suyundan içen kuşların yemek borularının tahrip olduğu belirtilmiştir” [9] [10].

Madenler çevreye olan olumsuz etkilerinin yanı sıra bölgedeki sosyo-ekonomik yapıyı da etkilemektedir. “Avustralya yakınlarında bulunan Mikronezya’da yıllarca süren fosfor madenciliği faaliyetleri Nauru bölgesinde toprağın yüzde 80’inin yok

olmasına sebep olmuş, geriye kireçtaşı tepecikleri ile kaplı çorak bir arazi kalmıştır. Fosfor rezervlerinin bitmesinin ardından bölgenin ekonomisi de çökmüştür” [9].

Avustralyalı Esmeralda Şirketi ile Romanya Hükümeti'nin ortak girişimi olan Aurul Firmasının 2000 yılında Someş Nehri'nde sebep olduğu Baia Mare siyanür sızıntısı sebebiyle Tisza ve Danube'ye ulaşan siyanür atıklı su, Macaristan ve Yugoslavya'da çok fazla sayıda balık ölümüne sebep olmuş, yaşanan sızıntı “Çernobil Felaketi'nden sonra Avrupa'daki en büyük ikinci çevre felaketi olarak nitelendirilmiştir” [11]. Bugüne kadar gerçekleştirilen madencilik karşıtı protestolarda Baia Mare olayı sıklıkla gündeme getirilmiştir.

20 Nisan 2010 tarihinde Meksika Körfezi'nde meydana gelen Deepwater Horizon felaketinde 11 işçi hayatını kaybetmiş, 17 işçi yaralanmış ve bu patlamadan 87 gün sonra kapatılabilen petrol kuyusundan Meksika Körfezi'ne 205,8 milyon galon petrol sızmıştır [12]. “ABD tarihindeki en büyük petrol kazası sebebiyle BP Petrol Şirketi 2016 yılında ABD'li bir federal mahkemenin onayladığı tazminat davası ile 20 Milyar Dolarlık ceza almıştır” [13].

13 Mayıs 2014'te Türkiye'nin Manisa İlinin Soma İlçesinde bir kömür madeninde meydana gelen maden faciasında 301 işçi hayatını kaybetmiş, 162 işçi yaralanmıştır. Facia, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en çok can kaybı ile sonuçlanan iş ve madencilik kazası olarak kayıtlara geçmiştir. Kaza ile ilgili olarak dış basında yapılan bir haberde “Türkiye’de yaşanan trajik maden kazası sonrasında, madencilikte iş güvenliği sorununun ve bunun sonucu olarak toplulukta yaşanan öfkenin, Türkiye’deki madencilik firmalarına ve daha geniş anlamda sektörün itibarına ne şekilde zarar verdiği görülmüştür.” ifadesine yer verilmiştir [14].

Geçmişten günümüze dünyanın birçok yerinde felaketlerle sonuçlanmış maden kazaları ve çevresel felaketler, toplumlar üzerinde büyük olumsuz tepkilere, madencilğe ve maden şirketlerine karşı ciddi önyargıların oluşmasına neden olmuştur. Özellikle altın madenciliği konusunda yıllardır süregelen tartışmaların odak noktasındaki siyanür konusunda ülkemizde ciddi bir bilgi eksikliği ve önyargı söz konusudur. Toplumun büyük bir kesimi siyanürün maden arama faaliyetlerinde kullanılarak kontrolsüz bir şekilde çevreye zarar verdiğini düşünmektedir, öyle ki medyada “siyanürle altın aramak” deyimiyile sıklıkla karşılaşılabilir. “Siyanür ve madencilik ilişkisi çerçevesinde ortaya konan hurafelerin ve bilinçli çarpıtmaların

önüne geçilmesinin en önemli yolu, sektör mensuplarının potansiyel istişare, lobi ve iletişim becerilerini güçlendirmesi ve harekete geçirmesidir” [15].

“10 Temmuz 1976’da İtalya’nın Seveso kentindeki küçük bir kimyasal üretim fabrikasında meydana gelen Seveso Felaketi’ni takiben Avrupa ülkelerinde çok sayıda bilimsel çalışma ve endüstriyel güvenlik düzenlemeleri yapılmıştır” [16]. “Yaklaşık yirmi yıl süren bu çalışmaların sonunda 1996 yılında Seveso II Yönergesi olarak bilinen 96/82/EC Nolu AB Yönergesi yayımlanmıştır” [16].

Seveso II Yönergesi tüm sektörler için yeni bir yaklaşım getirmiş ve şirketlerin faaliyetlerinden kaynaklanan riskleri “halkın bilme hakkı” olduğunu ileri sürmüştür. “Şirketlerin endüstriyel faaliyetleri ile ilgili halkı bilgilendirmesi, faaliyetlerin ve etkilerinin açıklanması, olası büyük kazaların halka verebileceği zararlar ile ilgili bilgi verilmesi ve bir kaza anında halkın nasıl haberdar edileceği ve halkın nasıl davranması gerektiği konusunda bilgi verilmesi gereklilikleri bu yönerge ile ortaya çıkmıştır” [17].

Geçmişte yaşanan olumsuzluklar, mevcut projelere bakış açısını da etkilemektedir. Farklı sektörlerde yaşanan tüm bu olaylar ve kazanılan tecrübeler doğrultusunda, sürdürülebilir madencilik yapabilmek için madenciliğin sosyal etkilerini göz önünde bulundurmaya en az diğer konular kadar önemli bir konudur. Geçmişten günümüze sosyal onay konusunda sıkıntı yaşanmış madencilik projeleri hakkında bilgi sahibi olmak, sosyal onay alamama veya kaybetmenin risklerini ölçmek açısından etkili bir yöntem olacaktır [1].

Bu çalışmanın amacı madencilikte sosyal onayın sürdürülebilir madencilik için temel gerekliliklerden biri olduğu konusunda farkındalık yaratmak, bu kapsamda dünyada ve Türkiye’de yürütülen madencilik faaliyetlerinin sosyal onay süreçlerini değerlendirmek, elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye’de madencilik sektörünün sürdürülebilir madencilik yönünde geliştirilebilmesi amacıyla bir takım öneriler ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında madencilikte sosyal onay konulu akademik çalışmalar incelenmiş, sosyal onay kavramı için yapılan tanımlamalar derlenmiş, dünyada madencilik sektöründe sosyal onay ile ilgili olarak aktarılabilecek madencilik projelerinden olumlu ve olumsuz örnekler seçilmiştir. Türkiye’den aktarılacak örnekler, madencilik sektöründe halkla ilişkiler konusundaki çalışmaları

ile bilinen projeler arasından seçilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 15 şirket ve kamu kurumu ile görüşülmüş, çalışmada yer almak istemeyen şirket ve kurumlar kapsam dışı tutulmuştur. Türkiye’den örnekler aktarılırken tez çalışmasına katkıda bulunmayı kabul eden şirketlerin tez kapsamında hazırlanan sorulara verdikleri cevaplar derlenmiş, gerçekleştirilen görüşmeler listesi (EK 1) tez çalışmasının ekinde sunulmuştur.

Tez çalışması kapsamında Türkiye’de madencilik sektöründe yaşanan sosyal sorunlar ve maden şirketlerinin konuya yaklaşımının değerlendirilmesi amacıyla Türkiye’deki maden şirketlerine yöneltilen sorular aşağıda sıralanmıştır:

1. Projenin geçmişi ve mevcut durumu ile ilgili bilgi paylaşabilir misiniz?
2. Proje hayata geçirilmeden önce yöre halkının konuya yaklaşımı nasıldı?
3. Halkla ilişkiler ve paydaş katılımı prosedürleriniz hakkında bilgi paylaşabilir misiniz?
4. Projenin yıllar içerisinde gelişmesi ve büyümesi doğrultusunda yerel halkın beklentilerinde ne gibi değişiklikler olmuştur? Şirket bu süreçte halkla ilişkiler konusundaki çalışmalarını nasıl şekillendirmiştir?
5. Projenizde yerel istihdam ve yerel satın alma konularını nasıl dikkate alıyorsunuz, bir politikanız mevcut mu? Mevcut çalışan sayınız ve yerel istihdam oranınızı paylaşabilir misiniz? Yerel satın alma kapsamında bölgeye ne gibi kazançlar sağlıyorsunuz? Yerel yükleniciler ve tedarikçiler ile çalışıyor musunuz?
6. Geçmişten bugüne hayata geçirdiğiniz sosyal sorumluluk projeleriniz hakkında bilgi paylaşabilir misiniz?
7. Şirketinizin yürüttüğü madencilik faaliyetlerinde bağlı olduğu uluslararası standartlar nelerdir?
8. Proje tarihinde yerel halkın açtığı davalar sebebiyle yaşanan duruşlar oldu mu? Bu süreçler nasıl yürütüldü?
9. Patlatma, gürültü, toz, ekolojik sistem ve su kaynakları gibi çevresel konularda yöre halkının endişelerine nasıl çözümler geliştirilmiştir?
10. Proje için yürütülen arazi edinimi sürecinde halkla ilişkiler nasıl yürütüldü?
11. Siyanür konusunda çalışanlarınızı ve yöre halkını bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarınız oldu mu?
12. Projenin sosyo-ekonomik etkilerinin takibini nasıl yapıyorsunuz?

13. Şikâyet ve geri bildirim prosedürünüz mevcut mudur?

14. Maden Kapanış Planınız mevcut mudur? Bu planda maden kapanışının sosyal etkilerine yönelik projeler de bulunmakta mıdır?

Madencilikte sosyal onay konusu Türkiye'deki örnekler üzerinden değerlendirilirken maden şirketlerinin yukarıda sıralanan sorulara verdikleri yanıtlar derlenmiş, konu ile ilgili Türkiye'deki genel durum aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında bilgi paylaşmak istemeyen kurum ve şirketler sebebiyle araştırma az sayıda örnek ile sınırlı kalmıştır. Ancak sosyal onayın Türkiye'de tüm madencilik sektörü tarafından bilinen ve uygulanan bir konu olmaması ve konu hakkında farkındalık yaratılabilmesi açısından örnek sayısı yeterli bulunmuştur.

Tez çalışması altı ana başlıktan oluşmaktadır. "Sosyal Onay" başlığında sosyal onay kavramı açıklanmış, kavramın tarihçesi ile konu hakkındaki akademik çalışmalar araştırılmış; "Sosyal Onay Adımları" başlığında sosyal onay adımlarının uygulamada neler olduğu aktarılmış; "Sürdürülebilir Madencilik" başlığı altında madencilik ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri, kurumsal sosyal sorumluluk ve uluslararası standartlar ile uluslararası finans kuruluşlarına yer verilmiştir. "Madencilikte Sosyal Onay" başlığı altında dünyadan ve Türkiye'den madencilik projelerine yer verilmiş, bu projelerin sosyal onay konusunda yaşadıkları olumlu/olumsuz durumlar aktarılmıştır. Tezin "Sonuçlar ve Öneri" bölümünde değerlendirmeler doğrultusunda elde edilen sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

2. SOSYAL ONAY

Dünya Bankası sosyal onayı “yerel toplulukların ve paydaşların bir projenin öncesinde bilgilendirilerek özgürce verdikleri bir onay” olarak tanımlamaktadır [18]. Ancak bu tanımlamanın yeterli olabilmesi için yerel paydaşların söz konusu projeyi onaylamasına ek olarak bu onayın devam ettirilmesi gerekliliğinden de söz etmek gerekmektedir. Onay vermenin kriterleri zamanla değişebileceği için, halkın onayının sürdürülebilmesi ayrıca önem arz etmektedir [1]. Sosyal onay, belirli bir konuda bir topluluğun tüm üyeleri tarafından verilen tek bir onay olarak görülemez; insanların deneyimleri, algıları ve görüşleri değiştikçe zamanla yeniden müzakere edilir [19].

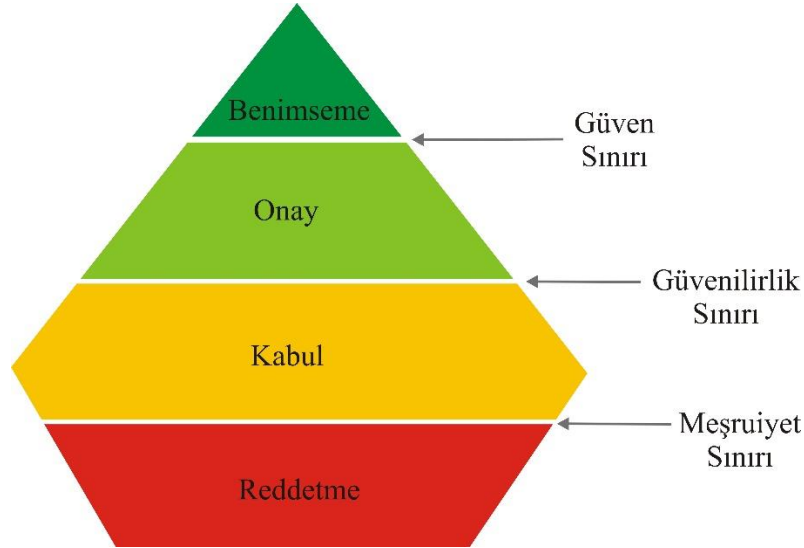
Bir projede sosyal onayın varlığından ve faaliyetlerin bu kapsamda yürütülebilmesinden söz edebilmek için, projenin halk tarafından geniş kabul görmüş olması gerekmektedir. Sosyal onay sivil makamlar tarafından verilen bir lisans veya uygulamaların denetlendiği şirket içi bir sürecin ürünü değildir. Sosyal onay, bir projenin geliştirme ve faaliyetlerinden hem doğrudan etkilenen komşu toplulukların hem de diğer paydaşların kabulünden gelmektedir.

Sosyal onay kavramının en yaygın şekilde "yerel topluluk üyeleri ve diğer paydaşlar tarafından projenin kârlılığını etkileyebilecek olan onay ve bu onayın devamlılığı" olduğu anlaşılmaktadır [20]. “Sosyal onay kavramı sektör tarafından deneyimlenen örnek olaylar sonucu ortaya çıkan yeni fikirler ve eğilimler doğrultusunda dizayn edilmiştir” [21].

Sosyal onay kavramı kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramının geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. KSS şirketlerin faaliyetlerini sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel konularda duyarlı şekilde yürütmeleri ve belirledikleri ihtiyaçlar doğrultusunda sosyal yatırımlar yapmaları anlamına gelmektedir. Yasal yükümlülükler ve izinlerden ayrı olarak KSS, şirketlerin gönüllü uygulamalarını kapsamaktadır. “KSS 1930’lu yıllarda ortaya çıkmış olsa da, yerel toplulukların şirketler üzerindeki aktif baskısının 1980’li yıllarda başladığı söylenebilir. Bu duruma paralel olarak 1990’lı yıllarda şirketlerin kurumsal kültürlerinde ciddi değişimler olmuştur. Sonuç olarak tüm bu gelişmeler maden şirketlerinin faaliyetlerini yürütebilmek için sosyal onay almaları gerektiği fikrini ortaya koymuştur” [22].

“Sosyal onay terimi ilk kez 1997 yılında Dünya Bankası ile yapılan toplantıda Placer Dome Şirketi Yöneticisi Jim Cooney tarafından kullanılmış, daha sonra aynı yıl Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilen madencilik ve toplum konulu toplantıda daha geniş bir kabul görmüştür” [23] [24]. Susan Joyce ve Ian Thomson, sosyal onaylarını kaybetmiş ya da kaybetmek zorunda kalmış şirketler ile istişarelere dayanan deneyimleri doğrultusunda bu tanımlamayı geliştirmiştir [19].

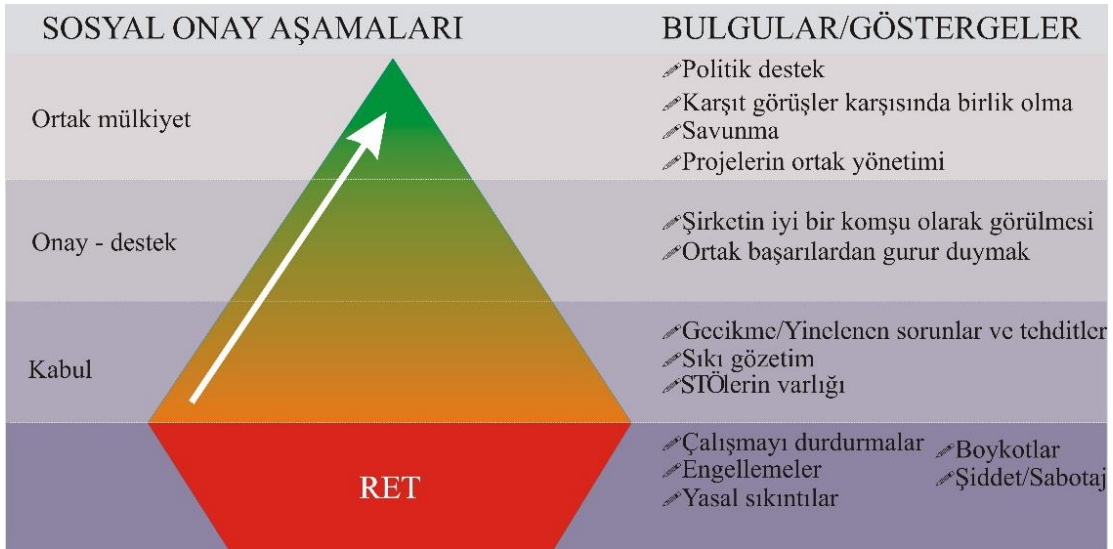
Sosyal onay ile ilgili teorik çalışmalarda, Thomson ve Boutilier'in [25] Şekil 2.1'de gösterilen sosyal onay piramit modelinde olduğu gibi meşruiyet, güvenilirlik ve güven olmak üzere üç temel sınır tanımlanmıştır. Bu çalışmaya göre bir proje faaliyeti meşruiyetini geliştirdikçe yerel paydaşlarından güvenilirlik kazanırken, bunun devamında projenin kabulü ve faaliyetlerin paydaşlar tarafından onaylanması gelmektedir.

Şekil 2.1. Sosyal onayın piramit modeli [25]

Thomson ve Boutilier [25], saha deneyimleri doğrultusunda sosyal onay kavramına üç önemli aşama eklemiştir. Sosyal onay düzeylerinin ve bir seviyeden diğerine geçme kriterlerinin not edildiği çalışmada sosyal onayın zaman içinde nasıl değişebileceğini gösteren örnekler verilmiş, projeden etkilenen paydaşların geçerli ve sürdürülebilir bir sosyal onay verme kapasitesi incelenmiştir. Şekil 2.2'de sosyal onayın bu aşamaları ve göstergeleri görülmektedir.

Şekil 2.2. Sosyal onay aşamaları ve göstergeleri [25]

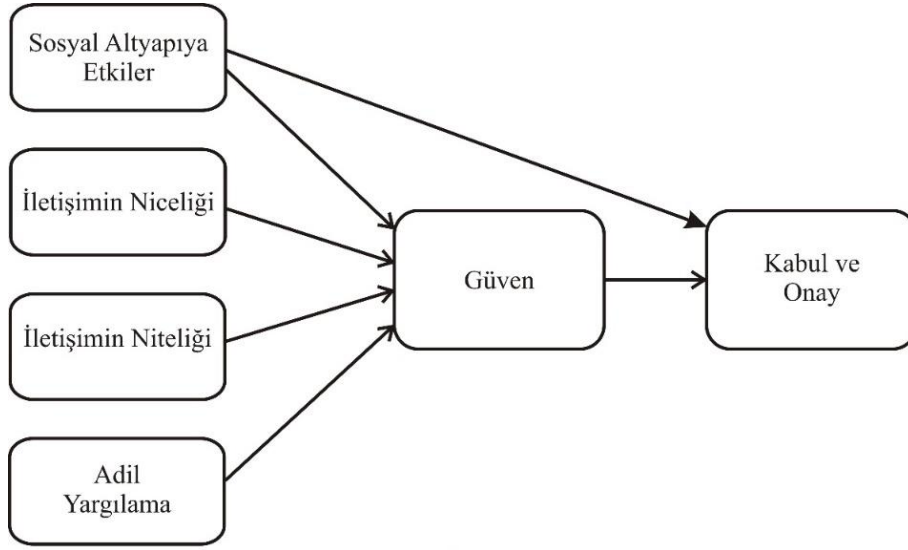
Günümüzde sosyal onay terimi madencilik şirketleri, sivil toplum örgütleri, araştırma kurumları, hükümetler ve danışmanlar dahil olmak üzere doğal kaynak sektöründeki birçok farklı kesim tarafından kabul görmüştür. “Doğal kaynaklar sektörünün sosyal riskler üzerinde durması ile ortaya çıkan sosyal onay kavramı, daha sonra diğer sektörlerde de uyarlanmıştır” [20].

Projeler gençler, yaşlılar, çiftçiler, kadınlar gibi farklı grupları bünyesinde barındıran topluluklarla birlikte hayata geçirilmektedir. Diğer paydaşlar, proje üzerinde çeşitli derecelerde etkileri olan yerel yönetimler, dini kurumlar, sivil toplum kuruluşları gibi taraflardan oluşmaktadır. Dolayısıyla sosyal onay, topluluk içerisindeki birçok kesim üzerinden elde edilen bir süreçtir.

“Sahada edinilen tecrübeler, sadece madencilik değil tüm altyapı ve ağır sanayi konularında çalışan firmaların, projenin bulunduğu yerdeki yöre halkının ve STK’lar gibi diğer paydaşların desteğini almadan yani ‘sosyal meşruiyeti’ sağlamadan sadece mevzuat gereklerini yerine getirerek projeyi gerçekleştiremeyeceklerini veya yürütemeyeceklerini açık bir biçimde göstermektedir” [26]. Bu durum, bir proje için yerine getirilmesi gereken yasal yükümlülüklerin günümüzde tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Konuyla ilgili çalışmalarda sosyal onay, “projenin paydaşları arasında karşılıklı güven temelinde kurulan anlamlı bir ilişki dizisi” [27] ve “yerel ve diğer paydaşların bir işletmenin nasıl işletileceğini şekillendiren bir dizi talep ve beklentisi” [28] olarak

tanımlanmıştır. Sosyal onay ile ilgili birçok çalışma mümkün olduğunca açıklayıcı olmaya ve şirketlere sosyal onay alınmasına yönelik rehberlik sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin, projeden etkilenen paydaşlar ile devam eden iletişim, bilgi paylaşımında şeffaflık, açıklama ve toplumu geliştirmeye yönelik projelerin artırılması gibi stratejiler, yerel toplulukların sosyal onayını almak için pratik yollar olarak tavsiye edilmiştir [2] [29] [30]. Sosyal onay alınabilmesi için paydaşlarda güven teşkil etmeyi sağlayan kavramlar Şekil 2.3'te gösterilmiştir:

Şekil 2.3. Kavramlar arasındaki ilişkilere genel bakış [20]

Günümüzde bazı ülkelerde faaliyet gösteren maden şirketleri devlet politikaları ve yasal mevzuattaki boşluklar sebebiyle sosyal onay konusunda daha büyük sıkıntılar yaşamaktadır. “Gelişmekte olan birçok ülkede, sosyal lisans ya da onayın genel çerçevesi yerel halkın katılımı, su kaynaklarına ve arazilere erişim hakları, çevrenin korunması, yerel ekonomik kalkınma ve istihdam konularına odaklanmakta ve şirketlerin karşılaştığı en önemli sorunlar olarak ön plana çıkmaktadır” [21]. Bu sorunları çözüme ulaştıramayan birçok proje uzun ve zorlu birer hukuki mücadele içerisine girmektedir.

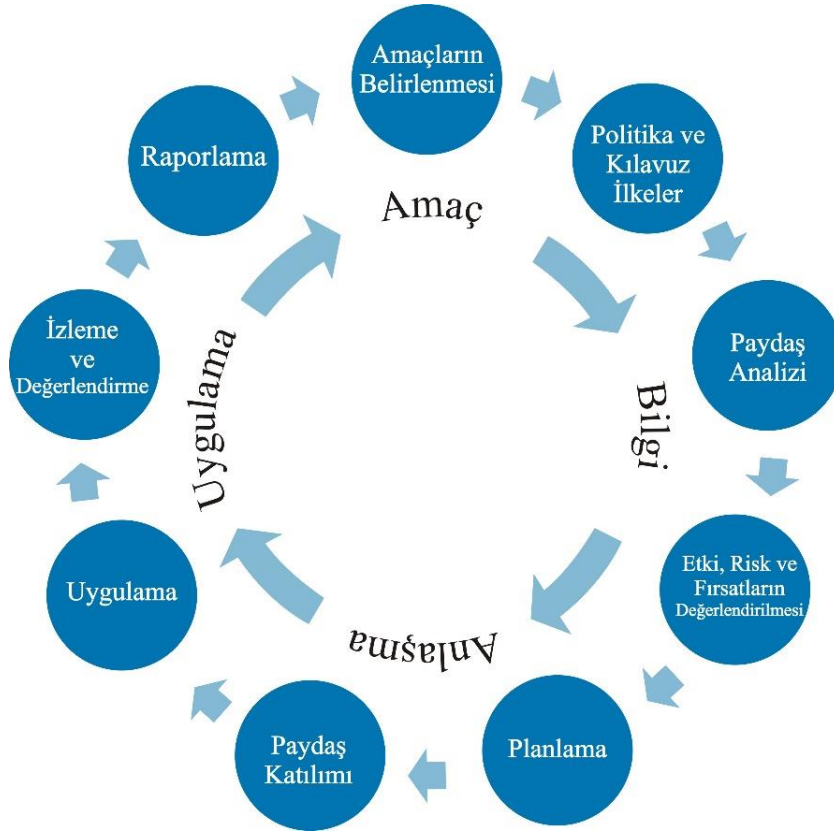
Bir projenin hayata geçirilmesi sürecinde devlet, yatırımcı, topluluklar, sivil toplum kuruluşları ve şirket çalışanları gibi birçok tarafın büyük beklentileri söz konusu olmaktadır. Günümüzde yerel istihdam ve yerel satın alma konularında maden şirketleri üzerinde artan bir baskı mevcuttur. Mevzuat gerekliliklerini yerine getirmek

için yasal izin süreçlerine fazlasıyla mesai harcayan şirketler, bir yandan bu talepleri karşılamaya çalışmaktadır. Bu sebeple projeden etkilenen topluluklar ile yürütülen ilişkilerde katılımcı bir paydaş katılımı yerine paydaşlar ile pazarlık yoluna gidilmektedir. Toplulukla ilgili girişimlerde gerçek ve sürdürülebilir bir fark yaratmak için proje üzerinde uzun vadeli bir toplum bağımlılığından kaçınılması ve sürdürülebilir toplum gelişiminin desteklenmesi gerekmektedir. Paydaşlarıyla işbirliği içerisinde olan şirketler, projeleri kapsamındaki iyi uygulamalar sayesinde daha fazla güvenilirlik kazanmaktadır.

Sosyal riskleri tam olarak yönetebilmek ve sosyal onay ihtiyacı hakkında başarılı bir değerlendirme yapabilmek için şirket yönetimlerine konunun önemini iyi aktarabilmek gerekmektedir. Sosyal onay, sadece elde edilmesi gereken bir onay veya uluslararası standartlar tarafından dikkate alınması gerektiği belirtilen bir konu olarak ele alınmamalıdır. Sosyal onayın varlığı ve eksikliği durumunda şirketin ve projenin nasıl etkileneceği net bir şekilde ortaya konmalıdır. Sosyal onayın alınmadığı durumlarda izin süreçlerinde yaşanan gecikmeler, projelerin planlanan iş programının gerisinde kalması veya durması, bu durumlardan kaynaklanan ek maliyetler, şirket itibarının zarar görmesi ve bu durumun şirketin gelecekteki projelerini etkilemesi durumları bir şirkete doğrudan veya dolaylı olarak ciddi zararlar vermektedir.

3. SOSYAL ONAY ADIMLARI

Bir proje kapsamında sosyal onaya sahip olmak ve bu onayı korumak amacıyla yürütülecek çalışmalarda öncelikli olarak amaçların belirlenmesi, gerekli bilgilerin ve verilerin temin edilmesi, paydaş katılımı, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerinden bahsetmek gerekmektedir. Söz konusu sosyal onay adımları Şekil 3.1'de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Sosyal onay adımları [31]

Sosyal onay çalışmaları için projenin niteliği ve kapsamı doğrultusunda amaçlar belirlenmeli, araştırma yöntemleri, arazi mülkiyeti konuları, bölgedeki fiziksel ve ekonomik koşullar, projenin sosyal etkileri, riskleri ve fırsatları gibi projenin mevcut durumunu ve geleceğini etkileyebilecek tüm konular iyi analiz edilmeli, yapılan değerlendirmeler ve etkin bir paydaş katılımı doğrultusunda hazırlanan planlar hedeflenen tarihlerde uygulamaya geçirilmeli, uygulamaların sonuçları izlenmeli ve raporlanmalıdır. Yapılan raporlamalar, projenin ilerleyen aşamaları için kılavuz niteliğinde olacaktır [31].

3.1. Amaçların Belirlenmesi

Sosyal onayın ilk adımı, söz konusu proje için amaçların belirlenmesidir. Bunun için proje sahibi şirketin temel değerleri ve işletme ilkeleri net bir şekilde ortaya konmalı ve genel proje hedefleri belirlenmiş olmalıdır. Projenin sosyal yönetimi için belirlenmesi gereken hedefler açık ve gerçekçi olmalıdır. Her proje ve topluluğun sosyal yönü, riskleri ve fırsatları farklı olabileceği için hazırlanan yönetim planları ile net ve gerçekçi hedefler ortaya konmalıdır. Kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmeli ve hedefler yıllık olarak değerlendirilmelidir [31].

Belirlenen amaç ve hedeflerin yalnızca şirket merkezinde veya teoride kalmaması için saha personelinin tüm bu süreçlere dahil edilmesi gerekmektedir. Tüm şirket personelinin amaç ve hedefler hakkında bilgi sahibi olması, projenin her aşamasında ortak hedef doğrultusunda hareket edilmesini ve belirlenen hedeflere ulaşılmasını kolaylaştıracaktır.

3.2. Politika ve Kılavuz İlkelerin Belirlenmesi

Kapsamlı politika çerçevelerinin erken hazırlanması planlama faaliyetlerine rehberlik etmesi açısından önemlidir. Bu süreçte proje kapsamında uygulanabilir yasa, standart ve uygulamaların gözden geçirilmesi, örneklerin incelenmesi, kılavuz ilkelerin belirlenmesi, şirket için açık ve resmi bir sosyal politika geliştirilmesi ve belirlenen politikaların beyan edilmesi gerekmektedir.

Bugüne kadar şirket yönetimi, proje yönetimi, çevresel konular, kurumsal sosyal sorumluluk, ekonomik kalkınma, sürdürülebilirlik gibi konuları içeren birçok uluslararası standart ve kılavuz ilke yayımlanmıştır. Şirketler hedefleri doğrultusunda kendilerine en çok yarar sağlayacak ilkeleri kendine kılavuz edinebilmektedir.

3.3. Paydaş Analizi

Projenin paydaşları, bir projeye ilgilenen ve potansiyel olarak etkilenen veya bir projeyi etkileyebilecek durumda olan kişiler, gruplar, organizasyonlar ve kurumlardır. Paydaşlar hem bir projeden doğrudan etkilenen hem de projeye ilgisi bulunan daha geniş bir grup insan veya kuruluşlardan (örneğin hükümet, medya,

sivil toplum kuruluşları vb.) oluşmaktadır. Kilit paydaşlar, projenin başarısını önemli ölçüde etkileyebilen ya da projeden önemli ölçüde etkilenen taraflardır.

Bir projenin paydaşlarını belirleyebilmek için, paydaşların tanımlanması ve bu kişilerin menfaatleri ve projeye etkilerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

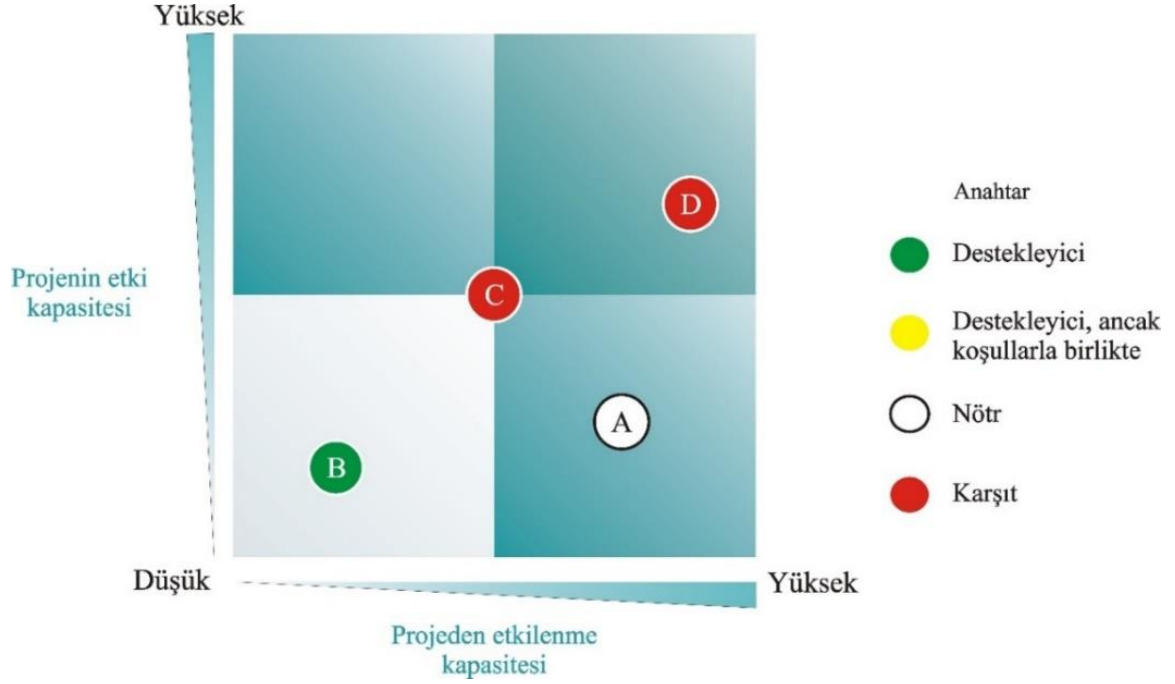
Potansiyel paydaşlar geniş bir kesimden ve farklı gruplardan oluşabilmektedir [31]:

- Hassas bireyler, sivil topluluklar ve yerel topluluklar,
- Devlet kurumları,
- Sivil toplum kuruluşları ve diğer fikir savunucu gruplar,
- Medya ve kanaat önderleri,
- Mevcut ve potansiyel müşteriler,
- Şirket hissedarları, yöneticileri ve çalışanları,
- İş ortakları,
- Kredi kurumları ve potansiyel yatırımcılar,
- Uluslararası örgütler,
- Akademik çevre.

Detaylı bir paydaş analizi için proje paydaşlarının kapsamlı bir listesinin yapılması gerekmektedir. Paydaşlar belirlenirken Çizelge 3.1’de gösterildiği gibi etki, yakınlık, ilgi, sorumluluk, bağlantılar ve proje süreçleri dikkate alınmalıdır. Paydaşların belirlenmesinin ardından Şekil 3.2’deki gibi bir paydaş haritalama çalışması yapılmalıdır.

Çizelge 3.1. Paydaş analizi [31]

PAYDAŞ	PROJEYE BAKIŞ			ETKİLENME DÜZEYİ			PROJENİN ETKİ DÜZEYİ		
	Poz	Nötr	Neg	Poz	Nötr	Neg	Poz	Nötr	Neg
A									
B									
C									
D									

Şekil 3.2. Paydaşların haritalanması [31]

Paydaşların belirlenmesi ve haritalanması amacıyla pratikte mümkün ve uygun olacak kadar çok temel verinin toplanması gerekmektedir. Bu süreçte veri toplama matrisleri kullanılabilir. Verilerin toplanmasından sonra, hangi ilave temel verilerin gerekli olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Hazırlanan proje paydaşları listesine tüm birincil ve ikincil paydaşlar ile projenin potansiyel destekleyicileri ve muhalifleri dahil edilmelidir [31].

Paydaşların listelenmesi ve haritalanması doğrudan veya dolaylı olarak projeye etki eden veya projeden etkilenen tüm toplulukların hazırlanan planlarda dikkate alınması açısından önemlidir. "Haritalama işleminin nihai adımı, farklı paydaşlar arasındaki bağlantıları belirlemektir. Paydaşlar arasındaki bağlantıları belirlemek, paydaşların tüm manzarasını anlamının önemli bir parçasıdır. Bu bağlantıların belirlenmesi halkla ilişkiler ekibini, esas ilişkileri planlama ve yerine getirme konusunda iyi bir şekilde hazırlayacaktır" [32].

3.4. Etki, Risk ve Fırsatların Değerlendirilmesi

Etki değerlendirmesi sürecinde hangi etkilerin dikkate alınması gerektiği belirlenirken;

- Anahtar soruların sorulması,

- Projenin tüm aşamalarındaki faaliyetlerin etkilerinin belirlenmesi,
- Farklı sosyal gruplar üzerindeki etkilerin dağılımının değerlendirilmesi ve
- Kümülatif etki değerlendirmesi yapılmalıdır.

Etki değerlendirmesi uygun temel verilere dayanmalıdır. Proje kapsamında her etki için aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekmektedir:

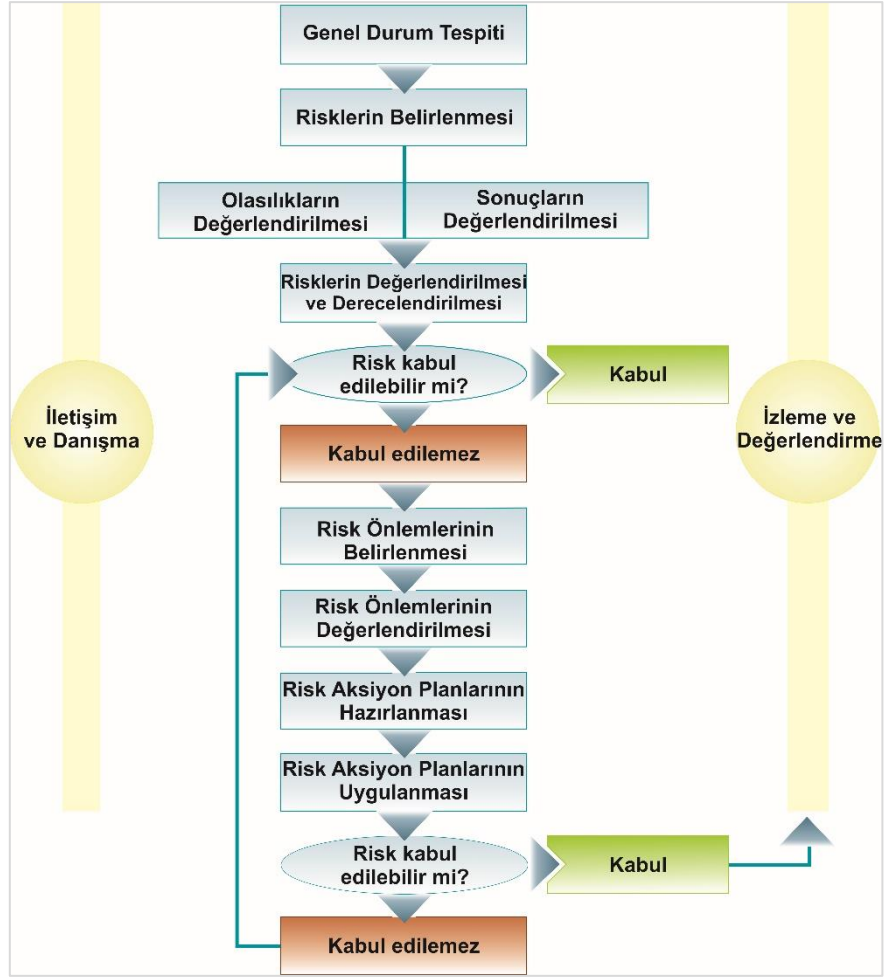
- Etki niteliği (Etkilenen nedir ve nasıl etkilenmektedir?)
- Etkinin genişliği/ölçeği (saha, yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası)
- Etkinin süresi (kısa vadeli, orta vadeli, uzun vadeli, kalıcı)
- Etkinin yoğunluğu (düşük, orta, yüksek)
- Etkinin olasılığı (imkânsız, mümkün, oldukça mümkün, kesin)
- Etkinin önem düzeyi (göz ardı edilebilir, düşük, orta, yüksek)

Projeye ait riskler ve fırsatlar değerlendirilirken farklı risk gruplarının dikkate alınması gerekmektedir [31]:

- Stratejik risk: Projenin başarısız olma riski,
- Finansal risk: Mali kontrolün başarısız olma riski,
- Operasyonel risk: Yanlış uygulamalar ve anlaşmazlıklar dahil olmak üzere insan faktöründen kaynaklanan riskler,
- Kurumsal risk: Yasal sorunlar ve uygunsuzluklar dahil olmak üzere işin durması riski,
- Teknik risk: Altyapı bozulması, sabotaj, iş sağlığı ve güvenliği, çevre kirliliği ve doğal olaylar dahil olmak üzere fiziksel sorunlardan kaynaklanan riskler,
- Şirketin itibarı ile ilgili riskler.

Yukarıda belirtilen farklı risk gruplarına yönelik risk değerlendirmeleri yapılırken, Şekil 3.3'te gösterilen adımlar takip edilebilir:

Şekil 3.3. Risk değerlendirmesi süreci [31]

Projeden etkilenen topluluklar için topluluklara yönelik bir risk ve fırsat değerlendirmesi yapmak önem arz etmektedir. Projenin neden olduğu etkileri gidermek veya hafifletmek için belirlenen riskler karşısında gerekli önlemler alınmalıdır. Risk değerlendirmeleri düzenli zaman aralıklarında tekrarlanmalıdır.

3.5. Planlama

Bir projenin sosyal yönleri planlanırken konusunda tecrübeli uzman kişilerin görüşleri alınmalı, mümkünse planlama süreci birlikte yürütülmelidir. Bugüne kadar projelerin sosyal yönleri planlanırken, kaynak yetersizliği ve uzman olmayan personele bağımlılık nedeniyle, çoğunlukla yeterli profesyonel titizlikle çalışılmamıştır [33].

Sosyal yönlerin planlanması ve yönetimi, insan faktörü sebebiyle değişkenlikler gösterebilmektedir. Buna rağmen sosyal yönetim için iyi planlama ve yönetim

mümkündür. İyi bir sosyal yönetim için projenin sosyal yönlerinin genel proje planlamasından bağımsız ve reaktif bir şekilde planlanmaması gerekmektedir. Projede aksilikler yaşanması durumunda tüm paydaşlar için kilit riskler göz önünde bulundurulmalıdır.

Tüm projeler için geçerli ve başarılı olabilecek bir sosyal yönetim planlamasının varlığından söz etmek mümkün değildir. Ancak, söz konusu projeden bağımsız olarak kullanılabilen ve kullanılması gereken belirli temel planlama süreçleri ve araçları bulunmaktadır.

Projenin sosyal etkileri planlanırken,

- Sürecin tüm bileşenlerinin iyi planlanmış ve birbiriyle koordine olması,
- İlgili tüm konuların, etkilerin, risklerin ve fırsatların ele alındığından ve projenin aksamayacağından ve/veya zamanında ve planlanan bütçe dahilinde ilerleyeceğinden emin olunması,
- Sosyal etkilerin mümkün olduğunca en aza indirilmesi ve fırsatların en üst seviyeye çıkarılması,
- Etkilerin yasal gereklilikleri ve iyi uygulama standartlarını karşılayacak bir şekilde ele alınması,
- Bu sonuçların sağlanabilmesi için projelerin doğru kaynaklandırılması ve finanse edilmesi gerekmektedir.

Bu planlamalar uygun nitelikli ve tecrübeli personelden oluşan bir sosyal ekip tarafından yapılmalıdır. Paydaş katılımı, arazi erişimi ve yeniden yerleşimi, topluluk yatırımları gibi çeşitli görevlerin başarıyla sonuçlandırılması için birtakım becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple bir proje için sosyal etki değerlendirme çalışmaları yapılması planlanıyor ise, çalışmayı bu alanda eğitim almış ve tecrübeli bir sosyal ekip yürütmelidir.

Projelerin uygun yönetim planlarının hazırlanması, uygulanması ve periyodik olarak güncellenmesi için ayrıntılı iş planlarının ve çizelgelerin hazırlanması gerekmektedir. Erken planlama aşamasında temel, en kötü ve en iyi durum senaryolarının oluşturulması faydalı olacaktır.

Tüm planlar için temel, en kötü ve en iyi senaryolar göz önünde bulundurularak ayrıntılı bütçe hazırlanması gerekmektedir. Paydaşların katılımıyla birlikte etki, risk ve fırsatların ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi, anlamlı yönetim planlarının

geliştirilmesi için gerekli bir temel oluşturmaktadır. Kapsamlı bir değerlendirme sürecine dayanmayan planlama, projenin hedeflendiği şekilde yürütülememesine neden olacaktır.

Planlama aşamasında uygun bir veritabanı kullanılması kolaylık sağlayacaktır. Proje planlamasına yardımcı olacak bir sistem kurulabilmesi için kısa sürede bir bilgi yönetim sistemi oluşturulmalıdır. “Bu bilgi yönetim sistemi projenin ihtiyacını karşılayacak şekilde geliştirilebilmeli, temel verileri saklayabilmeli, coğrafi referanslama ile analizler yapabilmeli, farklı planlama senaryolarının zaman ve maliyet sonuçlarını sağlayabilmeli, uygulamaların süreçlerini takip edebilmeli, şikayet prosedürünün yönetilmesine yardımcı olabilmeli, paydaş katılım kayıtlarını saklayabilmeli, izleme ve değerlendirme de dahil olmak üzere süreçler ve ilerlemeler hakkında düzenli analizler ve raporlar sunabilecek bir sistem olmalıdır” [33].

Projenin gereksinimlerine bağlı olarak genel bir çevre yönetim planı, sosyal yönetim planı, paydaş katılım planı, toplum sağlığı, güvenliği ve emniyeti planı, arazi erişimi ve yeniden yerleşim planı, yerel istihdam ve satın alma planı, göç ve arazi yönetim planı, kültürel miras planı, topluluk yatırım planı, kavramsal kapama planı hazırlanmalı; bu planlar izleme-değerlendirme ve raporlama çalışmaları doğrultusunda güncellenmelidir.

Projenin farklı sosyal yönlerini, aşamalarını ve paydaş gruplarını içeren paydaş katılım planı hazırlanmalıdır. Paydaş katılım planı ile proje süresince paydaşlar ile ilişkilerin nasıl yürütüleceği tanımlanmalıdır. Paydaş katılım planının amacı bir şirketin stratejisini ve paydaşlarla kültürel açıdan uygun bir ilişki kurulmasına yönelik programı tanımlamaktır [34].

Toplum sağlığı, güvenliği ve emniyeti yönetim planı hazırlanırken, projenin çevresel etkileri, toplum sağlığına potansiyel etkileri ve bunların nasıl hafifletileceği, artan trafik ve belirli bir trafik yönetim planı ihtiyacı gibi diğer etkiler, topluluklar ile nasıl etkileşim kurulacağı ve insan haklarını korumak için hangi hükümlerin uygulanacağı konularına değinilmelidir [35]. Hazırlanan bu yönetim planı ile uygulanabilir yasa ve standartlar belirlenmelidir.

Proje için gerekli arazilerin elde edilmesi ve yer değiştirme etkilerinin belirlenmesi amacıyla uygun bir arazi erişimi ve yeniden yerleşim planı hazırlanması gerekmektedir. Bu planda tazminat ve yetki çerçeveleri, geçim kaynağı iyileştirme

projeleri, hassas gruplara yapılacak yardımlar ve kültürel mirasın korunması konuları detaylı bir şekilde değerlendirilmelidir. Fiziksel veya ekonomik yerinden etmenin söz konusu olduğu projelerde, yeniden yerleşim planı veya geçim kaynağı yenileme planı hazırlanması gerekmektedir [36].

Arazi yönetim planlarının hazırlanmasında izin gereklilikleri, paydaş katılımı, spekülasyon ve bölgeye akınları en aza indirmeyi içeren arazi kontrol önlemleri, arazi erişim gereksinimleri, muhalif arazi kullanıcıları, rekabet ve çatışmalar, devlet kalkınma planları ve entegre planlama, arazi mülkiyetleri ve miras konuları, arazi stratejilerini uygulamak için topluluk yatırımları ve bölgesel kalkınma projeleri ile proje kapatma planları göz önünde bulundurulmalıdır [33].

Yerel istihdam ve satın alma planları, yerel toplulukların beklentileri açısından önem arz etmektedir. Projeye ilgili fırsatların ve iş imkânlarının sayısı ve bazı yerel toplulukların mevcut kapasitesi göz önüne alındığında, bu beklentilerin karşılanması zor olabilmektedir. Potansiyel fırsatları belirlemek ve hedeflenen kapasite geliştirme programlarını uygulamak için atılan erken adımlar, bu sorunun yönetilmesi için kritik öneme sahiptir.

Kültürel konuları hassas bir şekilde ele almak için hazırlanacak kültürel miras planında arkeolojik ve kültürel/dini yerler üzerindeki etkilerin envanteri ve değerlendirmesi, mezarlar ve mezarlıklar ile ilgili yürütülecek çalışmalar değerlendirilmelidir [33]. Bu değerlendirmede kültürel mirasların proje faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz etkilerden korunması, kültürel mirasların yaşatılmasının desteklenmesi ve kültürel mirasların kullanılmasından elde edilen kazançların eşit şekilde paylaşılmasının yaygınlaştırılması konuları dikkate alınmalıdır [37].

Bir projede yerel topluluk ve ulusal kalkınmaya yönelik çalışmalar için sürdürülebilir bir yaklaşımın benimsenmesi amacıyla bir toplum yatırım planı hazırlanması gerekmektedir. Yatırım planı ile plansız, koordinasyonsuz ve bağışlara dayalı yaklaşımdan kaçınılabilmektedir. Bu planlar bölgedeki sosyal sorunları, etkileri, riskleri ve fırsatları ele alan harcamaları hedeflemelidir. Kaynakların nasıl kullanılacağını belirlemek için açık, şeffaf ve tarafsız değerlendirme kriterleri kullanılmalıdır [33].

Yatırım planlarına ne kadar bütçe ayrılması gerektiğine proje bölgesindeki toplulukların karşılaştığı sosyal risklerin türü ve seviyesi, projenin yarattığı olumsuz ve olumlu etkiler, diğer firmaların örnek olabilecek uygulamaları, şirket ve/veya proje karlılık düzeyi, sosyal onayın korunması için gereken uygulamalar, beklenmeyen durumlar için ayrılması gereken bütçe konuları değerlendirilerek karar verilmelidir. Söz konusu bütçe için yıllık tespitler yapılabileceği gibi, şirket gelirinin belirli bir yüzdesi yıllık gider olarak baz alınabilir. “Bazı yatırım planlarında sosyal onaya ayrılan bütçe örnekleri aşağıdaki gibidir [33]:

- Freeport, Endonezya - Maden gelirinin %1'i, uzun vadeli fonda gelecekteki makbuzların %10'u,
- Minera Escondida Foundation, BHP Billiton, Şili - Vergi öncesi yıllık kârın %1'i (3 yıllık ortalama),
- Gold Fields Gana Vakfı - Çıkarılan her 1 ons altın için 1 ABD Doları artı vergi öncesi kârın %0,5'i,
- Ahafo Vakfı, Newmont, Gana - Satılan her 1 ons altın için 1 ABD Doları artı net işletme kârının %1'i,
- Mozal Topluluk Geliştirme Vakfı, Mozambik - Vergi öncesi kârların %1'i artı başlangıçtaki 2,5 Milyon ABD Doları,
- Palabora Foundation, Rio Tinto, Güney Afrika - Net kârın %3'ünden fazla,
- Rossing Vakfı, Rio Tinto, Namibya - Vergi sonrası dağıtılan tüm kâr paylarının %2'si”.

3.6. Paydaş Katılımı

Paydaş katılımı “bir proje ile paydaşların her biri arasında proje ömrü boyunca devam eden iki yönlü bir iletişim sürecidir” [33]. Paydaş katılımı proje paydaşları ile güçlü ve karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler kurulması, güven inşa etme, daha iyi karar sürecinin sağlanması, topluluklar üzerindeki sosyal risklerin tanımlanması ve yönetimi, zaman, bütçe ve itibara ilişkin proje risklerinin tanımlanması ve yönetimi, tüm paydaşlar ve proje için faydaların artırılması yönlerinden sosyal onay sürecinin temelini oluşturmaktadır.

Paydaş katılımı çalışmalarının niteliği projeden projeye değişiklik gösterebilmektedir. Bilgi gizliliği, istişareler, müzakereler ve ortaklık yaklaşımını

içeren paydaş katılımı, sınırlı bilgi açıklanmasından yakın bir ortaklık yaklaşımına kadar geniş bir yelpazede değişkenlik gösterebilmektedir.

Paydaş katılımı bir projenin ilk saha çalışmaları, fizibilite, inşaat, operasyonlar, kapanış ve kapanış sonrası olmak üzere bütün aşamalarını kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Birçok firma projenin en başında göz önünde bulundurması gereken paydaş katılımı sürecini dikkate almadığı için sosyal onay konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Örneğin, bir maden projesinin arama döneminde paydaşların sürece dahil edilmemesi, projenin ilerleyen aşamalarında daha uzun sürede çözülebilecek anlaşmazlıklara ve daha maliyetli çözümlere sebep olmaktadır. Paydaşların proje süreçlerine dahil edilmediği durumlarda, paydaşlar projenin ertelenmesine veya durdurulmasına sebep olabilmekte, bu durum proje maliyetlerini arttırabilmekte ve şirket itibarına zarar verebilmektedir. EBRD'ye göre "paydaş katılım süreci proje planlamasının en erken aşamasında başlatılmalı ve proje ömrü süresince devam ettirilmelidir" [38]. Paydaş katılımı, projenin çevresel ve sosyal etkilerinin ve sorunlarının değerlendirilmesi, yönetimi ve izlenmesi sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Paydaş katılımı sürecinde görüşme ve bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla yapılan danışmalar müzakerelerin temelini oluşturmakta ve müzakere sürecinde ve sonrasında devam ettirilmektedir. Müzakereler ise, belirli konularda görüşülerek anlaşma sağlanmasına odaklanmaktadır. Ortaklık yaklaşımı, paydaş katılımını danışma ve müzakerenin ötesinde bir düzeye getirmektedir. Ortaklık yaklaşımı söz konusu olduğunda bir proje yerel topluluklar, devlet ve sivil toplum kuruluşları ile olan ilişkilerinde yalnızca yerel istihdam, satın alma ve yatırım fırsatlarının tedarikçisi olarak görülmemektedir [31]. Bu yaklaşımın varlığında, projeye karşı olan muhalif yaklaşımlardan uzaklaşmakta, sorunlar herkesin ortak sorunu olarak görülmektedir.

Dünya Bankası, EBRD, IFC ve benzeri diğer kuruluşlar paydaş katılımını finansman için bir koşul olarak kabul etmekte, çoğu ticari banka anlaşmalarında paydaş katılımını şart koşan Ekvator Prensipleri'ni imza etmektedir. Birçok şirket kurumsal politika taahhütlerinin bir parçası olarak paydaş katılım taahhütlerini yerine getirmektedir.

Proje süreçlerinin planlandığı şekilde devam edebilmesi için, projeden etkilenen toplulukların, sürece aktif olarak dahil olduklarını hissetmeleri gerekmektedir. Bu süreç manipülasyon, yıldırma, zorlama veya ayrımcılık olmaksızın tüm paydaşlar ile birlikte çalışılarak, uygun ve zamanında verilen bilgiler temelinde yürütülmelidir [31]. Paydaş katılımı şirketlerin sadece halkla ilişkiler biriminin sorumluluğu olmamalı, projenin tüm birimleri sürece dahil olmalıdır.

Sağlıklı bir paydaş katılımı için projenin hangi aşamasında bulunduğu, bu aşamada paydaşlara danışmanın stratejik sebepleri, kilit paydaşların hangi gruplar olduğu, ana hedefler, sorunlar, etkiler, zorluklar, riskler ve fırsatlar ile paydaş katılımını şart koşan yasal, kurumsal veya kredi kurumu gerekliliklerinin neler olduğu iyi değerlendirilmelidir.

Paydaş katılımı için kullanılacak araçlar, teknikler ve yöntemler şunlardır [33]:

- Bireysel, hane halkı ve grup düzeyinde toplantılar,
- Katılımcı çalışmaları,
- Odak grupları,
- Paydaşların değerlendirmeleri,
- Zaman çizelgeleri,
- Mevsimlik takvimler,
- Günlük planlar,
- Görüşmeler, mülakatlar,
- Venn şemaları,
- Yerel analizler,
- Kaynak haritaları,
- Yoksul ve bakıma muhtaç hane haritaları,
- Varlık durumu değerlendirmeleri,
- Sorunların ve olası çözümlerin ortak tanımlanması,
- Şikâyet yönetim sistemi.

Paydaş katılımı sürecinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir [33]:

- Sadece toplum temsilcileri ile değil, doğrudan topluluklarla iletişim kurulması,
- Sadece kendini en çok ifade edebilen paydaşlara odaklanılmaması,
- Paydaşlar ile empati yapılması,
- Mümkün olduğunca şeffaf olunması,

- Topluluk beklentilerinin yönetilmesi,
- Uygulamaya geçilmeyecek vaatlerde bulunulmaması,
- Projenin söylediği ve yaptıklarının tutarlı olması,
- İyi uygulamalar ile güven kazanılması,
- Proje çalışanlarının birer kilit paydaş ve bilgi yayıcı olduğunun unutulmaması,
- Yüklenici firmaların aynı şekilde hareket ettiğinden emin olunması,
- Süreçlerin ve anlaşmaların doğru bir şekilde kayıt altına alınması,
- Olumsuz durumlara karşı hazırlıklı olunması.

Paydaş katılımı sürecinde “paydaşlar ile ilişki kurulurken pek çok zorlukla karşılaşabilmektedir. Fazla sayıda paydaş, farklı algılar, bilimsel yanlılık, güven eksikliği ve iletişim tarzı sebepleriyle yaşanan bu zorluklar bazen şirketler ve topluluklar arasında ortak anlayış ve güven elde edilmesine engel teşkil edebilmektedir” [32].

3.6.1. Cinsiyete Göre Değerlendirmeler

Erkekler ve kadınlar genellikle farklı öncelik ve bakış açılarına sahip olup, herhangi bir etkenden farklı şekillerde ve farklı oranlarda etkilenmektedirler. Bu sebeple projeye katılım sürecinde hem erkeklerin hem kadınların görüşlerine yeterince yer verilmeli, projenin etkileri ve alınacak önlemler hakkındaki farklı endişeleri ve öncelikleri değerlendirmeye alınmalıdır [33].

Bazı kültürel yapılar göz önüne alındığında paydaş katılımının bu değerlendirme süreci zorlu olabilmektedir, bu nedenle projenin kültürel yapılara saygılı olması gerekmektedir. Tüm bireylerin süreçte eşit şekilde yer almasını sağlayabilmek amacıyla farklı uygulamalar geliştirilmeli, odak grup çalışmaları yapılmalıdır.

Türkiye’de özellikle kırsal kesimdeki kadınların çeşitli sebeplerle fikirlerini beyan etmekten imtina etmesi, projenin paydaş katılım süreçlerine dahil edilmeleri açısından zorlu olmaktadır. “Toplumsal cinsiyet açısından incelenen projeler değerlendirildiğinde, projelerin tamamında kadınların hedef grup olarak belirlendiği etkinlik ve girişimlere yer verildiği, ancak toplumsal cinsiyet dengesinin nihai bir hedef olarak projelerin tasarımına katılmadığı gözlemlenmiştir. Öte yandan, incelenen projelerin, toplumsal cinsiyet konusunda eksikliklerine karşın, kırsalda kadınların etkinliklere katılımını ve çeşitli alanlarda kapasite arttırımıyla durumlarının

iyileştirilmesini hedeflemeleri toplumsal hassasiyet bakımından projelerin güçlü yanlarını oluşturmaktadır” [39].

3.6.2. Hassas Topluluklar

Hassas birey veya toplulukların niteliği ve kapsamı bölgeye ve projeye göre farklılık göstermektedir. Genel anlamda kadınlar, yaşlılar, engelliler, sosyal güvenlik kapsamında olmayan bireyler, okur-yazar olmayan insanlar, yoksul insanlar, zorunlu göç mağdurları, göçmenler ve mevsimlik işçiler hassas ve savunmasız topluluklar kapsamında değerlendirilmektedir [39].

Projelerde büyük oranda toplum liderlerine ve endişelerini en çok dile getiren paydaşlara odaklanılmaktadır. Bununla birlikte “kapsamlı bir etkileşim kadınlar, yaşlılar, gençler ve engelliler gibi proje etkilerine karşı daha hassas ve savunmasız olan gruplar da dahil olmak üzere, projeden etkilenen tüm topluluk gruplarını kapsmalıdır” [33].

3.6.3. Yerli Halklar

Her ülkede farklı tanımlamaları olabilen yerli halkların evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Bir ülke veya bölgede yerli halk olarak sınıflandırılmayan grupların başka bir ülke veya bölgede bu şekilde sınıflandırılabilmesi mümkündür. Sosyal onay konusunda kılavuz edinilen birçok uluslararası standartta yerli halklara ilişkin performans gereklilikleri yer almaktadır. “EBRD ulusal topluluklar içinde egemen olan gruplardan farklı olarak, Yerli Halkların sahip olduğu farklı sosyal ve kültürel nitelikleri şu şekilde tanımlamıştır [40]:

- Kendilerini farklı bir yerli etnik veya kültürel grubun üyeleri olarak tanımlamaları ve bu kimliklerinin başkaları tarafından da kabul edilmesi,
- Proje alanı içinde coğrafi olarak farklı yaşam alanlarına, geleneksel topraklara veya atadan gelme bölgelere ve bu yaşam alanları ve bölgelerindeki doğal kaynaklara toplu bağlılık,
- Geleneksel olarak ücret dışı (ve sıklıkla göçebelik/yaylacılık) geçinme stratejileri izleyen ve konumları kendi örf ve adetleriyle veya özel kanun ve yönetmelikler ile düzenlenen nüfuslardan olunması,

- Egemen toplum veya kültürünkilerden farklı göreneksel kültürel, ekonomik, sosyal veya siyasal kurumlar,
- Ülke veya bölgenin resmi dil veya lehçesinden farklı bir dil veya lehçe kullanılması”.

Dünyanın birçok yerinde projelerin paydaş katılımı süreçlerinde Aborjin, Eskimo (Inupiat), Quechua Halkı gibi yerli halklar bulunmaktadır. Türkiye’de bu kapsamda tanımlanmış bir yerli halk bulunmamaktadır.

Şekil 3.4. Güney Filipinler’de yerli halklar için gerçekleştirilen bir protesto [41]

3.6.4. İç Paydaş Katılımı

Sosyal konular değerlendirilirken şirket çalışanları, yönetim, şirket ortakları ve hissedarlarını içeren iç paydaşların da dikkate alınması gerekmektedir. İlgili tüm iç paydaşlar ile etkileşime girilmemesi, hazırlanan zaman çizelgelerinin gerçekçi olmaması, proje maliyet tahminlerinin yetersiz olması ve şirketin hedefleri doğrultusunda ortak hareket edilememesine neden olmaktadır [33].

Sürece yeterince dahil edilmemiş iç paydaşlar, genellikle toplumsal zorlukları tam olarak anlayamamaktadır. Şirket içi katılım, sosyal konuların yalnızca halkla ilişkiler ekiplerinin sorumluluğu olmadığına anlaşılması açısından önemlidir. İç paydaşların projenin amacı, hedefleri, aşamaları ve planları hakkında bilgi sahibi olması projenin planlandığı şekilde yürütülmesini kolaylaştıracak, tüm şirket çalışanlarının aynı hedefler doğrultusunda hareket etmesini sağlayacaktır.

3.6.5. Türkiye’de Paydaş Katılımı

Türkiye mevzuatında projelerin inşaat ve işletme aşamalarında sürekli paydaş katılımını öngören özel bir gereklilik mevcut değildir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği’nde (25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete) ÇED süreci ile ilgili sınırlı bir kamuyu aydınlatma süreci tanımlanmıştır.

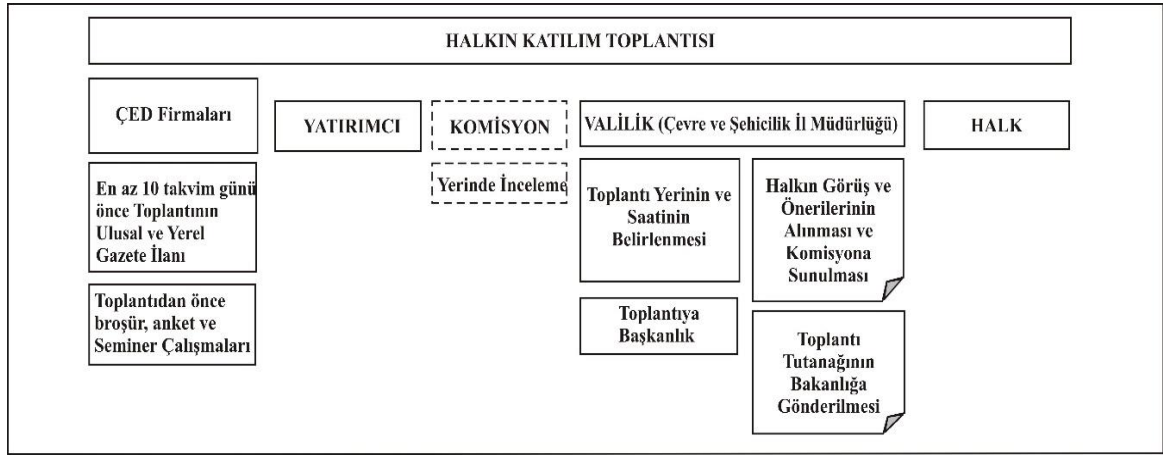
“Türkiye’de yürütülmekte olan ÇED çalışmalarında, esas olarak projelerin potansiyel çevresel etkilerinin tespitine ve değerlendirilmesine odaklanılırken; sosyal çevre üzerindeki etkiler çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Faaliyetlerin sosyal boyutlarının tespiti, literatür çalışmaları ve Halkın Katılımı Toplantısı (HKT) sırasında paydaşların proje konusunda bilgilendirilmesi ile sınırlı kalmaktadır. ÇED raporu için gerekli olan sosyal çalışmalar sadece literatür çalışmaları ile elde edilen veriler ile sınırlı kalmakta ve faaliyetin etkili olacağı bölge, paydaşlar ve yerel halk özelinde bilgiler olmadan tamamlanmaya çalışılmaktadır” [42].

“ÇED sürecinde yürütülmesi zorunlu olan halkın görüşünü alma uygulaması Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve başvuru, kapsam belirleme, taslak ÇED ve nihai ÇED olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır:

1. Başvuru: Bu aşamada hazırlanan ÇED başvuru dosyası Bakanlığa sunulmakta, dosya Bakanlık tarafından incelenmekte, Bakanlık bünyesinde İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu (İDK) kurulmaktadır.
2. Kapsam Belirleme: ÇED Başvuru Dosyası inceleme sonrasında kamuoyuna açıklanmakta ve Bakanlık tarafından Şekil 3.5’te gösterildiği şekilde halkın katılımı toplantısı düzenlenmektedir. Bu toplantılarda planlanan proje ve ÇED süreci hakkında bilgilendirme yapılmakta, projenin potansiyel çevresel ve sosyal etkilerine yönelik ilk değerlendirmeler halk ile paylaşılmakta, halkın soru, görüş ve önerileri alınmaktadır. Komisyonun katılımıyla bir Kapsam ve Özel Format Belirleme (KÖFB) toplantısı düzenlenmekte ve halkın katılımı toplantısından elde edilen geri bildirimleri de kapsayan ÇED raporunun içeriğine (özel format) karar verilmektedir.
3. Taslak ÇED: Bakanlığın belirlediği özel format kapsamında hazırlanan taslak ÇED raporu incelenmek üzere Bakanlığa sunulmakta ve inceleme ve değerlendirme süreci başlamaktadır. Halka duyurulan taslak ÇED raporu için Bakanlık tarafından duyurulan takvim içerisinde paydaşlar görüşlerini bildirmektedir. Paydaşlardan gelen görüşler doğrultusunda Bakanlık ve İDK ile

bir inceleme ve değerlendirme toplantısı yapılmakta ve nihai ÇED raporunda dikkate alınması gereken hususlar belirtilmektedir.

4. Nihai ÇED: Bu süreçte, taslak ÇED aşamasında paydaşlardan alınan görüşler doğrultusunda ÇED raporunda gerekli değişiklikler yapılmaktadır. Hazırlanan nihai ÇED raporu Bakanlığa teslim edilmekte, rapor internet aracılığıyla 10 iş günü süreyle yayımlanmaktadır. Bunun ardından, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararı verilmektedir" [43].

Şekil 3.5. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantısı aşamaları [43]

3.7. Uygulama

Sosyal onay sürecinde planlama ve paydaş katılımı adımlarından sonra uygulama aşaması gelmektedir. Uygulama sürecinde hangi plan uygulanırsa uygulansın tüm paydaşlar ile iletişim kurmaya devam edilmesi, her bir plan ve program için net hedeflere ve doğru kaynaklara sahip olunması, paydaşların uygulama sürecine dahil edilmesi, yönetim planları ve bütçelerinin yakından takip edilmesi, uygulamaların izleme ve değerlendirmesinin yapılması ve hataların düzeltilmesi gerekmektedir [44].

3.8. İzleme ve Değerlendirme

Bir projenin izleme ve değerlendirmesi, uygulamaların sonuçları ve bu süreçte yaşanan sıkıntıların ve/veya elde edilen kazanımların belirlenmesi açısından önemlidir. Ancak pek çok proje temel incelemeleri yaptıktan sonra, planlama ve

paydaş katılımı süreçlerinde ilerlemeler kaydedilmesi durumunda izleme ve değerlendirme aşamasını dikkate almaya başlamaktadır.

İzleme proje için planlanan bütçenin, kaynakların kullanımındaki ilerlemenin ve hedeflerin gerçekleştirilme derecesinin belirli göstergelere ilişkin veriler ile sistematik olarak toplanmasını sağlayan sürekli bir çalışmadır. Değerlendirme ise bir projenin, proje tasarımının, uygulanmasının ve sonuçlarının sistematik ve tarafsız olarak değerlendirilmesi faaliyetidir [44].

İzleme ve değerlendirmenin amacı hedeflerin uygunluğu ve tamamlanması, gelişme etkinliği ve sürdürülebilirliğin belirlenmesi, uygulamalardan kaynaklanan öznel durumları, güçlükleri ve uygulamanın söz konusu yönetim planında belirtilen hedef ve yöntemler ile uyumluluğunun izlenmesi, projeden etkilenen haneler, topluluklar ve yerel yönetimler üzerindeki orta ve uzun vadeli etkilerin değerlendirilmesi ve projeden etkilenen topluluklara özel planlar geliştirilmesidir.

Etkin bir izleme ve değerlendirme sürecinde sorunlara neden olabilecek önemli hususlar şunlardır:

- Projelerin başlangıcında gerekli verilerin toplanamaması ve ilerlemeyi ölçebilmek için gereken temel verilerin eksikliği,
- Projenin ilerlemesini ölçmek için yeterli ve yönetilebilir bir gösterge aralığının belirlenmemesi,
- Çıktılara sonuçlardan daha fazla odaklanması,
- İzleme ve değerlendirme için çalışan ayrı ve konusunda uzman bir ekip bulunmaması,
- Dış paydaşlar ve etkilenen toplulukların araştırmalara dahil edilmemesi, sonuçların tarafsız olarak incelenmemesi ve bu durumun projeden etkilenen paydaşlar tarafından kolayca kabul edilmemesi riski.

Gösterge başarıyı ölçmek, uygulama ile ilgili değişiklikleri yansıtmak veya performansı değerlendirmek için basit ve güvenilir bir araç sağlayan nicel veya nitel bir faktör veya değişkendir. Göstergeler planların hedeflenen çıktılarına, sonuçlarına ve etkilerine ulaşip ulaşmadığını gösteren ölçülebilir ve gözlemlenebilir kanıt veya bilgilerdir [44]. İstatistiki anlamda bir gösterge, bir değişkenin gözlemlenen bir değeri veya başka bir deyişle "incelenen konunun varlığının veya yokluğunun işaretidir" [45].

Gösterge seçimi yapılırken bir dizi küçük göstergenin takibini yapmak yerine daha az gösterge seçmeye çalışmak ve sonuçların kontrol grupları ile karşılaştırılabilmesi için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından da kullanılan göstergeleri seçmek faydalı olacaktır [44].

Örneğin, bir projenin sosyal onaya sahip olup olmadığının göstergeleri;

- Algı çalışmaları/anketleri,
- Paydaş protestoları için kaybedilen saat/gün sayısı,
- Sosyal yatırımların niceliği ve faydaları,
- Medyada geniş yer alma,
- Karşılıklı saygı çerçevesinde gerçekçi bir paydaş katılımı,
- Topluluk yatırım girişimlerinin ve meslek edindirme programlarının sürekliliği,
- İzleme ve değerlendirme sürecine katılım düzeyi olarak sıralanabilir.

İzleme, projenin ilgili birimleri tarafından sık aralıklar ile yapılabileceği gibi, buna ek olarak uygun nitelikli uzmanlardan da belirli aralıklarda destek alınabilir. Projenin başından itibaren profesyonel halkla ilişkiler personelinin proje ekibine dâhil edilmesi ve sosyal bilimleri merkeze alan akademik ve pratik uzmanlığa başvurulması ciddi bir fark yaratabilir [44]. Özellikle yabancı sermayeli projeler söz konusu olduğunda yerel bilgi ve görgünün doğru bir şekilde analiz edilebilmesi ve uygun stratejilerin geliştirilebilmesi için yerel uzmanlığa önem verilmesi gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır [46].

Kapsamlı ve entegre bir yaklaşımın bir parçası olarak, bir proje için üzerinde anlaşmaya varılan bir göstergeler listesi ile tüm uygulamalara ilişkin izleme sıklıklarının belirten kapsamlı bir sosyal izleme ve değerlendirme çerçevesi hazırlanmalıdır. Bu çerçeve gerekli desteğin sağlanabilmesi için ilgili proje personeli ve dış paydaşlar ile uygun bir şekilde görüşülmelidir.

Projeden etkilenen yerel paydaşlar, yerel yönetim ve dış paydaşların izleme ve değerlendirmeye dahil edilmesi ile,

- Şeffaflık ve inşa edilen güvenin arttığı gözlemlenebilir.
- Paydaşlar taahhütlerin yerine getirildiğini ve uygulamaların nasıl ilerlediğini görebilir.
- Topluluk temsilcilerinin mevcut durumları kendi topluluk bireylerine güvenle rapor edebilme olasılıkları artar.

- Dış paydaşlar verdikleri desteği arttırabilir.
- İzin makamlarının projeyi ve süreçleri tanınması sağlanarak, izin işlemleri kolaylaşabilir.
- İzleme ve değerlendirme sonucunda düzeltici tedbirler alınması gerektiği belirlendiğinde dış paydaşlar çözüm odaklı görüş ve öneriler sağlayabilir.
- Projenin kümülatif etkileri daha kapsamlı değerlendirilebilir [44].

Katılımcı izleme, paydaş topluluklar ile sadece proje izleme sonuçlarını paylaşmaktan öte, sürece bizzat fiziksel katılımlarını gerektirmektedir. Topluluklar izleme ve değerlendirme sürecinde doğrudan yer almak istemeyebilir. Bu durumda topluluk tarafından da kabul edilebilecek bağımsız üçüncü taraflar değerlendirme sürecine dahil edilebilmektedir.

3.9. Raporlama

İzleme ve değerlendirme sonuçları yönetim ve şirket personelinin gelecekteki eylemlerinin belirlenebilmesi için düzenli olarak raporlanmalıdır. Bu raporlar mevcut durumun özetini, eksiklikleri, büyüyen sorunları, sonuç ve önerileri kapsmalıdır. Yerel paydaşlar projenin mevcut durumu hakkında bültenler, halka açık toplantılar ve bildiriler aracılığıyla bilgilendirilmelidir.

Raporlama aşaması için geri bildirim mekanizmaları planlanırken hedef kitle, sorun veya tehlikeler, artan endişeler, etkilenme şekilleri, paydaşların görüş ve düşünceleri, proje aşamaları ve raporlama sıklıkları değerlendirilmelidir. Rapor hazırlanırken verilen bilgilerin ilgili, doğru, anlaşılabilir, eksiksiz, bölgesel ve kültürel açıdan uygun bilgiler olması gerekmektedir [44].

Proje verilerini yönetmek için projenin büyüklüğüne ve mevcut kaynaklara bağlı olarak faydalanılabilecek, projelerde sosyal konuları yönetmek için tasarlanmış bir dizi özel yazılım bulunmaktadır. Bilgi yönetimi için kullanılacak veri tabanı kullanıcı dostu olmalı, veri güvenliğini sorunsuz bir şekilde sağlamalı, sistemi sahteciliğe karşı korumak için güvenli erişim seviyeleri sağlamalı, analiz ve raporlama ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR MADENCİLİK

Madencilik tarih boyunca insanlığın gelişimine, refah seviyesinin yükseltilmesine ve ülke ekonomilerine büyük katkılar sağlamıştır. Günümüzde dünya nüfusunun giderek artması ham maddelere olan talebin de artmasına sebep olmuş, bu durum birçok çevresel ve sosyal sorun, giderek katılaştıran yasal mevzuatlar ve madencilığe karşı olan sivil toplum kuruluşlarını da beraberinde getirmiştir.

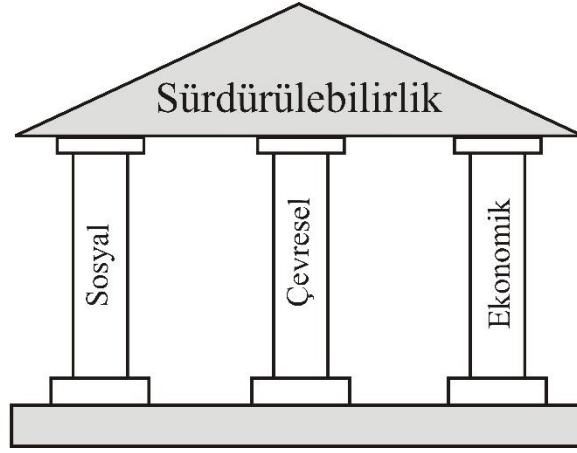
Dünyada endüstrinin giderek gelişmesi sonucunda çevresel kaygılar da artmıştır. “Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan hızlı yapılanma, kapitalist/teknolojik/endüstriyel gelişme ve kontrolsüz nüfus artışı ile birlikte, doğal sistemler tüm alanlarda çağın dışına itilmiş ve tüketimin ön planda olduğu kontrolsüz bir kalkınma süreci ortaya çıkmıştır. Ancak, 1960’ların sonunda ekolojik dengelerin bozulmakta olduğu ve bunun nedeninin de çevre ve kalkınma arasındaki bağların göz ardı edilmesi olduğu fark edilmeye başlanmıştır” [47].

“1960’lı yıllarda çevreye verilen tahribatın boyutlarının algılanmaya başlanması ile tetiklenen çevre ve ekoloji hareketi, 1970’lerde uluslararası boyuta ulaşmış, 1983 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (WCED) kurulmasına sebep olmuştur. İlerleyen zamanda, çevre sorunlarına çözüm üretmenin ön plana çıktığı uluslararası platformlarda, çevrenin kalkınma ile ilişkisinin kurulduğu ve sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlandığı 1987 Brundtland Raporu oluşturulmuştur” [47]. “WCED’in 1987 yılında Ortak Geleceğimiz Raporu’nu yayımlamasından sonra “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramı geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Dünya madencilik sektörünün önde gelen şirketleri de sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun standartları maden işletmelerinde uygulamaya başlamıştır” [48].

“Brundtland Komisyonu sürdürülebilir kalkınmayı “Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır.” şeklinde tanımlamış ve ekonomik büyümenin çevre ve kalkınma arasındaki dengeyi bozmadan, çevre üzerindeki baskıyı artırmadan ve kaynakları tüketmeden sağlandığı bir kalkınma modeli öngörmüştür” [49]. Şekil 4.1’de gösterilen bu modele göre sürdürülebilirliğin üç temel sacayağı olan ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlardan herhangi birinin zayıf olması halinde, sistemin tamamı için sürdürülebilirlikten söz edilemez [50]. Şekil 4.2’de belirtilen

sürdürülebilirlik bileşenleri, şirket yönetimlerinin sürdürülebilirlik doğrultusunda kılavuz edinmeleri gereken temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Şekil 4.1. Sürdürülebilirliğin üç temel sacayağı [50]

Şekil 4.2. Sürdürülebilirlik bileşenleri [51]

1992 yılında Rio de Janeiro’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) tarafından gerçekleştirilen Dünya Zirvesi ile ortaya çıkan eylem planı “Gündem 21” ile birlikte sürdürülebilirlik kavramı ve onunla doğrudan ilişkilendirilen temel öğeler önem kazanmıştır. “Bu Zirve ile birlikte sürdürülebilirlik tanımının

ekonomik, çevresel ve sosyal olarak üç esas üzerinde şekillendiği kabul görmeye başlamıştır. Daha yakın bir zamanda da, bu üçlünün yanına önemli bir kavram olan “yönetişim” eklenerek sürdürülebilirliğin parametreleri belirlenmiştir” [52].

“1994 yılında yürürlüğe giren BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi ve Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri ile birlikte sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal çerçevesi oluşturulmuştur” [53] [54]. “Sözleşmenin temel amacı karbondioksit ve diğer sera gazı emisyonlarının azaltılması, atmosferdeki sera gazı birikimlerinin iklim sistemi üzerindeki insan kaynaklı tehlikeli etkiyi önleyecek bir düzeyde tutulması, az gelişmiş ülkelere bu yönde kaynak ve teknoloji transferi sağlanmasıdır” [54].

“1996 yılında Avustralya Maden Konseyi tarafından yayımlanan Avustralya Madencilik Sektörü Çevre Yönetim Tüzüğü, madencilerin çevre performansının yükseltilmesi ve kamuya bilgi vermelerinin sağlanması amacıyla yürürlüğe girmiştir. Bu kuralları imzalayan 43 şirket, tüzükteki bütün kurallara uyacaklarını taahhüt etmişlerdir” [55]. Bu uygulama daha sonra 2001 yılında ICMM faaliyetleri ile geliştirilmiştir.

“Rio Konferansı’nda hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesinden sonra 1997 yılında BM’nin İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi katılımcı hükümetleri tarafından Kyoto Protokolü imzalanmıştır” [54]. Kyoto Protokolü’ne göre gelişmiş ve gelişmekte olan şekilde iki gruba ayrılan ülkeler, sera gazı emisyonlarını belirlenen seviyelerin aşağısına çekmek ile sorumludurlar.

2000 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Zirvesi’nde yoksullukla mücadele, cinsiyet eşitliği, çevresel sürdürülebilirlik ve eğitime erişimin sağlanması için 2015 yılına kadar yerine getirilecek sayısal hedefleri içeren Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) kabul edilmiştir [56]. Binyıl Kalkınma Hedefleri yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitim hakkı, kadınların konumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ölümlerine yönelik tedbirler, anne sağlığını iyileştirmek, salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkların geliştirilmesi gibi 8 amaç ve bu amaçlar doğrultusunda belirlenen 18 hedeften oluşmaktadır [57].

1972 yılında 113 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen Stockholm Konferansı, 1987 yılında yayımlanan ve sürdürülebilir kalkınmanın tanımını ilk kez ortaya koyan Ortak

Geleceğimiz Raporu, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Zirvesi, 1996 yılında toplanan Habitat II Zirvesi, 1997 yılındaki Rio+5 Zirvesi, 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma konusunda önemli adımlar atılmıştır.

“Endüstriyel sürdürülebilirlik açısından önemli birer girişim olan 1994 Berlin Rehberi ve 1999 tarihli Berlin II Kuralları, sürdürülebilirlik konusunda madencilik sektöründe de kılavuz kabul edilmiştir” [52]. 1998 yılında dünyadaki en büyük 9 madencilik firması tarafından başlatılan Küresel Madencilik Girişimi (GMI), sektörde sürdürülebilirliği sağlayacak bir endüstri derneği kurarak sektörün karşı karşıya kaldığı temel sorunların bağımsız analizini yapmayı ve madencilik, metaller ve sürdürülebilir kalkınma konulu bir konferans düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu girişim 2000 yılında Maden, Mineraller ve Sürdürülebilir Kalkınma (MMSD) projesine, 2001 yılında da Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi (ICMM) oluşumuna yol gösterici olmuştur [52].

Küresel, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınma için madencilik ve mineraller sektörünün katkısını en üst düzeye çıkarmak amacıyla iki yıllık bağımsız bir danışma ve araştırma faaliyeti olarak başlatılan Maden, Mineraller ve Sürdürülebilir Kalkınma (MMSD) Projesi, Çevre ve Kalkınma için Uluslararası Enstitü (IIED) tarafından yönetilen ve sürdürülebilirlik kapsamında araştırma, analiz ve paydaş katılımı sürecinin ana bulgularını içeren ünlü rapor Breaking New Ground (2002) ile MMSD faaliyetlerini bir çerçeveye oturtmayı başarmıştır. Bu rapor aynı zamanda gelecekteki ICMM faaliyetleri için de önemli bir şablon olarak kullanılmıştır.

Küresel Raporlama Girişimi (GRI) 2002 yılında sürdürülebilirlik raporlaması için bir model yayımlamıştır. Daha sonra sektörden birçok kesimin bir araya geldiği çalışma grubu tarafından geliştirilen Rehber ve hazırlanan Sektör Eki ile raporlamaların ekonomik, çevresel ve sosyal performansları içermesi sağlanmıştır. Rehber ve Ek, daha iyi bir raporlama sistemi oluşturulabilmesi için kullanışlı performans göstergelerini içermektedir. ICMM kurumsal üyeleri bu düzenlemelerden sonra GRI Sürdürülebilir Raporlama Kuralları ve Sektör Eki'ne uygun olarak raporlama yapmaya başlamıştır [52].

15 Mayıs 2002 tarihinde ICMM tarafından yayımlanan Toronto Deklarasyonu sürdürülebilirlik konusunda önemli bir gelişme olmuştur. 12-15 Mayıs 2002 tarihinde

düzenlenen Küresel Madencilik Girişimi konferansından sonra yayımlanan Deklarasyonda madenciliğin başarılı olması için şirketlerin faaliyet gösterdikleri toplulukların desteğini alması gerektiği, topluluklar ile kurulan iletişimin hem madencilik şirketleri hem toplum yararına olduğu, şirketlerin temel insan haklarına saygı duyması ve çalışanlarına sağlıklı ve güvenli bir işyeri ortamı sağlaması gerektiği, şirketlerin projelerinin çevresel yönetim sorumluluklarını alması gerektiği vurgulanmıştır [58].

2003 yılında ICMM üyeleri, Dünya Mirası Alanları veya yakınlarında madencilik faaliyetlerinde bulunmayacaklarına dair önemli bir taahhüt vermiştir. “Dünya Koruma Birliği (WCU) ve UNESCO’nun Dünya Mirası Merkezi ile yapılan görüşmeler sonucunda verilen bu taahhüt ile koruma altındaki alanlarda ve bu alanların çevresinde biyolojik çeşitliliğin korunması konusunda sektörün katkısının geliştirilmesi amaçlanmıştır” [52].

2004 yılında Dünya Bankası Grubu, yoksulluğa karşı mücadelede doğal kaynak sektörünün desteğini araştırmak amacıyla üç bağımsız inceleme yaptırmıştır. Hazırlanan üç rapor da, sektörün düzgün şekilde faaliyet gösterildiğinde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabileceği ve Dünya Bankası Grubu'nun katılımının sektördeki standartları olumlu yönde etkileyebileceği sonucuna varmıştır [59]. Bu tarihten sonra bir danışmanlık grubu oluşturulmuş ve hazırlanan yıllık ilerleme raporları kamuoyuna düzenli olarak açıklanmıştır.

ICMM’in Mayıs 2004’te başlattığı Kaynak Vakfı Girişimi (REI) madenciliğin yerel, bölgesel ve ulusal sosyo-ekonomik etkilerini değerlendirmek için Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve Dünya Bankası Grubu ile birlikte çalışarak pratik bir rehber tasarlamıştır. Rehberin hazırlanması sırasında madencilik şirketleri, hükümetler, bağış kurumları, işçi ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlara danışılmıştır [60].

2003 yılında kurulan Ekstraktif Endüstrisi Şeffaflık İnisiyatifi (EITI) petrol, gaz ve maden kaynaklarının şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetimini teşvik etmeyi ve bu sektörlerdeki kilit yönetim konularını ele almayı amaçlamaktadır. Günümüzde birçok ülke sektörel faaliyetlerini EITI prensipleri doğrultusunda yürütmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının madencilik sektörüne uyarlanmasıyla birlikte sektöre belli standartlar getirmeye çalışan tüm bu organizasyon ve girişimler,

modern madencilige atılan ilk adımlar olmuştur. Günümüzde madencilik faaliyetlerinin büyük bir kısmı, birçok ülke, kurum, kuruluş, şirket ve organizasyon tarafından desteklenmekte olan sürdürülebilir madencilik ilkeleri doğrultusunda yürütülmektedir.

Türkiye’de sürdürülebilir madencilik yapılabilmesi için ülkedeki madencilik kültürünün değişmesi gerekmektedir. Türkiye’de birçok küçük işletmenin faaliyet gösterdiği madencilik sektörü, karlılığı düşük maden işletmelerinin sürdürülebilir madencilik ilkelerinden uzak faaliyetleri sebebiyle gelişmemektedir. Ülkede sürdürülebilir madencilikten söz edebilmek için maden mevzuatının iyileştirilmesi, sektörün son teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesi, projelerde uluslararası standartların ve iyi uygulamaların kılavuz edinilmesi, sektörde sürekli iyileşmenin sağlanabilmesi amacıyla madencilik ile ilgili tecrübelerin paylaşıldığı platformların artırılması, madencilik projelerinin her aşamasında görev alan meslek grupları için daha kapsamlı eğitim müfredatları hazırlanarak eğitimin daha kaliteli hale getirilmesi ve sürdürülebilir madencilik ilkelerinin benimsenmesi gerekmektedir.

TBMM’nin Mayıs 2010 tarihinde yayımladığı Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu’nda da belirtildiği gibi, “Ülkemizde madencilik sektörünün vizyonu, çevreye duyarlı, sürdürülebilir kalkınma anlayışı içselleştirilmiş, iş güvenliği açısından çağdaş standartları yakalamış, yüksek kalitede bilgi ve teknoloji üretme yeteneği kazanmış, yurt içinde ve yurt dışında en rekabetçi koşullarda arama ve üretim yapabilmek için gerekli teknolojiye sahip, ülke sanayisinin enerji ve ham madde ihtiyacını güvenilir, sürekli ve ekonomik bir şekilde karşılamının yanı sıra yüksek katma değerli ürün ve teknoloji ihraç edebilen, millî gelir ve iç göçü tersine çevirecek istihdama en yüksek düzeyde katkı sağlayabilen bir sektörel yapılanmayı gerçekleştirmek olmalıdır” [61].

4.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Uluslararası Standartlar

Sürdürülebilir kalkınma kavramının madencilik faaliyetlerine uyarlanmasıyla birlikte, sadece fiziksel çevreyle ilgilenmenin yeterli olmadığı; sosyo-ekonomik değerlendirmelerin ve sosyal sorumluluk projelerinin de şirketlerin yönetim sistemlerine dahil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Son birkaç yıldır, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) konusu uluslararası alanda büyük önem kazanmıştır. “Tarihsel bir perspektifle bakıldığında, iş dünyası açısından ‘Kurumsal Sorumluluk’ yaklaşımının gelişimi endüstri devrimine dek geri götürülebilse de modern şeklini almaya başlaması, büyük ölçüde serbest piyasa ekonomisinin gelişimi ve küreselleşme süreçleriyle yakından ilişkilidir” [62].

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri doğrudan ya da dolaylı hizmet olarak hayata geçirildiği bölgelerde refah seviyesini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, şirketler projelerini oluştururken bölgeye yapılacak yatırım ve hizmetlerin bölge halkının ihtiyaçlarına yönelik olmasına özen göstermelidir. Doğru olarak uygulanan hizmetler orta ve uzun vadede bölgenin yaşam standartlarını yükseltmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı için yeni araçlar geliştirilmiş, mevcut araçlar güncellenmiş ve geliştirilmiştir. 2010 yılında Sosyal Sorumluluk Kılavuzu ISO 26000 yayımlandıktan sonra 2011 yılında güncel OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi ve İş Dünyası ve İnsan Hakları için BM Kılavuz İlkeleri yayımlanmıştır. 2015 yılında yayımlanan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, özel sektörün sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunabileceğini vurgulamaktadır. Bugüne kadar kurumsal sosyal sorumluluk konusunda yayımlanmış, birbirlerini referans alan ve destekleyen birçok uluslararası standart mevcuttur [63].

4.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Çok Uluslu İşletmeler Rehberi

OECD Çok Uluslu İşletmeler Genel İlkeleri (Genel İlkeler), devletler tarafından çok uluslu işletmelere yapılan tavsiyelerden oluşmaktadır. 27 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan Rehber ile yasalara uygun ve gönüllülük temeline dayalı ilkeler ve standartlar getirilmiştir. Genel İlkeler, işletmelerin faaliyetlerinin devlet politikaları ile uyumlu olmasını sağlamayı, işletmeler ile toplumlar arasındaki karşılıklı güveni güçlendirmeyi, yabancı yatırımlar için daha uygun koşulların oluşturulmasına yardımcı olmayı ve çok uluslu işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya katkısını arttırmayı amaçlamaktadır [64].

4.1.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact)

“160’ın üzerinde ülkede, 8000’den fazla şirket ve 4000’in üzerinde sivil toplum kuruluşu ile eğitim kurumu tarafından 26 Temmuz 2000 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact) yasal yaptırım olmayan ve insan hakları, çalışma standartları, çevre duyarlılığı ve yolsuzlukla mücadele alanlarında on temel ilkesi bulunan gönüllü bir uygulamadır” [65] [66].

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün İşyerinde Temel İlkeler ve Haklar Beyannamesi, Rio Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler Yolsuzluğa Karşı Sözleşme’den geliştirilen BM Küresel İlkeler Sözleşmesi’nin 10 temel ilkesi aşağıdaki gibidir [67]:

- İlke 1: İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı duymalıdır.
- İlke 2: İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalıdır.
- İlke 3: İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemelidir.
- İlke 4: Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmelidir.
- İlke 5: Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmelidir.
- İlke 6: İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmelidir.
- İlke 7: İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemelidir.
- İlke 8: Çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermelidir.
- İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemelidir.
- İlke 10: İş dünyası, rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalıdır.”

4.1.3. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)

1997 yılında ABD’de kurulan Küresel Raporlama Girişimi (GRI), dünyada en yaygın kullanılan sürdürülebilirlik raporlama çerçevesi olan GRI Standartları ile tüm sektörlerde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların çevre, toplum ve ekonomi üzerindeki etkilerine ilişkin bildirim yapmalarına, sürdürülebilirlik yönetimi çerçevesinde performans ölçme ve hedef oluşturmalarına olanak sağlamaktadır.

Ekim 2016'da sürdürülebilirlik raporlaması için ilk küresel standartları başlatan GRI, bu standartlar ile tüm kuruluşların ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri hakkında kamuoyuna rapor sunmalarını ve sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkıda bulduklarını göstermelerini amaçlamaktadır.

GRI 2016 yılında 5. Küresel Konferansı gerçekleştirmiş, bu konferansta 73 farklı ülkeden 1200 sektör liderini bir araya getirmiştir. İyi uygulamaların paylaşılması, yeni fikirler ve iletişim ağları oluşturulması amacıyla düzenlenen konferans kapsamında hükümetler, STK'lar, çok uluslu şirketler ve yenilikçi girişimlerden 200'ün üzerinde uzman konuşmacı, açık oturumlar ve toplantılar düzenleyerek sürdürülebilirlik konularına yönelik görüşlerini ifade etmiştir [68].

4.1.4. ISO 26000:2010 - Sosyal Sorumluluk Kılavuzu

Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu (ISO) tarafından 1 Kasım 2010'da yayımlanan ISO 26000:2010 Sosyal Sorumluluk Kılavuzu yönetim, insan hakları, işgücü uygulamaları, çevre, etik iş uygulamaları, müşteriler ve yerel halkın kalkınması başlıklarından oluşmakta ve sosyal sorumluluk terimleri ve uygulamaları üzerinde anlaşmaya varılmış olan "ilk resmi belge olma özelliğini" taşımaktadır. Standartların oluşturulması sürecinde 99 ülkeden yaklaşık 400 uzman çalışma grubunda yer almıştır [69].

"İsteğe bağlı ve rehber niteliğinde bir standart olan ISO 26000:2010 kılavuz standardında 7 ana başlık bulunmaktadır [70]:

1. Yönetişim (Madde 6.2)
2. İnsan hakları (Madde 6.3)
3. İşgücü uygulamaları (Madde 6.4)
4. Çevre (Madde 6.5)
5. Etik iş uygulamaları (Madde 6.6)
6. Müşteriler (Madde 6.7)
7. Toplumsal katılım ve gelişme (Madde 6.8)"

Standartın ana başlıkları altında şirketlerin sosyal sorumluluk konusunda yerine getirmesi gereken faaliyetleri belirleme ve uygulama süreçleri açıklanmaktadır. Standartta yer alan Tablo A.1 hükümetlerarası ve çok paydaşlı girişimler için, Tablo A.2 ise sektörlere göre kılavuz edinilebilecek uluslararası standartları

göstermektedir. Standardın ekstraktif endüstrisine yol gösterici olması amacıyla yayımladığı kılavuz standartlar Çizelge 4.1’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. ISO 26000:2010 ekstraktif endüstrisi için kılavuz standartlar [70]

	Ana Başlıklar*							Sosyal Sorumluluk Entegrasyon Uygulamaları*							
	6.2	6.3	6.4	6.5	6.6	6.7	6.8	5.2	5.3	7.2	7.3	7.4	7.5	7.6	7.7
Ekstraktif Endüstrisi Şeffaflık Girişimi (EITI)					X		X								
Uluslararası Petrol Endüstrisi Çevre Koruma Birliği (IPIECA) Çeşitli araçlar ve girişimler		X	X	X	X		X	X		X	X	X	X	X	X
Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi (ICMM) Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Güvenlik ve İnsan Hakları Hakkında Gönüllü İlkeler		X	X	X								X			X

*ISO 26000 alt başlıklar dizini: 6.2 Yönetişim; 6.3 İnsan hakları; 6.4 İşgücü uygulamaları; 6.5 Çevre; 6.6 Etik iş uygulamaları; 6.7 Müşteriler; 6.8 Toplumsal katılım ve gelişme; 5.2 Sosyal sorumluluğun tanınması; 5.3 Paydaşların belirlenmesi ve katılımı; 7.2 Kuruluşun özelliklerinin sosyal sorumluluk ile ilişkisi; 7.3 Kuruluşların sosyal sorumluluklarının anlaşılması; 7.4 Kuruluşun sosyal sorumluluk entegrasyon uygulamaları; 7.5 Sosyal sorumluluk ile ilgili iletişim; 7.6 Sosyal sorumluluk ile güvenilirliğin artırılması; 7.7 Kuruluşun sosyal sorumluluk ile ilgili faaliyet ve uygulamalarının gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi

4.1.5. Ekvator Prensipleri

Ekvator Prensipleri (EP) proje finansmanı işlemlerinde kullanılan bir kredi risk yönetim çerçevesi olup çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

“2003 yılında IFC'nin Çevre ve Sosyal Koruma Politikaları ile Dünya Bankası'nın Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzu'nu temel alarak oluşturulan Ekvator Prensipleri, 50 Milyon Dolar ve üzeri bütün projelerin finansmanında uygulanmak üzere 10 uluslararası finans kuruluşu tarafından gönüllü olarak kabul edilmiştir. Daha sonra proje alt limiti 10 Milyon Dolara düşürülmüştür” [71].

Ekvator Prensipleri, IFC'nin yeni “Performans Standartları”na dayanılarak 2006'da revize edilmiş (EPII), Haziran 2013'te IFC'nin “2012 Performans Standartları”na dayanan ikinci revizyon (EPIII) yapılmıştır [72]. Günümüzde Avrupa Birliği'nin sosyal etki ve insan hakları, iklim değişikliği, belirlenmiş ülkeler ve uygulanabilir standartlar ve Ekvator Prensipleri'nin uygulanabilirlik kapsamı konularında başlattığı ve 18 ay sürmesi planlanan kapsamlı inceleme ile EP4'ün hazırlanması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir [73].

Başlangıçta 10 uluslararası finans kuruluşu tarafından onaylanan Ekvator Prensipleri'nin günümüzde 37 ülkeden olmak üzere toplam 92 finans kuruluşu üyesi

bulunmaktadır [74]. Türkiye'den henüz hiçbir kuruluş Ekvator Prensipleri üyesi değildir.

Ekvator Prensipleri 10 temel kılavuz ilkedden oluşmaktadır:

1. Projelerin İncelenmesi ve Sınıflandırılması

Projeler çevresel ve sosyal etkilerine göre A (Etkileri önemli olan), B (Etkileri sınırlı olan) ve C (Etkisi minimal ya da hiç olmayan) olmak üzere 3 kategoriye ayrılmaktadır. Kategorilendirmede IFC'nin geliştirdiği kriterler uygulanmaktadır.

2. Sosyal ve Çevresel Değerlendirme

Kategori A ve B projelerde, çevresel ve sosyal etki ve risk değerlendirmesi gerekmektedir.

3. Uygulanabilir Sosyal ve Çevresel Standartlar

Ekvator Prensipleri'ne üye olmayan ülkeler söz konusu olduğunda, IFC Performans Standartları ve Dünya Bankası Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzları'na uyulmaktadır.

4. Yönetim Sistemi ve Eylem Planı

A ve B kategorisindeki projeler için yönetim sistemi oluşturulması ve eylem planları hazırlanması gerekmektedir.

5. Paydaş Katılımı

A ve B kategorisindeki projeler için paydaşlara danışılması, projeden etkilenen toplulukların bilgilendirilmesi ve proje süreçlerine katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

6. Şikayet Mekanizması

Yönetim sistemi kapsamında, zarara neden olduğu iddia edilen veya zarara neden olması muhtemel bir projeye ilgili olarak bir veya birden fazla birey ya da kuruluşun yaptığı şikâyetlerin bağımsız olarak incelenmesini sağlayan bir mekanizma oluşturulması gerekmektedir.

7. Bağımsız İnceleme

Proje finansmanı arayan Kategori A ve B projeleri için, değerlendirme ve planlama belgelerinin bağımsız danışmanlar tarafından incelenmesi gerekmektedir.

8. Koşullar/Taahhütler

Proje, kanunlara ve Ekvator Prensipleri'ne uymak için proje taahhütlerini uygulamaya devam etmeli ve periyodik raporlamalar yapmalıdır.

9. Bağımsız İzleme ve Raporlama

Kategori A ve B projeleri için finansman ömrü boyunca performansı izlemek amacıyla tarafsız danışmanlardan hizmet alınmalıdır.

10. Raporlama

Çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi uygun şekilde kamuya açıklanmış olmalı ve tedbirlerin uygulanmasına ilişkin yıllık raporlamalar yapılmalıdır.

4.1.6. IFC Performans Standartları

IFC Performans Standartları, IFC'nin özel sektör müşterileri için geçerlidir. Şirketler, projeleri için IFC finansmanı almadığında bile, uygulamalarında resmi bir taahhütte bulunmayı seçerek bu standartlara göre çalışmayı tercih edebilmektedir.

“IFC'nin risk yönetimi yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olan Sürdürülebilirlik Çerçevesi, IFC'nin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik stratejik taahhüdünü ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirlik Çerçevesi, IFC'nin Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Politikası ve Performans Standartları ile Bilgiye Erişim Politikasından oluşmaktadır” [75].

“Müşteriler, IFC ile yürütülen yatırım süresince aşağıdaki sekiz performans standardını uygulamak zorundadır [75]:

- Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi
- Performans Standardı 2: İş ve Çalışma Koşulları
- Performans Standardı 3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi
- Performans Standardı 4: Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti
- Performans Standardı 5: Arazi Alımları ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme
- Performans Standardı 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
- Performans Standardı 7: Yerli Halklar
- Performans Standardı 8: Kültürel Miras”

4.1.7. Ekstraktif Endüstrisi Şeffaflık Girişimi (EITI) Prensipleri

EITI petrol, gaz ve maden kaynaklarının şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetimini teşvik etmek ve bu sektörlerdeki kilit yönetim konularını ele almak

amacıyla 2003 yılında yayımlanan küresel bir standarttır. 12 prensip ve 8 gereklilikten oluşan EITI Standardı, sektörde elde edilen gelirin devlet tarafından nasıl vergilendirildiği ve kamuya nasıl fayda sağladığı hakkında bilgilendirme yapılmasını gerektirmektedir. Bu bilgilendirme doğal kaynaklar, sözleşmeler ve lisanslar, üretim, gelir tahsilatı, gelir tahsisi, sosyal ve ekonomik harcamalar ve kamu yararı konularını içermektedir [76]. 2013 EITI Standardı'ndaki belirsizliklerin ve tutarsızlıkların açıklığa kavuşturulması için standart maddelerinde birtakım düzeltmeler yapılmıştır [77].

İnisiyatif EBRD, ICMM, Dünya Bankası, G8 gibi birçok kuruluş tarafından desteklenmektedir. Günümüzde 51 üye ülke, 12 destekleyen ülke ve farklı ülkelerden 59 şirket sektörel faaliyetlerini EITI Prensipleri'ne bağlı olarak yürütmektedir.

4.1.8. Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi (ICMM) Prensipleri

Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi (ICMM), madencilik ve metal sektöründe sürdürülebilir kalkınma performansını iyileştirmek amacıyla 2001 yılında kurulmuştur. Güvenli, adil ve sürdürülebilir bir madencilik sektörü için çalışan uluslararası bir organizasyon olan ICMM, 25 madencilik ve metal şirketi ile 30'dan fazla derneği bir araya getirerek “çevresel ve sosyal performansı güçlendirmeyi hedeflemekte, topluluk ilişkilerini geliştirme, insan hakları, yerel topluluklar ve yeniden yerleştirme konularına odaklanmaktadır” [78].

ICMM üyeliği, ICMM'in 10 Prensibi'ne bağlı olmayı gerektirmektedir. Bu prensipler, Rio Bildirgesi, Küresel Raporlama Girişimi, Küresel İlkeler Sözleşmesi, Çok Uluslu Şirketler Üzerine OECD Kılavuzları, Dünya Bankası İşletme Kılavuzu, Rüşvetle Mücadele için OECD Sözleşmesi, 98, 169, 176 Sayılı ILO Sözleşmeleri ve Güvenlik ve İnsan Hakları Gönüllü İlkeleri ile kıyaslanarak hazırlanmış olup madencilik ve metal endüstrisinde sürdürülebilir kalkınma için en iyi uygulama çerçevesi olarak kabul edilmektedir. ICMM Prensipleri 2015 yılında revize edilmiştir.

Şekil 4.3. ICMM'in 10 Prensibi [79]

“ICMM Prensipleri aşağıdaki gibidir [79]:

- Prensip 1: Sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi için etik iş uygulamaları, kurumsal yönetim için etkili sistemlerin ve şeffaflığın sağlanması,
- Prensip 2: Sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal strateji ve karar verme süreçlerine entegrasyonu,
- Prensip 3: Faaliyetlerden etkilenen çalışanların ve toplulukların insan haklarına, menfaatlerine, kültürlerine, geleneklerine ve değerlerine saygı gösterilmesi,
- Prensip 4: Etkili ve bilimsel risk yönetim stratejileri geliştirilmesi ve paydaşların risk algılarının hesaba katılması,
- Prensip 5: İş sağlığı ve güvenliği performansında sıfır zarar hedefiyle sürekli iyileştirmenin sağlanması,
- Prensip 6: Su yönetimi, enerji kullanımı ve iklim değişikliği gibi çevresel konularda sürekli gelişmelerin takip edilmesi,
- Prensip 7: Biyolojik çeşitliliğin korunması ve arazi kullanım planlamasında entegre yaklaşımlara katkıda bulunulması,
- Prensip 8: Sorumlu ürün tasarımı, kullanımı, geri kazanımı, geri dönüşümü ve bertarafı için bilgi temelli sistemlerin kolaylaştırılması ve desteklenmesi,
- Prensip 9: Sosyal performansın sürekli iyileştirilmesi ve ev sahibi toplumların sosyal, ekonomik ve kurumsal gelişmesine katkıda bulunulması,
- Prensip 10: Sürdürülebilir kalkınmanın zorlukları ve fırsatları ile ilgili olarak kilit paydaşların süreçlere açık, şeffaf ve proaktif katılımının sağlanması, ilerleme ve performansların etkili bir şekilde raporlanması ve bağımsız olarak doğrulanması.”

4.1.9. Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri

2006 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri, sorumlu yatırım için gerekli olan küresel uygulamaları tanımlamaktadır. Yayımlandıkları ilk yılda, dünyanın birçok ülkesinde kurumsal yatırımcılar tarafından kabul gören ilkeler, kısa sürede sorumlu yatırımın küresel kriterlerine dönüşmüştür.

Bu ilkeler ile yatırım kararlarının verilmesinde ve hissedarlık ilişkilerinde çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim kriterleri de dikkate alınmaktadır. Bu durum şirketlerin çevresel, sosyal ve kurumsal performanslarını iyileştirmelerini doğrudan etkilemektedir. İlkeler şirket stratejilerinde insan hakları, çalışma koşulları, çevre ve yolsuzlukla mücadele konularında bir dizi evrensel kriterin uygulanmasını öngören Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni tamamlayıcı niteliktedir [80].

4.1.10. Güvenlik ve İnsan Hakları Hakkında Gönüllü İlkeler

2000 yılında kurulan Güvenlik ve İnsan Hakları Hakkında Gönüllü İlkeler şirketlere, insan haklarına saygıyı teşvik eden bir faaliyet çerçevesi içinde operasyonlarının güvenliğini sağlamada rehberlik etmek için tasarlanmış ilkelerdir.

Günümüzde pek çok hükümet, insan haklarını koruma, kalkınmayı teşvik etme ve uzlaşmazlıkları önleme konularındaki politikaları ile Gönüllü İlkeler'in uyum içinde olduğunu tespit etmiştir. Gönüllü İlkeler Girişimi'ne katılan hükümetler, doğal kaynaklar sektöründeki güvenlik ve insan hakları konularında diğer hükümetler, ulusal ve uluslararası petrol, gaz ve maden şirketleri ve özel kuruluşlar ile karşılıklı bilgi alışverişinde bulunabilmekte ve sorunlarını ortak olarak çözebilmektedir.

Gönüllü İlkeler Girişimi'ne katılan ve ilkeleri uygulayan şirketler, faaliyetlerinin güvenliği için şirket politikalarını ve prosedürlerini uluslararası kabul görmüş insan hakları ilkeleri kapsamında belirlemektedir. Bu ülkelere bağlı şirketler iyi uygulamaları ve tecrübelerini birbirleriyle paylaşmakta ve zor konularda işbirliği yapmaktadır. Gönüllü İlkeler Girişimi'ne katılan hükümetler Arjantin, Avustralya, Kanada, Kolombiya, Gana, Hollanda, Norveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir [81]. Günümüzde farklı ülkelere toplam 30 şirket Gönüllü İlkeler'e bağlıdır.

4.1.11. Sürdürülebilir Madencilğe Doğru Girişimi (TSM) Kılavuz İlkeleri

2004 yılında Kanada Madencilik Derneği (MAC) tarafından başlatılan Sürdürülebilir Madencilğe Doğru Girişimi (TSM), maden şirketlerinin ve projelerinin çevresel ve sosyal sorumluluklarını değerlendirmelerine ve yönetmelerine yardımcı olan bir performans sistemidir. TSM sürekli performans iyileştirmenin sağlanması, ilgili topluluklara şeffaf sonuçlar sunulması ve madencilğin temel risklerinin etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak için bir dizi araç ve gösterge içermektedir [82].

MAC üyesi olan tüm şirketlerin dernek üyeliğinin bir koşulu olarak TSM Girişimi'ne katılımı zorunludur. MAC'e üye olan şirketler faaliyetlerini TSM'nin Kılavuz İlkeleri'ne bağlı olarak yürüteceğini taahhüt ederek, çevrenin korunması, güvenli bir işyeri kurulması ve yerel toplulukların ve diğer paydaşların çıkarlarının korunması ile ilgili bir dizi ilke doğrultusunda çalışacağını kabul etmektedir.

Son yıllarda TSM, MAC üyeliğinin ötesine geçerek yaygınlaşmış, British Columbia Madencilik Birliği ve Quebec Madencilik Birliği üyeleri tarafından da uygulanmaya başlamıştır [83].

TSM, maden şirketlerinin bağlı oldukları TSM Kılavuz İlkeleri'nin uygulanmasına yardımcı olmak için değerlendirme protokolleri (veya protokoller) geliştirmiştir. "TSM değerlendirme protokolleri şunlardır [84]:

1. Aborjin ve Toplum Desteği
2. Enerji ve Sera Gazı Emisyon Yönetimi
3. Atık Yönetimi
4. Biyoçeşitlilik Koruma Yönetimi
5. Güvenlik ve Sağlık
6. Kriz Yönetimi ve İletişim Planlaması
7. Çocuk ve Zorla Çalıştırmayı Önleme"

Her protokolde performans göstergeleri olarak adlandırılan ve TSM Kılavuz İlkeleri'nin tam olarak uygulanması için yerine getirilmesi gereken özel gereklilikler tanımlanmıştır. Bu amaçla belirlenen 23 gereklilik bulunmaktadır. Çizelge 4.2'de TSM performans değerlendirme kriterleri gösterilmiştir.

Çizelge 4.2. TSM performans değerlendirme kriterleri [85]

TSM PERFORMANS DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	
Başarı Seviyesi	Kriterler
C	Hiçbir sistem mevcut değil: Faaliyetler reaktif olma eğilimindedir, prosedürler mevcut olabilir, ancak politika ve yönetim sistemlerine entegre değildir.
B	Eylemler tutarlı değil veya belgelenmemiş: Sistemler/süreçler planlama ve geliştirilme aşamasındadır.
A	Sistemler/süreçler geliştirilmiş olup uygulanmaktadır.
AA	Yönetim kararlarına ve iş fonksiyonlarına entegrasyon sağlanmıştır.
AAA	Faaliyetler mükemmellik ve liderlik seviyesindedir.

4.2. Uluslararası Finans Kuruluşları

Birçok ülke hala madencilik ve diğer sektörlerle ait projeler ile ilişkili sosyal konular kapsamında yeterli mevzuata sahip değildir. Günümüzde birçok maden şirketi, proje finansmanı için uluslararası finans kuruluşları ve kalkınma bankalarından kredi temin etmektedir. Bankalar sağladıkları krediler karşılığında şirketlerin bazı taahhütleri yerine getirmesini şart koşturmaktadır.

Bu kapsamda Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Asya Kalkınma Bankası, KfW Förderbank, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Afrika Kalkınma Bankası gibi birçok uluslararası finans kuruluşu ilgilendikleri projeler için standartlar geliştirmiştir. Sosyal onayın sürdürülebilirliği konusunda şirketlere rehberlik ve destek sağlayan finans kuruluşlarının başında Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Dünya Bankası'na bağlı Uluslararası Finans Kurumu (IFC) gelmektedir.

4.2.1. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) 1991 yılında kurulan çok uluslu bir kalkınma bankasıdır. Ortaklık yapısı 65 ülke ve 2 uluslararası kurumdan (AB ve Avrupa Yatırım Bankası) oluşmakta olan EBRD, 36 ülkede serbest piyasa ekonomisini desteklemektedir.

EBRD, Kuruluş Anlaşmasına uygun olarak yatırım ve teknik işbirliği faaliyetlerinin tamamında “çevresel olarak sağlam ve sürdürülebilir bir kalkınmayı” teşvik etmeyi taahhüt etmiştir. “Banka, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin, geçiş süreciyle ilgili olarak kendisine verilen görev ile tutarlı sonuçlara ulaşmanın temel bir parçası olduğuna inanmakta ve çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen projelerin en yüksek önceliğe sahip Banka faaliyetleri arasında yer aldığını kabul etmektedir” [86].

Projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin uluslararası iyi uygulamalara uygun olmaları beklenmektedir. “Müşterilerinin ve/veya projelerinin bunu başarmasına yardım etmek amacıyla EBRD çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin kilit alanları için aşağıda sıralanan özel “Performans Gereklilikleri”ni (PR) tanımlamıştır [87]:

- PR1: Çevresel ve Sosyal Etkilerin ve Sorunların Değerlendirilmesi ve Yönetimi
- PR2: İşgücü ve Çalışma Koşulları
- PR3: Kaynak Verimliliği, Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü
- PR4: Sağlık ve Güvenlik
- PR5: Arazi Edinimi, Gönülsüz Yeniden Yerleşim ve Ekonomik Yer Değiştirme
- PR6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
- PR7: Yerli Halklar
- PR8: Kültürel Miras
- PR9: Finansal Araçlar
- PR10: Bilgi Açıklama ve Paydaş Katılımı”

EBRD'ye göre “doğrudan yatırım projeleri PR1, PR8 ve PR10'a; finansal aracılık projeleri ise PR2, PR9 ve PR4'ün iş sağlığı ve güvenliği koşullarına uygun olmalıdır. Her bir PR, kendi amaçları içinde istenen sonuçları ve müşterilerin bu sonuçları elde

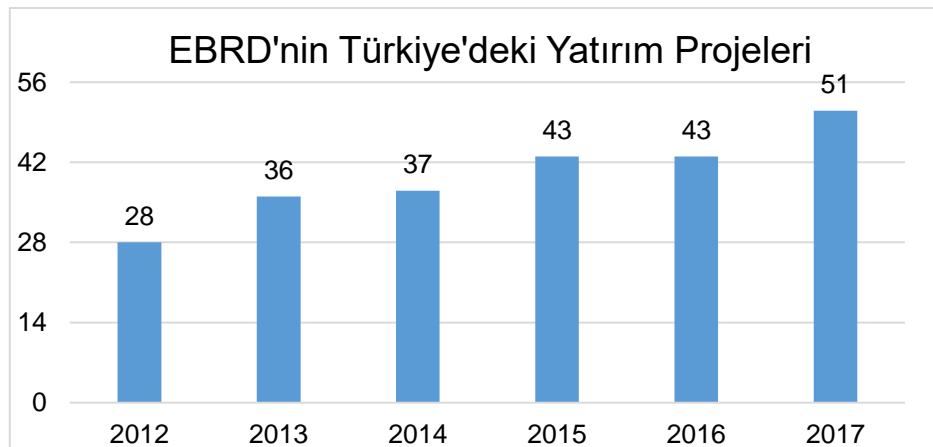
etmelerine yardımcı olmak üzere projeler için aranacak özel koşulları tanımlamaktadır. İlgili ulusal kanunlara uygunluk, tüm PR'lerin ayrılmaz bir parçasıdır" [86].

EBRD, Türkiye'deki faaliyetlerine 2009 yılında başlamıştır. "Banka, 2018 yılı Şubat ayı itibariyle 231'i aktif olan 259 proje ile Türkiye'de bugüne kadar toplam 10 Milyar Euro yatırım yapmıştır. Türkiye 2015 yılında 1,8 Milyar Euro değerinde yeni yatırım alarak EBRD'nin en çok yatırım yaptığı ülke olmuştur" [88]. EBRD'nin Türkiye'de yıllar içerisinde artan yatırım projelerinin sayısı Şekil 4.4'te verilmiştir.

EBRD, Türkiye ekonomisi için oldukça önemli olan KOBİ'leri destekleyerek ülkenin sürdürülebilir bir gelişme sağlayabilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. EBRD'nin en güncel Türkiye stratejisi 14 Ekim 2015'te kabul edilmiştir.

EBRD Türkiye'de,

- Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjiye yatırım yapılması ve enerji sektörü reformlarının desteklenmesi,
- Özel sektörün katılımıyla altyapı kalitesinin artırılması,
- Yenilikler ve gelişmiş kurumsal yönetimler sayesinde özel sektör rekabet gücünün artırılması,
- Uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemek için toplumsal cinsiyet eşitliği ile birlikte gençlerin katılımının teşvik edilmesi,
- Sermaye ve yerel para piyasalarının derinleştirilmesi konularına yoğunlaşmaktadır [89].

Şekil 4.4. EBRD'nin yıllara göre Türkiye'deki yatırım projeleri [90]

4.2.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı'nın ardından 1944 yılında Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) adıyla kurulmuş, 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliği kazanmıştır. "Günümüzde 189 ülke Dünya Bankası üyesidir. Zaman içinde bir grup haline gelerek Dünya Bankası Grubu (World Bank Group) adını alan Banka bünyesinde beş ana kuruluş yer almaktadır" [91]:

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden inşa edilmesine yardımcı olmak amacıyla 1944 yılında kurulan ve gelişmekte olan ülkelerin kamu sektörüne kredi sağlayan IBRD dünyanın en büyük kalkınma bankasıdır [92]. Kuruluşun krediler için kullandığı fon kaynaklarının büyük bir bölümünü uluslararası piyasalardan yaptığı borçlanmalar oluşturmaktadır. IBRD'nin öz sermayesi üzerinden her yıl kazandığı faiz ile açtığı kredilerden elde ettiği küçük kâr marjından oluşan diğer gelirler ise kuruluşun faaliyet giderlerinin karşılanmasında kullanılmaktadır [93]. Türkiye, IBRD'ye 1947 yılında üye olmuştur.

Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)

1960 yılında kurulan IDA, kişi başına gelir bakımından yoksulluk sınırı altında kalan ülkelere genellikle sıfır faizli ve 25-40 yıl vadeli krediler sağlamaktadır. "39'u Afrika ülkelerinde olmak üzere dünyanın en yoksul 81 ülkesine yardım eden en büyük kaynaklardan biri olan IDA, bu ülkelerdeki temel sosyal hizmetlerin sağlanması için gerekli bağış fonlarının en büyük kaynağı durumundadır" [94].

Uluslararası Finans Kurumu (IFC)

"1956 yılında kurulan IFC, gelişmekte olan ülkelerde özel sektöre odaklı en büyük küresel kalkınma kurumudur. Kurumun amacı gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün gelişimini teşvik etmek için yatırım, danışmanlık ve varlık yönetimi hizmetleri sunmak; yoksulluğun azaltılması için özel sektörde yeni iş alanları yaratılmasını sağlayarak istihdam düzeyini ve yaşam standartlarını yükselten projeler üretmektir" [59]. Dünya Bankası Grubu Başkanı aynı zamanda IFC'nin de başkanlığını yapmaktadır. Türkiye, IFC'ye 1956 yılında üye olmuştur. Türkiye, IFC'nin taahhütlü portföyleri açısından en büyük ikinci ülke temsilcisidir [95].

Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı (MIGA)

MIGA, gelişmekte olan ülkelerde yapılacak yabancı yatırımlara ticari olmayan riskleri karşılamaya yönelik güvenceler sağlamak amacıyla 1985 yılında kurulmuştur. Türkiye MIGA'ya 1988 yılında katılmıştır. “MIGA, 14 Kasım 2010 tarihinde değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kuruluş sözleşmesinde değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler ile MIGA'nın sunduğu garantilerin kapsamının ve çeşitliliğinin genişletilmesi, gelişmekte olan ülkelerde garanti sağlanabilecek projelerin arttırılması, politik risk garantisi alanındaki piyasa uygulamalarına uyumlu hale gelinmesi ve MIGA'nın misyonunu gerçekleştirme kapasitesinin arttırılması hedeflenmiştir” [93].

Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (ICSID)

1965 yılında kurulmuş olan Merkez, arabuluculuk ve hakemlik davaları ile ilgilenmekte, tahkim ve uzlaşma panellerine ilişkin kurallar geliştirmekte, uzlaştırma komisyonu olarak çalışmaktadır. “Türkiye'nin 1987 yılında katıldığı kurumun 2018 yılı Mart ayı itibariyle 162 üye ülkesi bulunmaktadır” [96].

“2017 mali yılında, Dünya Bankası ile T.C. Kalkınma Bakanlığı arasında, Türkiye Hükûmeti'nin Kamu-Özel sektör İşbirliğini (KÖİ) yönetme kapasitesinin güçlendirilmesi konusundaki ilk Geri Ödenebilir Danışmanlık Hizmetleri (RAS) Anlaşması yürürlüğe girmiştir” [97].

Dünya Bankası Grubu'nun 2030 yılına kadar dünya genelinde günde 1,9 Doların altında yaşayan insanların oranını %3'e kadar azaltarak aşırı yoksulluğa son verilmesi ve her ülke için gelir artışının en az %40 oranında teşvik edilmesi olmak üzere iki hedefi bulunmaktadır [98].

Dünya Bankası, günümüzde Türkiye'de farklı sektörlerden toplam 15 projeye 3,29 Milyar ABD Doları finansman sağlamaktadır [99]. Trans Anadolu Boru Hattı Projesi (TANAP), Dünya Bankası Grubu tarafından doğrudan desteklenen en büyük yatırım projelerinden birisidir. “2016 yılı Aralık ayında Dünya Bankası Grubu, TANAP için Boru Hatları Petrol Taşıma A.Ş.'ye (BOTAŞ) 400 Milyon Dolar, Azerbaycan'ın Güney Gaz Koridoru A.Ş. (SGC) Şirketine de 400 Milyon Dolar olmak üzere toplam 800 Milyon Dolar tutarındaki krediyi onaylamıştır” [100].

5. MADENCİLİKTE SOSYAL ONAY

Madencilik şirketleri için, mevzuat gerekliliklerini yerine getirmek amacıyla alınan yasal izinlerin artık yeterli olmadığı giderek daha belirgin hale gelmiştir [20]. Yasal izinler bir projenin yalnızca ulusal mevzuat gerekliliklerini yerine getirip getirmediği ile ilgili konuları takip etmektedir. Yasal mevzuat, yerel topluluklar ve diğer paydaşlar ile ilgili konulara ve bir projenin sorunsuz ve karlı bir faaliyet göstermek için dikkate alması gereken sosyal risklere değinmemektedir.

Yasal mevzuatın sosyal risklere değinmemesine ek olarak, topluluklar menfaatlerinin korunması açısından mevzuata güven duymayabilirler. Gerekli tüm izinler alınmış olmasına rağmen bir proje, topluluklar ve diğer paydaşlar tarafından engellenebilmektedir. Bu durum şirketlerin projeleri kapsamındaki yasal yükümlülüklerine ek olarak sosyal onay ihtiyacının da dikkate alınmasına yol açmıştır.

Madencilik projelerinin olumlu veya olumsuz şekilde sonuçlanan önemli sosyal etkileri bulunmaktadır. Yerel halkın mevcut arazisini kaybetmesi, arazi mülkiyetlerinin birden çok kişiye ait olması sebebiyle ortaya çıkan miras sorunları, yeniden iskân ve yeni yerleşimden kaynaklanan riskler, sağlık, güvenlik, çevre konularındaki endişeler, yerel istihdam ve satın alma ile ilgili beklentiler, göç kaynaklı sorunlar, giderek artan toplum hassasiyeti bu etkiler arasında sayılabilir.

Günümüzde madencilik şirketlerinin, maliyetli çatışmalardan kaçınmak amacıyla proje için yerel halkın onayını alması ve bu onayın sürekliliğini sağlaması gerektiği görüşü geniş kabul görmeye başlamıştır. Sosyal onayın alınamaması ile ilgili riskler göz önünde bulundurulduğunda, sosyal onayı oluşturan etmenlerin ve bunların elde edilmesi ve sürdürülmesi için gerekli süreçlerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

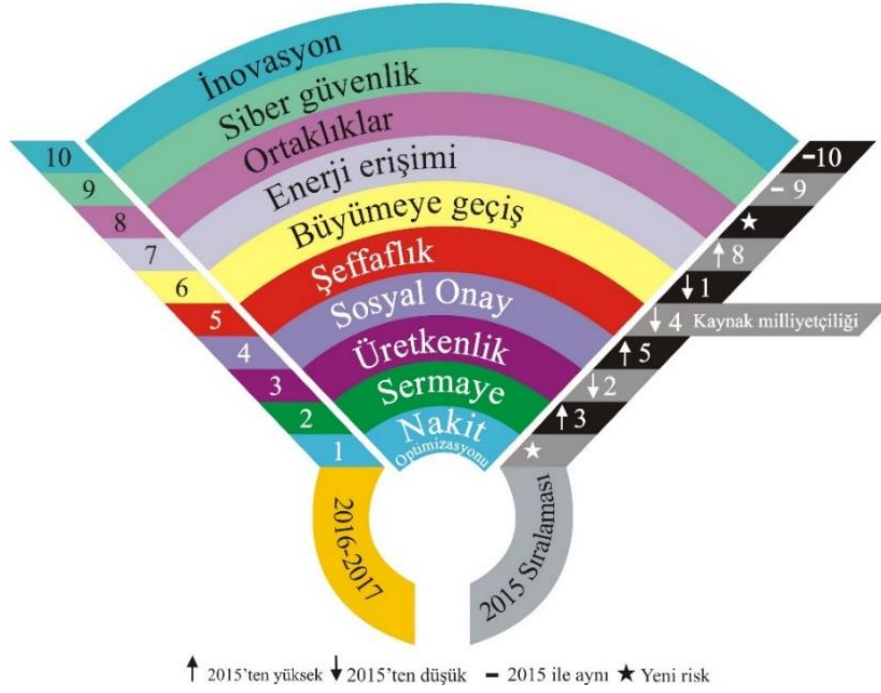
Maden kazaları, meslek hastalıkları, topluluk protestoları ve maden rehabilitasyon yükümlülüklerinin ihmal edilmesi şirketlerin sosyal onayları, itibarları ve sektörün imajı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Madencilik sektöründeki iş kazalarının artması, maliyetlerin azaltılmasının sıfır zarar hedefinin önünde bir engel olup olmadığı, güvenlik için kullanılan teknoloji ve sistemlerin etkin olup olmadığı ve şirketlerin daha iyi güvenlik kültürleri için bazı konuları ihmal edip etmediği sorularını gündeme getirmiştir [101].

Son yıllarda silikozis ve pnömokonyoz gibi madencilik ile ilgili hastalıklar tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu hastalıkların tekrar gündeme gelmesi, madencilik şirketlerinin artan düzenleyici faaliyet, çevresel konularda daha zorlayıcı önlemler, operasyonel değişiklikler ve artan kurumsal sorumluluklar ile karşı karşıya kalacağı anlamına gelmektedir. “Mayıs 2016’da, Güney Afrika’daki bir Yüksek Mahkeme, madenlerde güvensiz çalışma koşullarının sonucu olarak silikozis ve tüberküloz hastalıklarına yakalanan kişilerin maden şirketlerine tazminat davası açması doğrultusunda karar vermiştir” [102] [103].

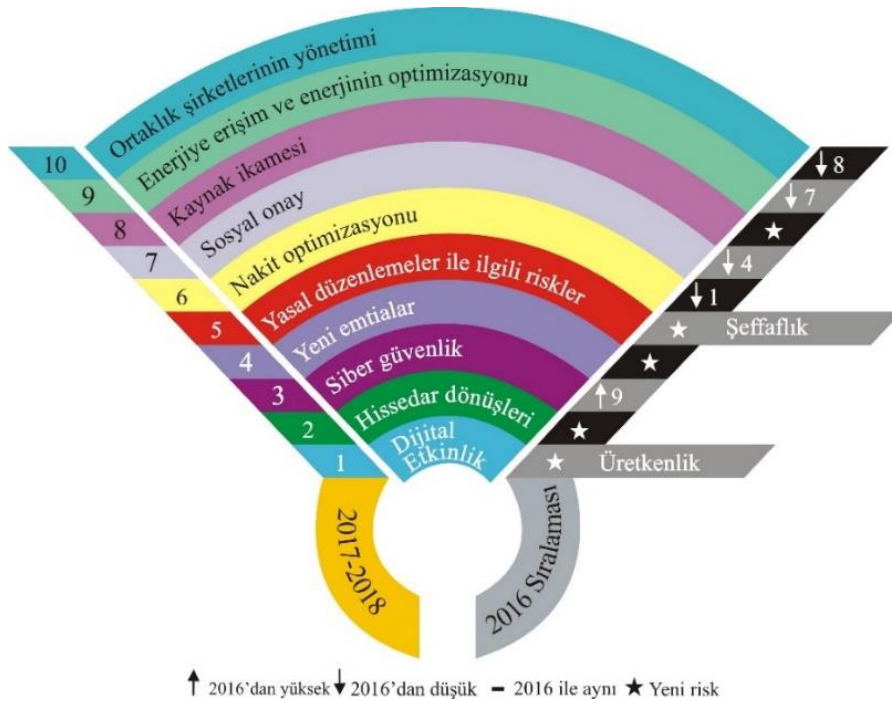
Projelerin hayata geçirilebilmesi için duyulan sosyal onay ihtiyacı yerel paydaşlar ile sürekli etkileşim durumunda olan madencilik sektörüyle her zaman yakından ilgili olmuştur. Geçtiğimiz yüzyılda maden sahalarına yakın yerel ve yerli halkların hakları daha çok gündem konusu olmuş ve bu haklar üzerinden maden şirketleri üzerine daha fazla baskı kurulmuştur.

Madencilik şirketleri yalnızca uluslararası medyanın değil, aynı zamanda giderek büyüyen izleme ve standart belirleme organlarının da ilgi odağı durumundadır. Sosyal medya, bu faaliyetlerin etkilerini yeni seviyelere yükseltmiş ve yaşanan olumsuzlukların anında tüm dünyada duyulmasına imkan sağlamıştır. Sonuç olarak kurumsal itibarlar, yeni bulgulara erişim hakları ve piyasa değerlemesi, daha önce hiç olmadığı kadar risk altındadır [104]. Bu sebeple sosyal onayın sürekliliğinin sağlanması, giderek daha çok yönlü ve çok paydaşlı bir risk durumuna gelmiştir.

Küresel araştırma ve danışmanlık şirketi Ernst&Young her yıl farklı sektörler için küresel risk raporu yayımlamaktadır. Ernst&Young’un madencilik ve metal endüstrisindeki riskler sıralamasında sosyal onay konusu madencilik sektörü açısından önemini korumaya devam etmektedir. Şekil 5.1’de görüldüğü üzere 2016-2017 yılı risk sıralamasında sosyal onay, madencilik sektöründeki riskli konular arasında dördüncü sırada bulunmaktadır [105]. 2015-2016 yılındaki risk sıralamasında beşinci sırada yer alan sosyal onay 2016-2017 değerlendirmesinde dördüncü sıraya yükselmiştir.

Şekil 5.1. 2016-2017 yıllarında madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler [105]

Şekil 5.2. 2017-2018 yıllarında madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler [106]

Şekil 5.2'de ise Ernst&Young'un 2017-2018 yılları risk sıralamasında sosyal onay konusunun bir önceki yıl dördüncü sırada yer almakta iken yedinci sıraya gerilediği görülmektedir [106]. Bu gerilemenin sebebi olarak, sıralamada ilk kez yer alan risklerin sektörde yaşanan teknolojik gelişmeler sebebiyle sosyal onay karşısında daha öncelikli hale gelmiş olmaları gösterilebilir.

Ernst&Young'un 2016-2017 yılları risk sıralamasında listenin gerilerinde yer alan siber güvenlik riski 2017-2018 yıllarına ait sıralamada üçüncü sıraya ilerlemiştir. Günümüzde sürekli gelişmekte olan teknoloji ve sektörün kendini bu duruma en hızlı şekilde entegre etme girişimleri, şirketlerin ciddi siber güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Dijitalleşmeye bağlı olarak online olma sürelerinin uzaması bu sektörün saldırıya daha açık ve cazip hale gelmesine sebep olmuştur. Bu saldırılar sonrasında veri hırsızlığı ve haksız kazançlar (fidye, oltalama vb.) yüksek artışlar göstermiştir. Bu durumda verinin korunması sağlanarak iş süreçlerinin aksamaması ve herhangi bir maddi kaybın yaşanmaması için siber güvenlik konusunda kadro ve maddi kaynak ihtiyacı doğmuştur. Bu sonuçlar son zamanlarda işletmelerin siber güvenliğe odaklanmalarına sebep olmuştur.

Sıralamada sosyal onayın geçmiş yıllara kıyasla daha az riskli bir konu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Sosyal onay ile doğrudan ilişkili olan kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının benimsenmesi ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda yürütülen madencilik faaliyetlerinin sayısındaki artış, sosyal onay konusundaki farkındalığın da arttığının göstergesi olabilir.

Çizelge 5.1. Madencilik ve metal sektörünün karşı karşıya olduğu riskler 2008-2018 yılları kıyaslaması [106]

	2008	2018
1	Yetenek eksikliği	Dijital etkinlik
2	Sektörel birlikler	Hissedar dönüşleri
3	Altyapı erişimi	Siber güvenlik
4	Sosyal onay	Yeni emtialar
5	İklim değişikliği	Yasal düzenlemeler ile ilgili riskler
6	Artan maliyetler	Nakit optimizasyonu
7	Doğalgaz	Sosyal onay
8	Kaynak milliyetçiliği	Kaynak ikamesi
9	Enerji erişimi	Enerjiye erişim ve optimizasyon
10	Artan yasal düzenlemeler	Ortaklık şirketlerinin yönetimi

Çizelge 5.1'de görüldüğü üzere, Ernst&Young'un 2008 yılı için yayımladığı risk sıralaması ile 2018 yılındaki mevcut durum kıyaslandığı zaman da, günümüzde sosyal onayın risk sıralamasında daha geri sıralarda yer aldığı görülmektedir. On yıl önce sektörde yeterli profesyonel yetkinliğe sahip olunmadığı ve yaşanan altyapı sıkıntılarının madencilik sektörünü olumsuz etkilediği görülmektedir. Günümüzde sektörde yaşanan teknolojik gelişmeler ve artan altyapı imkanları madenciliğin teknik olarak ilerlemesini sağlamıştır. Ancak sektörde yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen sosyal onay konusu madencilik için önemini korumaya devam etmektedir.

Toplulukların, hükümetlerin, çalışanların ve şirketlere sosyal onay sağlayan diğer paydaşların ihtiyaçlarını ve beklentilerini yönetmek sorunların ve gündemlerin hassas bir şekilde dengelenmesi anlamına gelmektedir. Çevresel kazalar, çalışan grevleri ve bazı şirketlerde yaşanan işçi ölümleri tüm endüstriye zarar verebilmektedir. Sadece zararların tazminine odaklanan ve çoğunlukla reaktif olan sosyal yatırımların çok daha stratejik ve işbirlikçi olacak şekilde değişmesi gerekmektedir [101].

Deloitte'nin 2017 ve 2018 yıllarında yayımladığı "Eğilimleri İzleme - Önümüzdeki Yıl Madenciliği Şekillendirecek İlk 10 Konu" raporu, dünya genelinde maden şirketlerinin karşılaşılabileceği 10 konu içerisinde sosyal onay konusunu ele almış, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ile paydaş ilişkilerinin önemine dikkat çekmiştir [107] [108]. Çizelge 5.2'de görüldüğü üzere, sosyal onayın kazanılması ve paydaşlar ile kurulan ilişkilerin iyileştirilmesi madencilik sektöründe dikkate alınması gereken önemli konular arasında yer almaktadır.

Çizelge 5.2. Deloitte'nin madencilik sektöründeki eğilimler sıralaması [107] [108]

	2017 Eğilimleri		2018 Eğilimleri
1	Hissedar değerinin yönelimlerinin anlaşılması	1	Sayısal veriler üzerinden çalışılması
2	Üretimde ilerlemeler sağlanması	2	Yeniliğin önündeki engellerin aşılması
3	Bir ekosistem içerisinde çalışmak - İşbirlikleri	3	Sektörün geleceği - Dijital çağda yetenek yönetimi
4	Dijital devrim - Madencilikte son teknolojinin yakalanması	4	Madencilik imajı - Halk, çalışan ve müşteri algılarının değiştirilmesi
5	Siber güvenlik tehditlerinin haritalanması	5	Paydaş ilişkilerinin iyileştirilmesi - Ölçülebilir sosyal çıktılar elde edilebilmesi için artan ihtiyaç
6	Sektör için ortak bir vizyon oluşturulması	6	Su yönetimi - Sürdürülebilir çözümler bulunması
7	Sosyal onayın tekrar kazanılması - Çevresel sürdürülebilirlik ve enerji yönetimine odaklanılması	7	Hissedar beklentilerinin değişmesi - Hesap verebilirliğin artması
8	Stratejik öncelikleri destekleme - İşletme modelinin değiştirilmesi	8	Maden arama ve rezerv tespit sürelerinin kısaltılması
9	Sağlıklı ve kapsayıcı bir işgücü yaratılması	9	Şirket yönetimlerinin fikirlerinin değiştirilmesi - Dönüşüm için yeni yeteneklere duyulan ihtiyaç
10	Raporlama için entegre bir yaklaşım benimsenmesi	10	Geleceğin emtiaları - Riskler konusunda öngörülmesi

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile sağlanan kolay iletişim imkânları sayesinde insanlar coğrafi olarak farklı yerlerde bulunmalarına rağmen kolayca bilgi alışverişinde bulunabilmekte, sivil toplum kuruluşları sosyal onayın ihlal edildiğine ilişkin bilgilere kolayca erişebilmekte ve şirketlere bununla ilgili baskı yapabilmektedir. Dolayısıyla günümüzde sektörde yaşanacak her türlü olumsuzluk kısa sürede geniş bir kitle tarafından öğrenilmektedir. Bu durum şirketlerin mevcut çevresel ve toplumsal sorunlarını kısa sürede çözüme gayretinin altında yatan önemli bir sebeptir.

Halka açık altın madenciliği yapan 19 şirket ile yapılan bir araştırma, bu şirketlerin piyasa değerinin 2/3'ünün firmanın paydaş katılımı uygulamalarından oluştuğunu, buna karşın altının değerinin sadece 1/3 oranında bir fonksiyonu olduğunu ortaya koymuştur [109]. BP Genel Müdürü Lord Browne'ın "Bir şirketin toplumla olan ilişkisi, piyasa değerinin yaklaşık yüzde 30'unu oluşturmaktadır." ifadesi sadece madencilik alanında değil, endüstriyel anlamda tüm şirketlerin topluluklar ile olan ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır [110].

Maden arama faaliyetleri sırasında sondaj programındaki bir haftalık gecikme binlerce dolar kayba, benzer şekilde proje izinlerinin alınması sürecinde yaşanan ciddi gecikmeler çok büyük maliyetlere sebep olabilmektedir. Franks ve arkadaşları [109], büyük madencilik faaliyetlerindeki gecikmelerin ve üretim kaybının, haftada 20 Milyon Dolarlık bir maliyete sebep olduğunu hesaplamıştır. Erken arama aşamasında olan projeler için bu gecikmelerin maliyeti haftalık 10.000 ABD Doları olarak belirtilmiştir [109] [111]. Bu durum, paydaşların proje süreçleri ve maliyetleri konusunda güç ve etki sahibi olduklarını göstermektedir. Proje süreçlerinde yaşanan paydaş kaynaklı sıkıntılar ve ek maliyetler göz önünde bulundurulduğunda sosyal onayın yasal bir gereklilik olmadığı halde şirketler açısından bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Kamuya açık bazı bilgiler projelerde gecikme veya duruşlardan kaynaklanan maliyetlerin büyüklüğünü kanıtlar niteliktedir. Latin Amerika'da bulunan bir madende 2010 yılındaki proje inşaatı sırasında yaşanan 9 aylık bir gecikme, 750 Milyon ABD Doları tutarında ilave proje maliyetine sebep olmuştur. Şubat 2006'da Arjantin'deki Esquel projesinin geliştiricileri 379 Milyon ABD Doları değerinde maden varlığı raporlamak zorunda kalmış ve projede belirtilen 1,33 Milyar ABD Doları tutarındaki tahmin edilen maden rezervinden vazgeçmiştir. Peru'daki Tambogrande projesinin sahibi firma 2003 yılında önerilen projeden vazgeçilmesi üzerine, o tarihte 253 Milyon ABD Doları değerinde olan rezervinde 59,3 Milyon ABD Doları değer kaybına uğramıştır. 2012 yılının Kasım ayında Peru'daki Conga projesinin sahibi Newmont Şirketi, bölgedeki ciddi proje muhalefeti sebebiyle Peru Hükûmeti'nin isteği üzerine inşaat sürecini askıya almıştır. Conga projesinin planlanan maden ömrü süresince 15-20 milyon ons altın ve 4-6 milyar pound bakır üretimi planlayan Newmont Şirketi 2010-2012 yılları arasında proje için 1455 Milyon ABD Doları, ortağı Minas Buenaventura Şirketi ise 498 Milyon ABD Doları tutarında yatırım yaptığını bildirmiştir [109].

Madencilik projelerinin planlanan bütçesi dışında gündeme gelen ek maliyetler, projelerin maden arama, geliştirme, inşaat, işletme ve hatta kapanış aşamalarında oluşabilmektedir. Proje etki alanında bulunan paydaşların çevresel ve sosyal endişeleri etkin bir paydaş katılımı ile yönetilmediği sürece şirketler beklenmedik maliyetler ile karşılaşmaya devam edecektir.

Sosyal onayın elde edilmesi sürecinde maden şirketleri projenin her aşamasını dikkate almamakta, erken başlayan halkla ilişkiler çalışmalarını çoğunlukla ek maliyet olarak görmektedir. “Madencilik tarihinde sosyal onay konusunda yapılan en büyük hatalardan biri, maden arama faaliyetleri aşamasında yöre halkı ile iletişim kurmaya yanaşılmamasıdır. Şirket ve proje ile ilgili ilk izlenimlerin yaratıldığı maden arama dönemi, projenin etki alanındaki topluluklar ve diğer paydaşlar ile kurulacak iyi ilişkilerin temellerinin atılması açısından kritik öneme sahiptir. Bir maden projesi için yatırıma başlanmadan önce, sosyal onayın alınabilmesi amacıyla yürütülecek sosyal çalışmalara öncelik verilmesi ve sosyal onay sürecinin bu aşamalarının başarıyla geçilmiş olması gerekmektedir” [112].

Maden şirketlerinde birçok yönetici, kendi görevini icra etmenin ötesinde, şirket çalışanları ve toplum ilişkileri konularıyla ilgilenerek zamanlarının büyük bir kısmını bu konulara harcadıklarını düşünmektedir. Bir şirket büyük toplumsal sorunlar ile karşı karşıya olan bir faaliyete sahip ise, projeye ve çevresine zarar verebilecek her türlü etkenin üstesinden gelinebilmesi için orantısız miktarda üst düzey yönetim gerekebilmektedir. Bu noktada bu firmalarda halkla ilişkiler, toplum ilişkileri, dış ilişkiler gibi birimlerin önemi öne çıkmaktadır.

Güçlü bir sosyal onay için, sürdürülebilirliği uzun vadeli planlamaya dahil etmek ve temel performans göstergelerini verimlilik çıktıları ve ücretlendirme yapılarıyla ilişkilendirmek gerekmektedir. Başarılı şirketler, projelerinde topluluklarla birlikte çalışmanın değerini vurgulamakta ve karşılıklı değer yaratma yoluyla faaliyetleri yürütebilmenin mümkün olduğunu göstermektedir [102].

Madencilik ve metal sektörü, özellikle iyi politika ve yönetim çerçevelerinin bulunduğu yerlerde sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak için oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Maden projelerinin sosyal ve çevresel açıdan sorumlu bir şekilde geliştirilmesi çalışanların, ailelerinin ve toplulukların hayatlarını daha iyi duruma getirebilmektedir. Madencilikğin sürdürülebilir ekonomik ve sosyal ilerlemeye katkılarının farkına varılması ve bu konuda devlet, şirketler ve sivil toplumların ortak hareket etmesi gerekmektedir.

Bilindiği gibi, madenler jeolojik oluşum koşullarına bağlı olarak buldukları yerlerde işletilmek zorunda oldukları için alternatif yer seçimi mümkün değildir. Bu sebeple söz konusu bölgede madencilik yapılmasını istemeyen topluluklar, maden

projelerine farklı endişeler ile karşı çıkabilmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, şirketlerin kendilerini ifade edebilmeleri ve gerçekliği olmayan katı eleştirilere karşı kendilerini savunabilmeleri için her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. Özellikle de madencilik sektöründe sosyal sorumluluk projelerinin hayata geçirilmesi, faaliyet gösteren şirket ve yöre halkı için büyük önem taşımaktadır.

Birçok projede olduğu gibi maden faaliyeti süresince geçim kaynaklarını iyileştirmiş olan haneler, madenin kapanmasından sonra ekonomik anlamda sıkıntı yaşayabilmektedir. Maden kapanışı sonrası bölgede sosyal dengeler bozulabilmekte, bölge çok fazla göç verebilmektedir. Bu nedenle madencilik faaliyetleri süresince geliştirilmiş olan istihdam, fiziksel çevre ve sosyo-ekonomik koşulların sürdürülebilir hale getirilmesi temel önem arz etmektedir. Proje sahibi şirketler bölgede sağladıkları olumlu gelişmelerin madenin kapanışından sonra yitirilmemesi için bazı önlemler almak durumundadır. Bunların başında bölgede yeni iş alanları yaratılmasını teşvik eden sosyal projeler gelmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki 'Dünyadan Örnekler' başlığı altında madencilikte sosyal onay kavramının dünyadaki örnekler üzerinden değerlendirilmesi amacıyla maden şirketlerinin sosyal onay süreçlerini anlatan 10 maden projesine yer verilmiştir. Örnekler dünyanın farklı ülkelerinden ve/veya farklı şekillerde sonuçlanan projeler arasından seçilmiştir.

5.1. Dünyadan Örnekler

5.1.1. Red Dog Madeni, Alaska

Dünyanın en büyük çinko madenlerinden biri olan Red Dog Madeni, Kotzebue yakınlarında, Alaska'nın kuzeybatısında bulunan Kuzey Kutup Dairesinin yaklaşık 170 kilometre kuzeyinde bulunmaktadır. Red Dog maden yatağı, %15,8 tenörlü 142 milyon ton çinko, %4,3 kurşun ve ton başına 8,3 gram gümüş ile dünyadaki en zengin çinko yataklarından biridir [113]. Geleneksel delme ve patlatma yöntemlerinin kullanıldığı bir açık ocak madencilik faaliyeti olan Red Dog'da üretilen konsantreler British Columbia'daki Trail'de metalürji tesislerine ve Asya ile Avrupa'daki müşterilere gönderilmektedir. Maden ömrünün 2031 yılına kadar devam etmesi beklenmektedir [114].

Red Dog Maden İşletmesi 1989 yılında Kuzeybatı Alaska'daki Inupiat (Eskimo) halkına ait bir şirket olan arazi sahibi Kuzeybatı Alaska Yerli Birliği (NANA) ve faaliyet sahibi Teck firması arasında yenilikçi bir işletme anlaşması yoluyla başlamıştır. Maden ocağı ve zenginleştirme tesisi, NANA ile yapılan anlaşmalara göre tasarlanmış ve geliştirilmiştir.

Cominco şirketi 1970'lerin başında Alaska'nın kuzeybatısında bulunan Inupiat yerli halkının geleneksel hayatlarını sürdürdükleri arazi üzerinde maden arama izinleri almıştır. Kısa süre sonra ABD Kongresi tarafından alınan ve öne sürülen anlaşmazlıkların çözülmesiyle ilgili olan bir karar, madencilik faaliyetleri konusunda Alaska'nın yerli halklarına ilave haklar sağlamıştır.

Kuzeybatı Alaska Yerli Birliği (NANA), Inupiat halkının kaynak ve arazileri ile ilgili yasal menfaatlerini temsil etmek üzere kurulan bir dernektir. NANA, Cominco ve Alaska Hükümeti tarafından anlaşmazlıkları çözmek için açılan dava ve karşı davalar sebebiyle Cominco şirketi uzun ve zorlu bir hukuki sürece girmiştir. İlişkiler 1980'li yılların başlarında NANA'nın başka bir madencilik şirketi ile anlaşması ihtimali sebebiyle büyük ölçüde bozulmuştur. Cominco Başkanı, NANA ile yürütecekleri müzakere sürecinde alternatif bir strateji denemek için şirket yönetim kurulunu ikna etmiştir [113].

Şirket bu yeni strateji ve bakış açısına rağmen NANA için önemli olan konuları anlamakta zorlanmıştır. Ancak şirket yönetimi ilerleyen süreçte grubun temel konularının geleneksel yaşam biçimini korumasının yanı sıra üyelerine ekonomik fayda sağladığını, ilişkilerin geliştiğini ve nihayetinde müzakerelerin sonuçlandırıldığını fark etmiştir.

1982 tarihli maden işletme anlaşmasına birçok yenilikçi özellik eklenmiştir. Örneğin, proje kapsamında NANA üyelerinin geleneksel rengineyiği avı için tatile çıkmasına izin verilen hükümler üzerinde uzlaşmıştır. Cominco, belirli dönemlerde cevher nakliyesini sınırlandırmayı kabul etmiş ve böylece rengineyiği göçlerini etkilememiştir. Yerel işe alımlar için aşamalı seviyeler üzerinde anlaşmaya varılmış ve şirkete uyumluluğu sağlamak için kapsamlı bir eğitim programına başlanmıştır [113]. Yapılan anlaşma ile şirket, 12 yıl boyunca madende çalıştıracağı işçilerin tamamını NANA üyelerinden sağlayacağını taahhüt etmiştir [115]. Cominco, maden üretiminin başlangıcından itibaren NANA'ya telif ücreti ödemeyi ve Cominco proje yatırımını

kurtardıktan sonra, NANA'nın sermayesine yatırım yapmasına ve sonuçta madenin %50 ortağı olmasına izin vereceğini kabul etmiştir.

NANA, başlangıçta Cominco'nun mevcut izinler çerçevesinde belirlenmiş rezerv için tüm yasal işletme haklarına sahip olduğuna ve stratejisinin bu hakları savunmak için çeşitli yasal adımları atmak olduğuna inandığını belirtmiştir. Şirketin iki tarafın da menfaatlerini koruyacak şekilde uzlaşma sağlamış olması bölgedeki yerli halkın projeyi kabul etmesini sağlamıştır. Yerli halkın bakış açısıyla, şirket ile yapılan anlaşma kendilerini bir halk olarak tanımlayan kültürel uygulamaları koruma ile önemli yeni ekonomik avantajlar yaratma arasındaki denge sağlanmıştır. TeckCominco ve NANA arasındaki mevcut ilişkiler her iki tarafça da mükemmel kabul edilmektedir ve dünyadaki en zengin çinko yataklarından birinin işletmesi bugün hala devam etmektedir [113].

Cominco'nun menfaatlerini yasal yollar ile savunmaya yönelik ilk stratejisinden vazgeçmesi, şirketi maliyetli ve uzun süren bir hukuki mücadeleden korumuştur. Şirket bu tutumuyla sorunların idaresini mahkemeler gibi üçüncü taraflara sevketmemiş, NANA'nın maden kaynağına ilişkin bazı yasal haklara sahip olduğunun farkına varmış ve süreci doğrudan yönetmeye karar vermiştir. Red Dog Madeni, yerli halklar ile etkileşim halinde olan projelerin sosyal yönetimi konusunda iyi bir örnek olarak nitelendirilmektedir.

5.1.2. Misima Madeni, Papua Yeni Gine

Misima Madeni için bölgedeki maden arama faaliyetleri 1977 yılında başlamıştır. Süreç Placer Pacific şirketi (Placer Dome Inc) tarafından 1985 yılına kadar aktif olarak takip edilmemiştir. Açık ocak madeni için inşaat işleri 1988 yılında başlamış ve yaklaşık 2,2 milyon onsluk maden rezervi, 15.000 ton/gün olarak planlanmış bir üretim planı ve 10 yıllık bir maden ömrü ile 1989 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Maden için yapılan yatırım harcamaları yaklaşık 150 Milyon ABD Doları olup yöre halkına maaş, telif hakları ve tazminat olarak 40 Milyon Dolar katkıda bulunulmuş, projenin ömrü boyunca ülke ekonomisine 95 Milyon Dolar ek katkısı olmuştur [2].

Misima Madeni tüm paydaşların, adadaki 9000 yerli insanın (yaklaşık 20 köyde yaşayan 10 klan) kültürel değerlerini ve normlarını korumak için birlikte çalışmasının yanı sıra çatışmaların önlenmesi, olumsuz çevresel etkilerin azaltılması, sorunları

çözmek için paydaşlar ile birlikte hareket edilmesi yönlerinden başarılı bir proje olarak bilinmektedir. Şekil 5.3'te bu süreçte gerçekleştirilen halka danışma toplantılarından biri görülmektedir.

Şekil 5.3. Misima Adası'nda gerçekleştirilen bir halka danışma toplantısı [116]

Projenin bölge halkı için istihdamın artması, gelir düzeyinin yükselmesi, sağlık hizmetlerinin gelişmesi ve artması, altyapı ve ekonominin güçlenmesi gibi çok sayıda olumlu etkisi olmuştur. Tüm çalışanların kendi köylerinde ve alışık oldukları yaşam biçiminde devam etmesini sağlamak için ada yolları inşa edilmiş ve mevcut yollar iyileştirilmiş, personelin işe gidip gelebilmesi için servis imkânı sağlanmış, yerel istihdam için yakın çevrede yaşayan insanlara iş imkânı verilmiş ve mesleki eğitim almaları sağlanmıştır. Küçük ve büyük iki havaalanı inşaatı, hastanenin yenilenmesi, yeni bir polis merkezi inşaatı, mevcut limanların iyileştirilmesi ve eğitim binaları inşaatı gibi maden kapandıktan sonra da bölgede yaşayan insanlara fayda sağlamaya devam edecek altyapı çalışmaları yapılmıştır [116].

Bölge halkı için özel önem taşıyan aktif bir iş geliştirme programı oluşturulmuş ve desteklenmiştir. En çok etkilenen arazi sahiplerinin istihdam edilmesine öncelik verilmeyle birlikte, istihdamın Ada'yı ve kısmen çevresindeki takımadaları kapsamı sağlanmıştır. Bu şekilde bölgenin istihdam konusundaki beklentileri karşılanmış, yerel halkın ekonomisinin gelişmesine fırsat sağlanmıştır.

Proje kapsamında yürütülen izleme ve değerlendirme faaliyetleri paydaşların da dahil olduğu çok katılımlı bir süreç olmuştur. Maden için polis, kilise, arazi sahipleri, kadın grupları, il ve ilçe idari temsilcilerinden oluşan bir sosyal izleme komitesi oluşturulmuş, bu komite ile projenin sosyal etkilerinin gelişimi izlenmiş ve böylece sorunların büyümesi önlenmiştir.

Madenin nihai kapanışından 5 yıl önce başlayan kapsamlı maden kapanışı süreci bölge halkına birçok fayda sağlamıştır. Eyalet, Misima'nın elektrik santralini tesisi kuran PNG Power'a satmış, Misima Madeni kapatma planının sağladığı finansman ile madencilikten sonra oluşan ocak çukurundaki su ile çalışan bir hidroelektrik üretim sistemi kurulmuştur. Tesis, günde 24 saat elektrik tedariki sağlamak üzere işletilmektedir. Yerel halk ile birlikte oluşturulan kapatma planı, yerel halkın geleceği için sürdürülebilir bir çözüm ile sonuçlandırılmıştır. Misima Madeni projesi çevre ve toplum kültürünün, değerlerin, geleneklerin, normların korunması ve çatışmaların önlenmesi, sorunların çözülmesi ve olumsuz etkilerin azaltılması için ortak çabalar içeren erken ve kapsamlı bir paydaş katılımının önemini vurgular niteliktedir [2].

Misima Madeni 1990-2004 yılları arasında gerçekleştirdiği 3,7 milyon ons altın üretimi sonrasında etkin bir rehabilitasyon planı ile geriye yeşil bir arazi bırakmıştır [117]. Maden gerek yerel paydaşlar ile yürüttüğü sağlıklı ilişkiler, gerek maden rehabilitasyonu konusundaki iyi uygulamaları sebebiyle maden projeleri arasında iyi bir örnek olarak nitelendirilmektedir.

5.1.3. Wallaby Projesi, Batı Avustralya

Batı Avustralya'daki Granny Smith Madeni'ndeki Placer Dome'un Wallaby projesi, etkili bir paydaş katılımı ve katılımcı bir planlamanın önemini gösteren projelerden biridir. Bölgede madencilik tarihi 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Projenin bölgede yaşayan Aborjin halkları üzerinde önemli etkileri olmuştur [2].

Granny Smith Madeni 1990 yılında işletmeye alındığında, 10 yıllık bir maden ömrü planlanmıştır. Ancak 1998 yılında Granny Smith cevher zenginleştirme tesislerinin 11 kilometre güneyindeki altın yataklarının keşfedilmesiyle maden ömrünün 20 yıl veya daha fazla süre ile uzatılması durumu ortaya çıkmıştır. Wallaby adlı yeni uydu ocak şirketin yetkilileri, teknik danışmanları ve paydaşları arasında dinamik bir etkileşim yaratmıştır. Bu süreçte yapılan çalışmalar paydaşların tanımlanması, özet bir proje bilgilendirme dokümanı hazırlanması, sorunlar, riskler ve etkilerinin

değerlendirme çalışmaları, paydaşların yardımıyla çevresel onay belgesinin hazırlanması, Wallaby projesi çevresel etki değerlendirmesinin yapılması aşamalarından oluşmaktadır.

Madencilik geçmişinde yerel yerli halkla olumlu ilişkiler geliştirme yönünden az sayıda önemli girişimde bulunulmuştur. Wallaby projesi yerel toplulukların refahı göz önüne alındığında amacı doğrultusunda kısa sürede büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Karşılıklı güven ve saygıya dayanan ilişkileri teşvik eden etkili bir anlaşma süreci tasarlamak için yerli halkların kültürlerinin anlaşılması hayati önem taşımaktadır.

Bu süreç sonucunda Placer Dome şirketi, “Granny Smith Sürdürülebilirlik Raporu 2000” ve “Wallaby Danışma Süreci için Bir Vaka Çalışması” başlıklı iki rapor hazırlamış, bu raporlarda Wallaby projesinin sürdürülebilirlik çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir [2]. Hazırlanan bu raporlar ile sosyal onayın kazanılması için bölgenin iyi tanınması, proje geliştirme öncesi toplulukların desteklerinin sağlanması ve fikir birliğine varılması, güven ve karşılıklı saygı ile ilişkilerin güçlendirilmesi ve planlamada erken ve kapsamlı paydaş katılımının önemi vurgulanmıştır.

5.1.4. Crown Jewel Madeni, ABD

Crown Jewel Madeni, Houston merkezli Battle Mountain Gold Company (BMG) ve Denver'in Crown Resources şirketi arasındaki ortak girişim ile başlamıştır. Planlanan maden Washington'un kuzeyinde, Okanogan İlçesi, Buckhorn Dağı'ndaki federal arazide bulunmaktaydı. Yaklaşık 1,6 milyon ons altın rezervi olan madenin izin süreci 1992 yılında başlamış ve gerekli izinlerin alınması için 80 Milyon Dolar, çevresel önlemler için 50 Milyon Dolardan fazla harcama yapılmıştır [113].

Şirket sözcüleri paydaşların madenin çevresindeki su kalitesi ile ilgili endişelerini gidermek amacıyla madenden kaynaklanacak yeraltı suyu sorunlarının tespit edilmesi ve önlenmesi için ciddi çalışmalar yürütüldüğünü ve çalışmaların ilerleyen aşamalarında su kalitesiyle ilgili tüm endişelerin giderileceğini belirtmiştir. Şirket ayrıca devlet görevlilerinin yaptığı su kalitesi tahminlerinin, şirketin yaptığı değerlendirmelerin aksine en kötü senaryoları temel aldığını belirtmiştir. Ekim 1999'da devlet yetkilileri maden projesini reddettikten sonra şirket, göldeki su kalitesinin sorun olması durumunda bir arıtma sistemi için 33 Milyon Dolarlık teminat tahsis etmeyi kabul etmiştir.

Devam eden izin sürecinde, bölge halkının projeyi desteklemiyor olmasına rağmen şirketin maden arama faaliyetleri sırasında yollar inşa etme kararı durumları daha da zorlaştırmıştır. Şirket bu yolların sondaj yolları olduğunu ve arama izni kapsamında yasal olarak böyle bir hakka sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Proje karşıtları Okanogan Highlands Alliance isminde birkaç çevre örgütünden oluşan bir grup ve 12 yerli kabilenin ittifakı olan Colville Konfederasyon Kabileleri olmak üzere iki gruptan oluşmaktaydı. Şirketin çıkarılan altını zenginleştirmek için siyanür kullanmayı planlaması, atık suyu Kettle Nehri'nin bir koluna deşarj etme planı, ağır metallere maruz kalınacağı düşüncesi, atık bertaraf planlarının çevredeki yeraltı sularının kalitesini etkileme ihtimali ile ilgili endişeler projeye karşı ciddi bir muhalefetin oluşmasına sebep olmuştur.

Şirket yetkilileri o dönemlerde belirlenen yasal gerekliliklere göre tüm ilgili paydaş gruplarıyla görüştüklerini düşünmüştür. Ancak karşıt gruplar, şirketin amacının maden planında gerekli değişiklikleri yaparak paydaşların endişelerini gidermek yerine yerel paydaşları projeyi destekleme konusunda ikna etmeye çalışmak olduğuna inanmıştır. Şirketin arama izni kapsamında yasal izinler alınmış olsa bile, yerel toplulukların onayı olmaksızın yollar inşa etme kararı, şirket ile yerel paydaşlar arasında kurulmuş olan güvenin yok edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

ABD Hükûmeti Ocak 1999'da BMG'nin maden işletme planını reddetmiş ve maden ocağında pasa sahası için çok geniş bir federal arazi gerekeceğini iddia etmiştir. Bununla birlikte, ABD'li bir senatör tarafından söz konusu maden için bir kerelik bir istisna getirilmiştir. Okanogan Highlands Birliği ve Colville Konfederasyon Kabileleri'nin eyaletin Kirlilik Kontrolü İstişareler Kurulu'na temyize götürdüğü su kalitesi belgesi izni Ekim 1999'da Washington State Ekoloji Bölümü tarafından onaylanmıştır. Kurul ise izni reddetmiş ve projeyi kesin bir şekilde durdurmuştur [113].

Crown Jewel Madeni için izin süreci, şirket ile yerel paydaşlar arasında zorlu ve uzun süreli bir çatışmaya dönüşmüştür. Danışma sürecinin başlangıcında projeden etkilenecek yöre halkı ile çok daha proaktif, kapsamlı bir paydaş katılımı, firmanın ileride ortaya çıkacak çatışmalardan korunmasına yardımcı olacaktır. Proje karşıtlarının bakış açılarına göre, şirket yaşanan çatışmaları çözmeye çalışsa bile,

özellikle sondaj yolları konusundaki kararı şirketin sorunları çözme yaklaşımına olan güveni yok eden büyük bir faktör olmuştur.

Zorlukların ve sorunların etkili bir şekilde çözülmesi sürecin amaçlarının ortak belirlenmesi, çözülmesi gereken konular, sorunları çözmek için kullanılacak mekanizmalar ve kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulmasını gerektiren bir değerlendirme gerektirmektedir. Çatışma ve uzlaşmazlıklar için etkili bir çözüm sürecinin olmaması, sorunların yönetim kapasitesinin ötesine geçmesine neden olmaktadır. Şirketlerin proje kapsamındaki asıl niyetlerini saklayarak bilgi paylaşımında şeffaf davranmaması ileride yönetilmesi çok daha zor sıkıntılar ile karşı karşıya kalınmasına sebep olacaktır.

5.1.5. New World Mine, ABD

Kanada Noranda Corporation'ın bağlı kuruluşu Crown Butte Resources Ltd, 1990-1996 yılları arasında altın madeni arama faaliyetleri için yaklaşık 35 Milyon ABD Doları yatırım yapmıştır. Yellowstone Milli Parkı yakınlarındaki Montana Cooke'ta bulunan maden rezervlerinin yaklaşık %10'u Birleşik Devletler'e ait topraklarda bulunmaktaydı [113].

Crown Butte şirketi atık barajını yüksek dağların arasındaki bir vadide konumlandırmayı önermiş, topluluk endişelerini göz önünde bulundurarak bu ilk proje önerisini önemli ölçüde değiştirmiştir. Crown Butte jeologları, halka açık toplantılarda yeni atık barajı tasarımının çevreye zarar vermeyeceğini ve barajın yüzlerce yıl dayanacağını iddia etmişlerdir. Şirket paydaşların endişeleri doğrultusunda siyanürlü zenginleştirme yöntemi kullanma planından da vazgeçmiştir.

Şirket proje onayı alınmadan önce, daha önceki altın madencilerinin tahrip ettiği ormanların yeniden iyileştirilmesi ve dağ yamaçlarının yeniden şekillendirilmesi gibi çalışmalar yürütmüş, madene en yakın kasaba olan Cooke City'de çeşitli sosyal projeleri desteklemiştir [113]. Geçmiş yıllarda madencilerin bölgeye verdiği zarar ve bu sebeple topluluklarda oluşan önyargı giderilmeye çalışılmıştır.

Şirketin o güne kadar 35 Milyon Dolar yatırım yaptığı projeye karşı çok ciddi bir karşıtlık söz konusu olmuştur [118]. 1996 yılında yerel, ulusal ve uluslararası muhalefet karşısında şirket izin sürecinden vazgeçmiştir. Şirket Çevre Koruma

Ajansı (EPA), Milli Park Servisi ve İçişleri Bakanlığı da dahil olmak üzere Federal Hükümet ve kuruluşlarının tarafsız olmadığı iddiasında bulunmuş, 1997 yılında iddialarından vazgeçmesi karşılığında Federal Hükümet'ten 65 Milyon Dolar almıştır.

Yaklaşık 150 kişinin yaşadığı küçük bir kasaba olan Cooke City'nin ekonomisi, maden projesinin gündeme geldiği tarihlerde çok iyi durumda değildi. Topluluk endişelerini ve proje ile ilgili tepkileri yönetmek için kurulan yerel bir grup olan Beartooth Alliance (BA) 'ya göre, yerel halkın çoğunluğu getireceği ekonomik fırsatlardan dolayı başlangıçta maden ocaklarını desteklemiştir. Ancak sonrasında özellikle depremlere, mevsimsel sel ve çığlara eğilimli böyle bir alanda inşa edilecek olan atık barajının sebep olabileceği asidik kaya drenajı, gürültü ve hava kirliliğinin vahşi yaşam alanı üzerindeki etkileri, maden bölgesine üç şeritli otoyol inşa etmenin ve 175 işçiyi ve ailelerini buraya yerleştirmenin sosyo-ekonomik etkileri ile ilgili ciddi endişeler oluşmuştur. BA temsilcilerine göre, şirket halkın tepkileri doğrultusunda gerekli açıklamaları yapmamış, iddialarını desteklemek için kanıtlar sunmamış, halkın endişelerinin aksini savunmuştur. Bu durum, sorunların çözülmesinden ziyade topluluk endişelerini arttırmıştır.

Proje devam ederken, Greater Yellowstone Koalisyonu ve Birleşmiş Milletler Dünya Mirası Komitesi, benzer çevresel kaygıları gerekçe göstererek yerel halk ile birlikte projeye muhalif olmuşlardır. Yellowstone Koalisyonu'nun atığın yeraltında beton içerisinde toplanması önerisinin şirket tarafından çok pahalı bulunduğu öne sürülmüş, Koalisyon'dan bir uzman şirketin bu yaklaşımını açıkça reddetmiştir.

Şirket çalışanlarından bir mühendisin, resmi olmayan bir konuşma sırasında madenin milli parkın yakınına genişletilmesi planlarını yanlışlıkla açığa çıkarması, proje karşıtlarının şirketi gerçek niyetleri konusunda şeffaf olmadığı gerekçesiyle eleştirmesine sebep olmuştur [113]. Mühendisin bu hatasının temelinde şirketin bilgi paylaşımında şeffaf olmaması yatmaktadır. Şirket çalışanlarının söz konusu proje açısından en büyük bilgi yayıcılar olduğu hiçbir zaman unutulmamalı, yapılan bilgilendirmelerde her zaman tutarlı olunmalıdır.

Bu örnekte de görüldüğü gibi, dış paydaşlar ile kurulan iletişimde bilgi paylaşımının şeffaf olması ve etkin iletişim stratejileri önem arz etmektedir. Gerçek bilgiyi projenin başlarında açıklamak ve kilit paydaşların erişebilmesini sağlamak, toplulukta güven

tesis etmeye yardımcı olmaktadır. Bir projenin erken aşamalarında bilgilendirmenin şeffaf bir şekilde yapılması, potansiyel paydaş endişelerinin etkili bir şekilde çözümlenmesini sağlamaktadır. Şeffaf bilgi paylaşımı ve etkin iletişim, başarılı bir paydaş katılımının temelini oluşturmaktadır. Paydaşlarda güven duygusu oluşmazsa bir projenin desteklenme olasılığı düşük olmaktadır.

5.1.6. Las Cristinas Madeni, Venezuela

Placer Gold dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren Kanadalı bir altın madenciliği şirketidir. Şirket 1995-2000 yılları arasında yaptığı maden arama çalışmaları sırasında, Venezuela yakınlarındaki Las Cristinas'ta yaklaşık 2 milyon ons altın içeren bir altın rezervi tespit etmiştir [113].

Altın yataklarının keşfedilmesi üzerine bölgeye gelen binlerce yasal olmayan ve küçük ölçekli madencinin varlığı şirket için durumu zorlaştırmıştır. Kooperatifler halinde organize olan bu saldırgan ve silahlı madenciler, kullandıkları ilkel madencilik teknikleri ile çevreye oldukça zarar vermiştir.

Venezuela ordusu ve polis güçleri bölgede mülki düzeni korumaya çalışmıştır. Şirket güvenlik güçleri ile madenciler arasındaki çatışmalardan kaynaklanan insan hakları ihlalleri iddialarından, madencilerin çevre üzerindeki son derece yıkıcı uygulamalarından ve bu durumların şirketin itibarını etkileme ihtimalinden endişe duymuştur. Ruhsat alanında etkin bir maden arama faaliyeti yürütebilmek ve hedeflendiği şekilde madeni işletmeye alabilmek için Placer Gold şirketi önceliği bölgedeki küçük ölçekli madenciler ile anlaşmaya vermiştir.

Küçük ölçekli madenciler bölgeden çıkarılabilecek altının küçük bir bölümü için ilkel yöntemler ile çalışırken, şirket altın rezervinin çıkarılması için büyük bir açık ocak işletmesi planlamaktaydı. Şirket menfaatlerinin küçük madencilerin çıkarlarıyla birbirine zıt olduğu farkedildiğinde, Placer Gold şirketi konuya yapıcı bir şekilde yaklaşmaya ve iki tarafın da çıkarlarını koruyarak birlikte yaşama fikrini benimsemeye karar vermiştir.

Placer Gold, büyük kooperatiflerin bir kısmıyla maden işletme izninin bir bölümünü paylaşmak için bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca, madencilerin kullandığı teknolojiyi iyileştirmek için maddi ve teknik yardım sağlamayı ve böylece faaliyetlerinden elde edilen verimi artırmayı ve faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisini azaltmayı

planlamış, kooperatiflerin faaliyetlerinde temel iş sağlığı ve güvenliği kurallarını uygulaması konusunda sıkı bir tutum sergilemiştir. Ek olarak şirket madenciler ve aileleri için bazı sosyal programlar hazırlamıştır.

Bu yöntemleri kullanarak şirket, küçük madencileri maden arama faaliyetlerinin coğrafi odağından etkili bir şekilde uzaklaştıran anlaşmalar yapmıştır. Şirket ayrıca, Placer Gold'un ruhsat alanında herhangi bir şiddet olayı yaşanmaması için yerel güvenlik güçleri ile aktif olarak çalışmıştır. Placer Gold, 1995-1999 yılları arasında küçük madenciler ile ilgili programlar için yaklaşık 2 Milyon Dolar harcamıştır. Ruhsat, altın fiyatlarının düşmeye devam etmesi nedeniyle daha sonra satılmıştır.

Kooperatif üyesi madenciler Placer Gold şirketi ile işbirliği yaparak maddi durumlarını oldukça düzeltmişlerdir. Diğer küçük madencilerle rekabet etmek zorunda kaldıkları zaman ile kıyaslandığında kendileri için belirli bir alanı işletmenin daha güvenilir olduğunu farkederek madencilerin kullanılan yeni teknolojiler sayesinde gelirleri artmış, rekabet temelli çatışmalar ortadan kalkmıştır. Madenciler ayrıca Placer Gold tarafından sunulan sosyal programları takdirle karşılamıştır. Şirket tarafından çalışma koşulu olarak öne sürülen güvenlik önlemlerini büyük bir çoğunlukla yerine getirmişlerdir.

Benzer durumlarda bir şirketin konuya ilk yaklaşımı, ulusal güvenlik güçlerini sürece dahil edip ilave güvenlik önlemleri alarak küçük ölçekli madencilerin varlığı sorununu ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Küçük ölçekli madencilerin imtiyazlarını yok saymak, uzun vadede şirket itibarı açısından diğer alternatiflere göre daha maliyetli olabilmektedir.

Çatışmaların büyük kısmı küçük ölçekli madencileri maden şirketi ile rekabet halinde gören bakış açısından kaynaklanmaktadır, ancak faaliyetlerin büyüklükleri birbirinden çok farklıdır. Çok sayıda küçük ölçekli madencinin projenin ekonomik uygulanabilirliğini tehlikeye atabileceği bir gerçektir. Küçük ölçekli madencilerin mevcut maden rezervinin bir kısmını sınırlı teknolojileriyle işletmesi durumu göz önüne alındığında, bu miktar şirketin genel maliyeti içerisinde hesaplanabilir. Rekabetten bir arada yaşamaya şeklinde değişen bu algı sosyal onay kazanılması açısından önemli bir adım olmuştur. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda, küçük ölçekli madencilerin kullandığı teknolojiyi iyileştirmek için şirketlere fırsat sağlamakta ve bu

da çevresel etkileri azaltmakta, bu durum da bölgede faaliyette bulunan şirket için itibar riskini azaltmaktadır [113].

Çoğu durumda küçük ölçekli maden işletmelerinin yasal bir hukuki statüsü bulunmamaktadır; bu da kazanımlarını gayri resmi yollardan (arazi istilaları, sabotaj, protesto vb.) elde etmelerine sebep olmaktadır. Bir şirketin küçük ölçekli madencilere yardımcı olabilmesinin bir yolu da Placer Gold şirketinin yaptığı gibi madencilerin durumlarını düzenli olarak resmileştirmelerine yardımcı olmaktır. Şirketin karşısında birbirinden bağımsız hareket eden çok sayıda küçük ölçekli madencinin olmaması, şirket için de avantajlı bir durum olmuştur.

Küçük ölçekli madencilerin sadece rekabet içerisinde olunan taraflar olarak görülmemesi, şirket faaliyetlerine komşu olan çok daha büyük bir paydaş topluluğunun bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bakış açısıyla şirketler küçük ölçekli madencilere verimliliği artıracak küçük teknolojik gelişmeler sağlayabilir. Bu destek şirketler açısından küçük birer maliyet iken, hane geliri açısından büyük öneme sahip olabilmektedir. Bu destekler ileride daha geniş kapsamlı toplumsal kalkınma programlarına ve sosyal sorumluluk projelerine dönüştürülebilir.

Las Cristinas projesinde Placer Gold şirketi, küçük ölçekli madencilerin bölgeden uzaklaştırılması ile ilgili tüm yasal haklara sahip olmasına rağmen madenciler ile işbirliği yaparak şirkete ve çevresindeki tüm paydaşlara ağır bedeller ödetecek uygulamalardan kaçınmış ve bu sayede faaliyetlerini sürdürebileceği bir sosyal onay kazanmıştır. Günümüzde Las Cristinas Madeni, Venezuela ve Güney Amerika'nın başka yerlerinde altın madenleri geliştiren ve işleten Kanada merkezli bir altın şirketi olan Crystallex'e aittir [119].

5.1.7. Minera Yanacocha Madeni, Peru

Newmont Mining şirketinin Minera Yanacocha Madeni'nde 2 Haziran 2000 tarihinde cıva taşıyan bir şirket, taşıdığı 200 kg'lık cıva ambalajlarından birinin kapalı olmaması sebebiyle maden alanından kıyıya doğru 42 km'lik bir yol boyunca 151 kg'lık cıvanın dağılmasına sebep olmuş, geçtiği köylerde cıva birikintileri bırakmıştır. Bölge halkı ciddi sağlık risklerinden habersiz olarak dökülen cıvaların çoğunu birçok farklı nedenle toplamış, eğitim eksikliği ve özellikle cıva konusundaki bilgisizlikleri sebebiyle yaşanan felaket sonucu bölgede ciddi bir cıva maruziyeti yaşanmıştır [2].

Sosyal onay açısından potansiyel riskleri ve yükümlülükleri azaltmak için toplum değerleri, gelenekleri ve inançları hakkında bilgi sahibi olmak hayati öneme sahiptir. Kazanın meydana geldiği tarihlerde, cıvayı ruhsal ve tıbbi amaçlar ile kullanmakta olan yerel halk, cıvanın iyileştirici özelliklere sahip olduğuna ve hastalanan insanların etrafına yayıldığına inanmaktadır [120]. Ayrıca bazı insanlar cıvayı altın, gümüş ve uranyum içerdiğine inandıkları için kendi bireysel madencilik işlemlerinde kullanmak üzere toplamıştır.

Bölge halkı, şirketin teslim aldığı cıva için kg başına 35 ABD Doları ödeme yaptığını öğrendiğinde bazı yöre sakinleri ellerindeki cıvayı teslim etmiş olsa da, bazı sakinler gelecekte daha da yüksek bedeli olacağı ümidiyle topladıkları cıvayı şirkete teslim etmemiştir. “Yaşanan tüm bu sıkıntılı süreç ve şirketin bölgeyi cıvadan arındırması 16 Milyon Dolara mal olmuştur” [120]. Güney Amerika'nın en büyük altın madeni olan Yanacocha'da yaşanan olaylar, erken ve kapsamlı paydaş katılımının önemini ortaya koymakta, paydaşların proje ve madencilik hakkında bilgilendirilmemesi ve eğitilmemesinin farklı sonuçları olabileceğini göstermektedir.

Maden, Peru'nun kuzeyindeki Cajamarca bölgesinde belirgin faydalar sağlayıp sağlamadığı ile ilgili itibar problemleri yaşamış ve bu olumsuz algıyı değiştirmek için bölgedeki toplulukları hedef alan bir vakıf kurulmuştur. Yanacocha, bu yeni vakıf kuruluşunun nasıl yapılandırılacağı konusunda topluluğun kilit liderlerinin ve gruplarının gönüllü katılımlarıyla oluşturulan bir danışma komitesi belirlemiş, 2001-2002 yıllarında bu amaçla birçok toplantı düzenlenmiştir.

Bu toplantılar sonucunda Cajamarca'nın sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel gelişimine odaklanacak bir toplum geliştirme vakfına ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir. Vakıf için üyelik kriterleri oluşturulmuş ve üyelik bölgedeki tüm gruplara açılmıştır. Yönetim kurulu üyeleri toplumun temsilci gruplarından, iş dünyasından ve hükümet yetkililerinden seçilmiştir. Bu yönetim kurulu, yürütme direktörünün seçilmesi ve mali hesap verebilirliğin denetlenmesi dahil, kuruluşun çalışması için gerekli olan parametreleri belirleme sorumluluğuna sahiptir [113].

Yanacocha Madeni'nde, 1993-2012 yılları arasında çevresel ve sosyal sorumluluk projelerine 1 Milyar Dolardan fazla yatırım yapılmıştır ve bu projeler devam ettirilmektedir [122]. Tarım, Cajamarca'daki ana ekonomik faaliyetlerden biridir. Yanacocha, bölgedeki hayvancılığı geliştirmek için diğer kuruluşlar ile güçlerini

birleştirmiştir. Özel, kar amacı gütmeyen bir organizasyon olan FONCREAGRO 1999 yılında kurulmuştur. Sağladığı eğitimler ile geliştirilmiş otlakların kurulumu, hayvancılık ve topluluk arazileri için altyapı inşası konularında bölgeye yardımcı olmaktadır [121].

Bir proje bölgesinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi, yerel paydaşlar ile kurulan ilişkilere bağlı olmaktadır. Yerel toplulukların öncelikleri ve ihtiyaçları, mevcut sosyal, ekonomik ve kültürel seviyeye bağlı olarak, şirketin bu süreçte getireceği katkıyı şekillendirmektedir. Bu kalkınma planları bölge halkı için daha iyi sağlık hizmetleri, madencilik faaliyetlerinden kaynaklanacak iş imkânları, arazi hakları gibi farklı faydalar sağlayabilmektedir.

5.1.8. Tambogrande Madeni, Peru

Peru'nun kuzeyindeki Tambogrande'de milyonlarca ons altın ve bakır-çinko rezervi tespit eden Manhattan Minerals şirketi, daha önce böyle büyük bir madencilik projesinde çalışmamış Kanadalı küçük bir madencilik şirkettir. Proje kapsamında Tambogrande şehrinin bir bölümünün altında yatan rezervi çıkarabilmek için şehirde yaşayan 16 bin insanın yaklaşık üçte birinin yeniden yerleşimi gerekiyordu [123]. Zengin bir tarım bölgesi olan San Lorenzo Vadisi'nde bulunan şehirde yaşayan toplam 75 bin sakinin yaklaşık 50 bin tanesi geçimini tarımcılık ile sağlamaktaydı.

Şirkete göre, yerel paydaşlar ile iletişim kurabilmek ve madenciliğin getireceği iş ve vergi gelirleri gibi faydaları göstermek için her türlü çaba gösterilmiştir. Şirket, maden projesinin en modern madencilik projelerinden biri olduğunu, madencilik faaliyetlerinin şehre, vadideki su kaynaklarına ve ekosisteme zarar vermeyeceğini her fırsatta dile getirmiştir. Şirket, maden arama faaliyetleri süresince bölgedeki sosyal ve ekonomik kalkınma projelerini desteklemiştir. Şirket sözcüleri sıklıkla nüfusun büyük bir kısmının yanı sıra Belediye Başkanı ve Katolik Kilisesi de dahil olmak üzere önemli örgütlerin desteğinden emin olduklarını belirtmişlerdir [113].

Şubat 2001'de, yaklaşık 3 yıl süren yoğun maden arama döneminden sonra, 4 bin kişilik bir grubun sondaj kampını yok ettiği şiddetli bir olay yaşanmıştır [113]. Protesto ve isyanların bir sonucu olarak şirkete duyulan güven azalmış, şirket itibarı zarar görmüştür. “Yaşanan olaylar ile birlikte Manhattan Minerals'in piyasa değeri %28,6 düşmüş ve hissedarlar toplam 23 Milyon ABD Doları kaybetmiştir” [2].

Bu olay ile birlikte şirket yabancı provokatörleri suçlamasına rağmen, yöre halkıyla iletişimi iyileştirmeyi taahhüt etmiştir. Böylece 2001 Mayıs ayında Katolik Kilisesi'nin öncülüğü ile bakanlıklar, şirket ve yerel gruplardan oluşan bir danışma grubu kurulmuştur. Peru'nun Enerji ve Madencilik Bakanı tüm bu gelişmeler ile ilgili olarak bölge halkının projeyi kabul etmemesi durumunda madencilik faaliyetlerine izin verilmeyeceğini belirtmiştir.

Haziran 2002'de yerel bir referandum düzenlenmiş ve bölge halkının %76'sı oy kullanmıştır. Yapılan referandum sonuçlarına göre halkın %93'ü madencilik faaliyetlerine karşıdır. Şirket bu referandumu yasadışı olarak nitelendirmiş, Referandum'dan bir yıl sonra projeyi yeniden başlatma planı ile ilgili olarak yerel gruplar ile görüşmelere devam etmeye çalışmıştır [113].

Şekil 5.4. Tambogrande Madeni'ne karşı bir afiş

Şirketin genel düşüncesinin aksine, projeye neredeyse başından itibaren bir muhalefet söz konusudur. 2000 yılında Katolik bir organizasyon tarafından yapılan anket, halkın %89'unun Manhattan Minerals'ın bölgedeki varlığı hakkında olumsuz bir görüşe sahip olduğunu göstermiştir. Madenin su kalitesini ve tarımsal üretimi etkileyip etkilemeyeceği konusunda da büyük tartışmalar yaşanmıştır. Kanada ve Peru'daki şirket personellerinin madencilik faaliyetlerinin vadinin diğer bölgelerine yayılıp yayılmayacağı konusunda çelişkili söylemleri olmuş ve halkın bu konudaki şüpheleri giderilememiştir.

Haziran 2000'de hazırlanan temel çevresel çalışma son derece yetersiz bir çalışma olmakla birlikte Kanada, Amerika Birleşik Devletleri veya Batı Avrupa'da kabul

edilebilecek bir çevresel çalışma değildir [123]. Şirketin çevresel etki değerlendirmesi, mevcut durumlar sebebiyle Haziran 2002'ye kadar onaylanmamıştır [113].

Proje, ilk zamanlarda ulusal ve uluslararası çevre ve kalkınma gruplarının ilgisini çekmiştir. Bu gruplar 2001 yılında planlanan maden projesinin çevresel etkilerini değerlendirmek için bir çevre uzmanı görevlendirmiştir. Yapılan değerlendirmede söz konusu madencilik faaliyetlerinin bölgedeki su kaynaklarına ve dolayısıyla vadideki tarımcılık faaliyetlerine kesinlikle zarar vereceği belirtilmiştir. ÇED izninin gecikmesi, şirketin bu sorunları görmezden gelerek yerel muhalefet güçlenmeden önce hükûmetin onayını alma çabası olarak algılanmıştır.

Ulusal ve uluslararası gruplar Tambogrande Maden projesi sürecinde yaşanan sorunlar sebebiyle Manhattan Minerals'in gerçek anlamda bir paydaş katılımı uygulamadığını ifade etmiş, bölge halkını projenin en başından itibaren daha kapsamlı bir uzlaşma sürecine dahil etmenin ve paydaşların endişelerinin erken aşamada çözülmesinin önemini vurgulamışlardır.

Şirket maden projesinin San Lorenzo Vadisi'ndeki tarımı etkilemeyeceğini ısrarla belirtmiş ancak projenin kilit paydaşları ve en büyük muhalifleri olan çiftçiler ile iletişime öncelik vermemiştir. Ayrıca "uluslararası grupların çiftçileri desteklemiş ve proje süreçlerine müdahale etmiş olması da dikkat çekicidir" [113]. Bir maden şirketinin riskleri arasında yerel paydaşlar en önemli risk grubu iken, bu tür uluslararası gruplar genellikle dikkate alınmamaktadır.

Şekil 5.5. Tambogrande Madeni'ne karşı protestolar

Bölgedeki toplulukların Tambogrande Madeni'ne karşı oluşu, projenin sosyal onayının alınamamasında önemli bir rol oynamıştır. Bölge halkı ile yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği, farklı ölçeklerde mesajların gerekli mercilere etkili bir şekilde iletilmesini sağlamış ve projeye karşı muhalefeti güçlendirmiştir [24].

5.1.9. Ok Tedi Madeni, Papua Yeni Gine

Ok Tedi Madeni, Papua Yeni Gine'nin batısındaki Ok Tedi Nehri'nin üst kesimlerinde bulunan bir açık ocak bakır ve altın madenidir. Yüksek yağış ve şiddetli deprem bölgesi olan Fubilan Dağı'nda 2000 m rakımda, maden geliştirme açısından ciddi zorluklar yaşanmıştır. Projenin çevresel ve sosyal etkileri nedeniyle maden ocağı çevresindeki 120 köyde yaşayan toplamda 50 bin kişi zarar görmüştür.

Maden, çoğunlukla PNG firmasına ait olan Ok Tedi Madencilik Şirketi tarafından işletilmiştir. 2002'den önce, dünyanın en büyük maden şirketlerinden biri olan BHP Billiton'a ait olan maden, 2013 yılında Papua Yeni Gine Hükûmeti tarafından tartışmalı bir şekilde kamulaştırılmıştır. 2014 yılında şirketin toplum ilişkileri birimi program, yöntem ve aksiyonlarını belirledikleri ilk el kitabını yayımlamıştır.

Bölgedeki keşif amaçlı sondajlar 1970'li yıllarda başlamış, maden 1984 yılında BHP Billiton tarafından siyanürlü zenginleştirme yöntemleriyle işletilmeye başlamıştır. Altın rezervi tükenince şirket, daha derinde bulunan ve çok daha büyük bir rezerv olduğu düşünülen bakır yatağı için araştırmalar yapmaya başlamıştır. BHP Billiton şirketi bölgedeki bakır madenciliği için Papua Yeni Gine Hükûmeti ve Kanadalı Inmet Mining şirketi ile bir ortaklık kurmuştur [124].

Şekil 5.6. Ok Tedi Madeni

Proje, maden ve tesis atıklarının bölgedeki Ok Tedi ve Fly Nehri kollarına deşarj edilmesine ilişkin uygulamaları nedeniyle dünya çapında kötü bir ün kazanmıştır. “Nehirlere deşarj edilen atığın yaklaşık 85 milyon ton olduğu belirtilmektedir” [115]. Ancak Hükümet ekonomik sebeplerle madenin proje ömründen önce kapatılmasını istememiştir. Ok Tedi Madeni'nin neden olduğu çevresel zarar, maden açıldığında beklenenden çok daha büyük ve nehir boyunca birçok insanı etkileyen ciddi bir sorun olmuştur. BHP Billiton dünyadaki en büyük madencilik şirketi olmasına rağmen, Ok Tedi Madeni'ndeki faaliyetleri nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmıştır [125].

Ok Tedi Madeni'nde yaşananlar doğrultusunda, bir maden işletmesinde atık yönetim uygulamalarının uzun vadeli etkileri konulu eğitimleri de içermesi gereken erken ve kapsamlı bir paydaş katılımı, özellikle de kapatma sonrası tüm tarafların ihtiyaçlarını karşılayan uzun vadeli bir kalkınma planı hazırlanması gerekliliği açıkça görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın planlanması, maden geliştirme faaliyetlerinin her aşamasında önemlidir. Paydaşlar madenin sebep olduğu çevresel zararlara rağmen Ok Tedi Madeni'nin kapatılmasından kaynaklanacak ekonomik sıkıntılardan endişe duymuşlardır. Topluluğun kendi gelişimini tasarlaması, uygulaması ve yönetmesi ile toplum merkezli bir kalkınma sürecinin teşvik edilmesi, uzun vadede daha sürdürülebilir bir faaliyet sağlamaktadır.

5.1.10. Roşia Montana Madeni, Romanya

Roşia Montana Gold Corporation (RMGC) şirketi, Romanya'nın Roşia Montana kentinde Avrupa'nın en büyük ve modern maden işletmesi olması planlanan projeyi geliştirmek için 1997 yılında Euro Gold Resources adı altında kurulmuş, 2000 yılında Roşia Montana Gold Corporation (RMGC) adını almıştır. “Şirket ortakları, %19,31 hisse sahibi olan devlet ortaklı madencilik şirketi Minvest Roşia Montana S.A. ve projenin %80,69 hissedarı olan Kanadalı Gabriel Resources şirkettir” [126]. Projenin, Romanya ekonomisine önemli katkılar sağlayacağı düşünölmüştür.

Maden projesi ile planlanan 17 yıllık maden ömrü süresince inşaat aşamasında 2300, işletme aşamasında 800 kişiye iş imkânı sağlanacağı öngörölmüştür. Yaklaşık 5000 kişinin yaşadığı bölgede madencilik tarihinin çok eski tarihlere uzanıyor olması sebebiyle uzun zamandır bölgede yaşayan topluluk, 12 farklı millet ve 4 farklı dinden insanın biraraya geldiği bir nüfustan oluşmaktaydı [126].

Roşia Montana, Romanya'nın Transilvanya bölgesinde Güney Apuseni Dağları'nda "Altın Dörtgen" olarak bilinen bir bölgede 16 köyden oluşan ve 2000 yıldan uzun bir süredir Avrupa'nın en verimli madencilik bölgelerinden birisi olarak bilinen bir bölgedir. Bölgedeki dört köyü etkileyen Roşia Montana projesi, ruhsat sahibi Minvest tarafından bir süre açık ocak yöntemi ile işletilmiş ve ülkenin Avrupa Birliği'ne üyeliği sürecinde 2006 yılında kapatılmıştır.

Madenin kapatılmasının ardından bölgede işsizlik %80 oranlarına çıkmıştır. Geçmişteki madencilik faaliyetleri sonucunda terk edilmiş pasa sahaları ve atık havuzları, Roşia Montana bölgesinde yüksek miktarda çinko, demir, arsenik, kurşun ve kadmiyum gibi metaller içeren toprak ve su kirliliğine sebep olmuştur [126].

Gabriel Şirketi Avrupa'daki en büyük altın kaynağı olan Roşia Montana'da yeni maden planı ile bölgenin kültürel mirasını mümkün olduğunca korumayı ve şirket prosedürlerinin bir parçası olarak çevresel ve sosyal her türlü olumsuz etkiyi ulusal ve uluslararası standartlar doğrultusunda en aza indireceğini taahhüt etmiştir. Şirket ayrıca, arkeolojik koruma programında Roşia Montana'nın kültürel mirasını tanımlama ve kataloglama amacıyla 31 Milyon ABD doları tutarında yatırım yapmıştır. Bu restorasyon programı M.S. 1. veya 2. yüzyıldan kalma bozulmamış bir Roma su çarkının kurtarılması da dahil olmak üzere birçok arkeolojik kalıntıyı kapsamaktadır [127].

8 Eylül 2000 tarihinde Roşia Montana ve Bucium'de yaşayan ve projeye karşı çıkan yerli halkın menfaatlerini temsil etmek üzere kurulmuş olan Alburnus Maior Derneği, kurulduğu günden bu yana Romanya'nın en büyük sosyal ve çevresel hareketi haline gelen "Save Roşia Montana" kampanyasını başlatmıştır. Kampanya 1989 devriminden bu yana Romanya'daki en büyük sivil hareket olarak görülmektedir [128].

Şirket, 2002 yılında Dünya Bankası'ndan 100 Milyon Dolarlık bir kredi almaya çalışmış ancak kredi, Dünya Bankası Başkanı James Wolfensohn'un kişisel müdahalesiyle iptal edilmiştir [129]. Bu durum bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte proje karşıtlığı ile karşı karşıya olan projenin finansman açısından da sıkıntı yaşamasına sebep olmuştur.

Projeye karşı olan STK'ların muhalefeti çoğunlukla siyanür kullanımı, asidik kaya drenajı (AKD), proje kaynaklı çevre kirliliği, kazı sebebiyle arazinin değişmesi ve

ormanların tahrip edilmesi endişeleri ile ilgili çevresel konulardır [130]. Çevre gruplarının itirazları doğrultusunda mahkemeler tarafından iptal edilen izinler söz konusu olmuş, 2004 yılında başlayan çevresel etki değerlendirme süreci için nihai bir onay alınamamıştır [126].

2004 yılında ülkedeki en yetkili bilimsel kurum olan Romanya Bilim Akademisi, çevresel ve sosyal zararlarının faydalarından daha fazla olması sebebiyle projenin iptal edilmesi çağrısında bulunmuş, şirket tarafından önerilen büyük ölçekli madenciliğin, çevresel riskler ve yer değiştirmelerin yanı sıra Roma döneminden bu yana eski bir madencilik bölgesi olan Roşia Montana'nın kültürel mirasını tehdit edeceğini belirtmiştir [131].

Apuseni Dağları boyunca devam eden 7 km'lik antik maden galerileri sebebiyle bölge, dünyanın en önemli Roma eserlerinin bazılarında ev sahipliği yapmaktadır. Bölgenin tarihi ve arkeolojik değeri sebebiyle bölgeye UNESCO Dünya Mirası statüsü verilmesi çağrısında bulunulmuştur. Proje, Roşia Montana ile Corna ve Gura Cornii komşu köylerinde yaşayan hanelerin yer değiştirmesini gerektirmiş, şirket yerel halka yeniden yerleşim önerilerinde bulunmuştur [132]. Şirket şehirdeki evleri satın almaya başladığında çevreciler, mimarlar, arkeologlar ve avukatlar tarafından desteklenen yaklaşık 100 konut sahibi konutlarını satmayı reddetmiş, konu mahkemelere taşınmıştır [126]. Şirket tarafından bu süreçte 794 konut satın alınabilmiştir [130].

2011 yılında proje karşıtı mücadelenin önünü kesmek amacıyla yeni bir yasa tasarısı gündeme gelmiş, bu tasarı ile birlikte özel şirketlerin maden alanı bölgesinde yaşayan ve mülkiyet hakkına sahip köylülerin topraklarından zorla çıkarılması kamulaştırma yoluyla mümkün hale getirilmiştir. 2012 seçimlerine Roşia Montana projesini iptal etme vaadi ile katılan hükümet, seçimi kazandıktan sonra fikrini değiştirmiş ve 2013 yılı Ağustos ayında kamulaştırma yasasını tekrar gündeme getirmiştir. Bu yasa tasarısına karşı 2013 yılı Eylül ayında 20.000'den fazla kişinin katılımıyla başkent Bükreş'te başlayan protestolar bütün ülkeye yayılmıştır [133]. Bugüne kadar ülkenin birçok yerinde rutin olarak Pazar günleri büyük protestolar düzenlenmiş, hafta içi yerel ya da küçük protesto gösterileri yapılmıştır.

Yıllarca çevre izni için bekleyen projeye başlanabilmesi için 2013 yılında Başbakan, sonbaharda kabineden mecliste oylama yapılması için istekte bulunacağı ve yakın

tarihte projeye başlanacağı sözünü vermiştir. Romanya'nın doğal kaynaklarıyla ilgili açıklama yapan Bakanlık, altın kaynaklarından daha yüksek hisseler ve devlet hakkı olarak daha büyük kazanımlar elde etmek istediklerini açıklamıştır. Açıklamaya göre hükûmet, Romanya'nın Roşia Montana projesinden en yüksek kazancı sağlamak için projeyi yeniden müzakere edeceklerini, proje gelirlerinden %78 paya sahip olabilmek için ne gerekiyorsa yapacaklarını belirtmiştir [134].

Proje Eylül 2013'ten bu yana, çevreci gruplardan ve komşu Avrupa ülkelerinden oluşan binlerce kişinin ülke çapındaki protestolarıyla sonuçlanan önemli bir direnişle karşılaşmıştır [135]. Roşia Montana mücadelesinin uluslararası kampanya şeklinde örgütlenmesinin sebeplerinden biri de, bölgeyi UNESCO Dünya Mirası listesine dahil etmek ve küresel koruma altına almak, Romanya Hükûmeti'ne bu konuda baskı yapmak ve şirketin projeden çekilmesini sağlamaktır [133]. Proje, 2012-2014 yılları arasında süregelen halk protestoları neticesinde hükûmet tarafından askıya alınmıştır. Protestoların fiziki bilançosu 118 kişinin tutuklanması, 2 kişinin yaralanması olarak kayda geçmiştir [21].

Romanya halkının izin süreçleriyle ilgili olarak devlete duyduğu güvensizlik, yerel yönetim desteğinin eksikliği, ülkedeki ve özellikle Macaristan'daki STK'ların muhalefeti, Romanya halkının bölgenin doğal sit alanı ilan edilmesini yönündeki ısrarı, yerel basın olumsuz baskısı, bölgedeki yabancı şirkete duyulan güvensizlik ve özellikle 2000 yılında Romanya'da yaşanan Baia Mare siyanür sızıntısı olayı sebebiyle bölge halkının siyanür konusunda yaşadığı endişeler projenin planlandığı gibi ilerleyememesinde önemli sebepler olmuştur.

Şekil 5.7. "Roşia Montana'yı Koru" protestolarından bir fotoğraf

5.2. Türkiye’den Örnekler

5.2.1. Ovacık Altın Madeni, Bergama

Ovacık Altın Madeni Türkiye’de altın madenciliğinin başlamasında önemli bir dönüm noktasıdır. Bölgede 1988 yılında başlayan maden arama faaliyetleri ile önemli bir rezervin tespit edilmesi üzerine arama faaliyetlerini gerçekleştiren Avustralyalı Australian Consolidated Minerals (ACM) şirketi, Türkiye’de Eurogold Madencilik A.Ş. adında yabancı sermayeli bir Türk şirketi kurmuş ve maden ruhsatını bu şirkete devretmiştir. “ACM ile Kanadalı Metal Mining Corporation şirketi (şimdi INMET) arasında bir ortaklık oluşturulmuştur” [136].

Yerel halkın projenin başlangıcında proje hakkında herhangi bir olumsuz görüşü olmadığı, “uzun bir süre herhangi bir sosyal sorun ile karşılaşmadığı” [136] bilinmektedir. “Yöre halkı arazilerinde yapılan sondaj çalışmaları karşılığında belirli bir arazi kira bedeli aldıktan sonra konu ile fazla ilgilenmemiş ve arama çalışmalarında veya maden şantiyesinde çalışmayı tercih etmemiştir” [136].

Proje kapsamında 8 yıllık bir maden ömrü ve 24 ton altın üretimi planlanmış, madenin işletilmesi için gerekli izin işlemlerine 1990 yılında başlanmıştır. “Ancak şirketin yabancılar tarafından yönetilmesi, Türkiye’deki mevzuatı bilmemeleri ve yerel halkı tanımamaları nedeniyle ciddi sorunlar yaşanmış, çalışmalar planlandığı şekilde yürütülememiştir” [136].

Proje ile ilgili olarak yerel halk ile yeterince iletişim kurulmamış, halk düzenli olarak bilgilendirilmemiştir. Buna ek olarak “tesis kurulacağı arazi Bergama Belediyesi mücavir alanı dışında olduğu için Belediye’den herhangi bir idari izin alınmasına gerek olmaması nedeniyle Bergama Belediye Başkanı’nın ziyaret edilip bilgilendirilmemesi; şirket yöneticilerinin genellikle Dikili’de oturmaları nedeniyle tüm sosyal ve ekonomik faaliyetlerin Dikili’de yapılması gibi önemli hatalar sonucunda Bergama dışlanmış ve maden ile arasında bir iletişim boşluğu oluşmuştur” [136].

Türkiye’de o dönemlerde altın madenciliği hakkında ciddi bir bilgi eksikliği söz konusudur. “1990 yılı Kasım ayında, Meclis’te bir soru önergesi verilerek ‘Bergama’da bir yabancı şirketin altın arama faaliyetleri içinde olduğu, tehlikeli bir madde olan siyanürün kullanılacağı, bundan Bakanlığın/Hükümetin haberinin olup olmadığı’ sorulmuştur. Bu soru önergesine verilen yanıtta, Bakanlığın konudan haberinin olduğu ancak ‘siyanür yerine arsenik kullanılacağı’ belirtilmiştir. Yapılan

bu yanlış açıklama, yerel ve ulusal basında maden ile ilgili olarak çıkan ilk haber olmuştur” [136].

Ovacık Altın Madeni projesi için o dönem Çevre Kanunu açısından yasal bir zorunluluk bulunmamasına rağmen ÇED raporu hazırlanmıştır. Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen teşvik belgesindeki özel bir şart nedeniyle hazırlanan ÇED raporu 1991 yılında Çevre Bakanlığına sunulmuştur [136].

Proje alanındaki arazi istimlak çalışmaları kapsamında arazi alımlarına başlanmış, yöre halkından yaklaşık 50 hektarlık arazi satın alınmıştır. 1991-1992 yıllarında tarım ve orman arazileri için gerekli izinler alınmış, diğer araziler için maden ömrünü kapsayan uzun vadeli kullanım anlaşmaları yapılmıştır [136]. “Projeye göre maden ocağı sınırları içerisinde kalacağı belirlenen Ovacık Köyü mezarlığının nakli gerekmiştir. Şirket tarafından köy adına satın alınan yeni bir arazide mevzuata uygun modern bir köy mezarlığı hazırlanmış ve gerekli izinlerin alınmasıyla yüzden fazla mezar yeni mezarlığa nakledilmiştir” [136].

1992 yılı ortalarında, ACM Şirketi Avustralyalı Normandy Mining Ltd. şirketi tarafından satın alınmış ancak Eurogold adında ve yönetiminde bir değişiklik olmamıştır. Şirket 26 Ekim 1992 tarihinde Bergama’da birçok kurum ve kuruluş, Belediye Başkanı ve şirket yöneticilerinin katılımıyla halkı bilgilendirme toplantısı gerçekleştirmiştir [136].

Proje zaman içerisinde ciddi bir muhalefet ile karşı karşıya kalmış, basında yer alan olumsuz haberlerin sayısı giderek artmıştır. “Gazetelerde siyanür, ölüm, yabancı sermaye, şirketin diğer ülkelerdeki altın madenciliği faaliyetlerinden dolayı çevreye verdiği zararlar gibi genelde yanlış ve gerçeklikten uzak haberler yer almıştır. O günlerde İzmir Barosu’ndan bir grup avukat çevreci söylemler ile karşıt grupları destekleyerek şirkete karşı cephe almışlardır” [136]. Şirket bu durumlar karşısında bir halkla ilişkiler şirketi ile çalışma kararı almıştır.

Halkla ilişkiler şirketi ile yürütülen çalışmalar kapsamında tüm basın temsilcileri, köşe yazarları ve medya yöneticileri ziyaret edilerek proje ayrıntılı olarak anlatılmış, basın katıldığı bir maden sahası gezisi düzenlenmiştir. “Bu geziden bir gün önce halkla ilişkiler şirketinden iki yönetici Belediye Başkanı’na ziyaret ederek kendisini gezi hakkında bilgilendirmek istemiştir. Saha gezisinin gerçekleştirildiği gün basın mensuplarını taşıyan otobüs Ovacık Köyü kavşağına geldiğinde, Belediye Başkanı

ve yüzlerce yöre insanının kavşaktan madene giden yolun etrafında ellerinde pankartlar ile toplanmış oldukları görülmüştür. Bu ilk toplu eylem ertesi gün tüm gazetelerde manşet olmuş, o güne kadar medyada oluşan olumlu algı büyük zarar görmüştür” [136]. Bu eylemden sonra şirket hakkında olumsuz birçok haber yapılmıştır.

1991 yılı sonunda imar planları için Bakanlığa yapılan başvuru üzerine birçok Bakanlık ve kamu kurumundan görüş istenmiştir. “İlgili Bakanlık ve kurumlardan kısa sürede gelen olumlu görüşlere rağmen Çevre Bakanlığının incelemesi üç yıl sürmüştür” [136]. 1994 Ekim ayında Çevre Bakanlığı proje için “olumlu görüş” vermiştir. “Ovacık Altın Madeni ÇED raporunun verildiği 1991 yılından itibaren, Bakanlıkta altın madenciliğinin çevreye etkileri ve özellikle atık barajı konusunda bir görüş oluşmamıştır. Bu durumu düzeltmek amacıyla, ABD Çevre Koruma Ajansı’ndan gelen üç uzmandan eğitim alınması sağlanmıştır. Eğitim sonucunda Bakanlık yetkilileri konu hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Atık barajı projelerinin onayının ve inşaatının kontrolünün Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından yapılmasına karar verilmiştir” [136]. ÇED olumlu görüşü sonrasında gerekli izin ve ruhsatlar alınmıştır. 1994 yılı sonunda Çevre Bakanlığının verdiği olumlu görüş aleyhine idari dava açılmıştır.

Proje kapsamında kimyasal atık tesisi kurulması konusunda yerel halkın yoğun tepkisi sebebiyle proje yeniden hazırlanmıştır. “Kurulacak kimyasal atık arıtma tesisinin projesi hazırlanarak incelenmek üzere Dokuz Eylül Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü’ne sunulmuş ve 1995 yılının Ağustos ayında tesisin amaca uygun olduğunu belirten rapor alınmıştır” [136]. 1996 yılı Eylül ayında tesis inşaatına başlanmıştır.

Ovacık Altın Madeni birtakım uluslararası çevrelerde de gündem olmuştur. “1994 yılında Avrupa Parlamentosu Alman FIAN örgütünün başvurusuyla Ovacık Madeni’nin önlenmesi için bir karar almıştır. Bu karar metninin “E” maddesinde, kararın ‘FIAN çağrısı üzerine alındığı’ belirtilmektedir. 1995 yılında Avrupa Kimya Sanayi Konseyi (CEFIC) tarafından yapılan itiraz sonucunda hiçbir zaman uygulanmayan bu kararda birçok gerçek dışı iddia yer almaktadır:

- “Herhangi uygun bir bertaraf şekli kullanılmaksızın siyanür ile kirlenmiş kayalar, kıyıda 5 km uzağa boca edilecek ve siyanür ihtiva eden sıvılar kumlu topraktan doğrudan yeraltı suyuna sızacaktır.” (D Maddesi)
- “Yakındaki 10 milyon zeytin ağacı, portakal bahçeleri ve ormanlar tehdit altındadır.” (E Maddesi)
- “Planlanan siyanüre dayalı cevher madenciliği yöntemi Birliğin üye ülkelerinde kullanılmamaktadır.” (G Maddesi)

Ovacık Altın Madeni projesi 1994-1996 yıllarında açılan dava ve karşı davalar sebebiyle uzun bir hukuki sürece girmiştir. “İzmir 1. İdare Mahkemesi yürütmeyi durdurma talebini, İzmir Bölge İdare Mahkemesi temyiz talebini, İzmir 1. İdare Mahkemesi bilirkişi raporuna dayanarak 1996 Temmuz ayında davayı reddetmiş ve ardından davacıların itirazı üzerine Danıştay 6. Dairesi yürütmeyi durdurma talebini kabul etmemiştir” [136].

“1994 yılından itibaren, medyada yer alan gerçek dışı haberler ile yöre halkı ve çevre eylemcilerinin projeye ve şirkete olan tepkisi her geçen gün artmıştır. Siyanür ile ilgili yanlış bilgilendirmeler, yörede yaşanan sağlık sorunlarının siyanür kaynaklı olduğu, madencilik faaliyetleri sırasında çevreye zarar verileceği ve hatta üretimden kaynaklı radyoaktif maddelerin bölgedeki atık çukuruna gömüleceği gibi haberler yerel ve ulusal basında sıklıkla yer almıştır” [136]. İnşaatın hızlanmasıyla birlikte eylemler de şiddetlenmeye başlamıştır. “22 Nisan 1997 tarihinde 300-400 kişilik bir grup Çamköy tarafındaki tel çiti traktörler ile devirerek atık barajı inşaatının yapılmakta olduğu sahayı işgal etmiştir. Eylemcilerin isteği üzerine İzmir Valisi, öğlen saatlerinde Emniyet Müdürü ve Jandarma Garnizon Komutanı ile birlikte işgalcilerle görüşmek için madene gelmiştir. Vali, güvenliğin sağlanabilmesi gerekçesiyle madendeki inşaat faaliyetinin durdurulması talimatını vermiştir” [136].

Dönemin Madencilikten Sorumlu Devlet Bakanı bu gelişme üzerine İzmir Valisi’ni ziyaret ederek bilgi almış, 10 Mayıs 1997 tarihinde Ovacık Altın Madeni’ne giderek yöre halkıyla görüşmeye karar vermiştir. Görüşmeye bütün teknik heyetiyle birlikte giden Bakan, burada halka hitaben bir konuşma yapmış, yaşanan gerginliği azaltmaya çalışmış ve yöre halkının beklentilerini öğrenmek için kendilerine söz hakkı tanımıştır [136]. Bu hareket, karşıtlara yönelik ilk halkla ilişkiler çalışması olmuştur.

İnşaat faaliyetleri devam ederken gerçekleştirilen bir protesto o güne kadarki en şiddetli protesto olmuştur. “30 Haziran 1997 tarihinde büyük bir grup tesise siyanür tanklarının geliyor olduğu kışkırtması ile maden aleyhine gösteri yapmıştır. Sabaha karşı madeni basarak ambulansı ateşe vermiş, tesis müteahhidinin şantiye binasını talan etmiş ve iş makinaları ile araçlarına hasar vermişlerdir. Tesiste sabahın erken saatlerinde jandarma kontrolü sağlanmış ve bu olaydan sonra bir jandarma timi devamlı olarak tesiste konaklamaya başlamıştır” [136].

“Bütün bu olaylara rağmen tesisin inşaatı 1997 sonunda tamamlanmış ve 1998 Şubat ayında tesisin çalışabilirliğinin kontrolü amacıyla 96 saatlik bir test çalışması yapılarak ilk dore külçe dökülmüştür. Test çalışması yapılmadan önce İzmir Valiliği’ne bilgi verilmiştir. Çalışma tamamlanmak üzere iken Valilik talimatıyla Bergama Kaymakamlığı tarafından, Gayrisihhi Müesseseler Yönetmeliği gereğince izin alınmadan siyanür kullanıldığı gerekçesiyle çalışma durdurulmuştur” [136].

“Davacıların İzmir İdare Mahkemesi kararı aleyhine temyize gitmeleri üzerine Danıştay Altıncı Dairesi, 1997 Mayıs ayında, daha önce Yürütmeyi Durdurma kararı vermemiş olmasına rağmen İzmir Birinci İdare Mahkemesi’nin davayı ret kararını Çevre Bakanlığı aleyhine bozmuştur. 1997 Ekim ayında İzmir Birinci İdare Mahkemesi önceki kararında direnmeyerek Danıştay’ın bozma kararına uymuştur. Karar düzeltme istemlerinin de reddi üzerine, 1998 Kasım ayında dava Çevre Bakanlığı’nın olumlu görüşü aleyhine kesinleşmiştir” [136]. 1991 yılı ÇED Raporu’nu ve 1994 yılında Çevre Bakanlığına verilen Taahhütname’yi esas alan bu kararında Danıştay, “olası risk faktörlerinin, işletmecinin iyi niyeti ve önlemlerin titizce denetlenmesi gibi kavramlara bağlı kalınarak azalacağından söz edilemeyeceği” gerekçesiyle Çevre Bakanlığının olumlu görüşünü iptal etmiştir.

“Çevre Bakanlığı 12 Mayıs 1998 tarihinde İzmir İdare Mahkemesi’nin kararının tebliğinden sonra, tesisin çalıştırılmaması kararını şirkete bildirmiştir. İşletmeye hazır durumdaki Ovacık Altın Madeni, 65 Milyon Dolar tesis yatırımı yapılması üzerine işletmeye geçmeden kapatılmıştır” [136].

Ağustos 1998’de Ovacık Altın Madeni’ni işletmeye açmak amacıyla, Eurogold Madencilik A.Ş. üst yönetimine Türk yöneticiler atanmış ve Genel Müdürlük, bürokrasiyle kolay ve zamanında iletişim kurabilmek amacıyla Ankara’ya taşınmıştır. “Takım çalışmasına inanan yeni yönetim, hukuk, teknik ve medya

alanlarında söz sahibi danışmanlardan oluşan komiteler oluşturularak sorunları tartışmak üzere periyodik toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılarda hukuk alanında, kamu kurumları ile olan ilişkilerde ve kamuoyunun bilgilendirilmesinde kısa ve uzun vadede izlenecek yollar ve hedefler belirlenmiş, eylem planları oluşturulmuştur. Bu planların gerçekleşmesi için öncelikli olarak yöre halkıyla uzlaşmaya varılması gerektiği belirlenmiştir” [136].

“Bu çalışmalar doğrultusunda Türkiye’nin altın potansiyeli, Ovacık Altın Madeni’ndeki üretim teknolojisi ve çevre yönetim sistemi hakkında yoğun bir bilgilendirme çalışması başlatılmıştır. Öncelikle ilgili Bakanlar, Bakanlıkların karar ve işlem mekanizmasındaki yöneticiler, bölge milletvekilleri ve hukukçular ile görüşülerek gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Basın ve medyanın önde gelen isimleri konu hakkında bilgilendirilmiştir. Bilim adamlarına ve teknisyenlere dünyada altın madenciliği ve çevre konularına ilişkin bilimsel ve teknik yayınlar temin edilmiştir. Gazetelerde ve dergilerde yazılar yazılmış, televizyon programları yapılmıştır. Sempozyum, seminer, kongre gibi bilimsel ve teknik toplantılarda konuyla ilgili bildiriler sunulmuştur” [136]. Bu şekilde her kesimi bilgilendirmek üzere bütün iletişim ortamları etkili bir biçimde kullanılmıştır.

“Şirket yönetimi hukuk danışmanları ile bir dizi toplantı yapmış, bu toplantılarda Danıştay kararı ile ilgili görüşülmüştür. Bu toplantılardan, Danıştay kararının altın madenciliğini durdurmadığı ve siyanür liçini yasaklamadığı, dolayısıyla kararda bahsedilen risk faktörlerini giderecek ilave tedbirlerin alınması ve bu çalışmalar tamamlandıktan sonra Çevre Bakanlığına yeniden başvurulması gerektiği ortaya çıkmıştır” [136].

“Yapılacak yeni başvuru kapsamında, Danıştay kararındaki risk faktörleri için alınacak ilave tedbirler belirlenmiş ve bu amaçla projeler başlatılmıştır. 1991 ÇED Raporu ve 1994 Taahhütname koşulları ile mevcut tesis arasındaki farkları ortaya koymak üzere 1998 yılı Aralık ayında bir rapor hazırlanmıştır” [136]. Bu raporda, Danıştay kararında yer alan riskler ele alınarak mevcut tesisteki durum açıklanmış ve madencilik, cevher hazırlama ve atık yönetim teknolojisinin Danıştay Kararı’nda belirtilen tüm riskleri fiilen gideren gerekli mühendislik önlemleri yer almıştır.

“Nisan 1999’da yapılan Belediye seçimleri Bergama halkının bölgedeki madenciliğe karşı düşüncelerinin değişmekte olduğunu göstermiştir. Bu seçimler ile iki dönem

Bergama Belediye Başkanlığı görevini sürdürmüş ve projenin en büyük karşıtlarından olan Belediye Başkanı çok az oy alarak seçimi kazanamamıştır. Sağlık Bakanlığının talimatıyla şirketin yöre halkı için inşa ettirdiği Yeni Ovacık Evleri'nin müteahhidi ise Belediye Başkanı seçilmiştir" [136].

"Devam eden kamuoyu bilgilendirme çalışmaları ile 1999 yılından itibaren, medyada tarafsız yazılar yer almaya başlamış, olumlu yazılar hızla artmıştır. Madende kullanılan üretim teknolojisi ve çevre güvenliği tedbirleri hakkında yapılan bilgilendirmeler sonucunda, madenin çevre açısından zararlı olduğu görüşünde olan maden karşıtlarının sayısı oldukça azalmıştır" [136].

"Kamuoyunu bilgilendirme çalışmaları sürerken 1998 yılı sonunda şirket, konusunda uzman hukukçuların katılımıyla oluşan bir komisyondan izlenmesi gereken hukuk yolu konusunda öneriler almıştır. Bu doğrultuda, inşa edilmiş olan tesiste 1994 yılındaki taahhütlerin fiilen yerine getirildiği ve alınan ilave tedbirler ile mahkeme kararında geçen risklerin giderildiği belirtilmiş, hazırlanan raporlar ile birlikte Çevre Bakanlığına yeniden başvurulmuştur" [136].

Bu başvuru üzerine Bakanlık Başbakanlığa bir yazı yazmış ve "Danıştay Kararının Türkiye'de birçok sanayi kolunda kullanılan siyanür maddesi ile ilgili olduğu ve Devlet tarafından işletilmekte olan Kütahya-Gümüşköy Madeni'nde de kullanılmakta olan siyanür hakkında ne tür işlemler yapacağı konusundaki şüphe ve sorularını" iletmiştir [136]. "Bunun üzerine Başbakanlık, Ocak 1999'da Danıştay 1. Dairesi'ne bu yazıyı ileterek görüş istemiş, Danıştay 1. Dairesi konuyla ilgili her olayın kendine özgü koşullarının değerlendirilerek yeni işlemler tesis edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Başbakanlık, Danıştay 1. Dairesi'nin görüşü çerçevesinde olası risklerin ve alınan tedbirlerin yerinde incelenmesi amacıyla Mart 1999'da TÜBİTAK Başkanlığı'nı görevlendirmiştir" [136].

TÜBİTAK Başkanlığı konularında uzman 11 öğretim üyesinden oluşan bir komisyon kurmuştur. TÜBİTAK heyeti 8 ay süren araştırma ve incelemeler sonucunda Ekim 1999'da raporunu hazırlamıştır [136]. "TÜBİTAK'ın bu raporunda;

- Mahkeme kararında belirtilen risklerin tümüyle giderildiği ya da kabul edilebilir limitlerin çok altına çekildiği,
- Dünyada altın madenciliği için öngörülüp uygulanmakta olan en uygun teknoloji düzeyini ya da daha iyisini yansıttığı,

- Tesisin işletmeye geçirilmesinin sürdürülebilir kalkınma kavramı çerçevesinde ülke menfaatleri açısından uygun ve yararlı olacağı belirtilmiştir” [137]. “Başbakanlık Aralık 1999’da, TÜBİTAK raporunu Çevre Bakanlığına göndererek değerlendirmesini istemiştir. Çevre Bakanlığı, Ocak 2000’de yaptığı değerlendirme sonucunda Başbakanlığa Danıştay kararında belirtilen risklerin tamamen ortadan kalkmış olduğu sonucuna vardığını bildirmiştir. Bunun üzerine Başbakanlık, TÜBİTAK raporunu ilgili Bakanlıklara göndererek değerlendirmelerini istemiştir. Her Bakanlık, raporu ve tesisi inceleyerek kendi mevzuatları doğrultusunda yeni izinler vermiştir” [136].

Hazırlanan TÜBİTAK raporuna rağmen Bayındırlık Bakanlığında imar planı onayı alınamamış, dava süreci devam etmiştir. Alınan her idari izin yeni bir dava konusu olmuş, kazanılan ve sonuçlanan davalar için yeniden davalar açılmıştır [136].

“Şubat 1998’deki test çalışmasından itibaren yaklaşık 3,5 yıldır durmakta olan Ovacık Altın Madeni Mayıs 2001’de deneme üretimine başlamıştır. Maden işletmeye geçmeden hemen önce, gerekli işgücünü karşılamak üzere Bergama’da 240 kişinin işe alınacağı duyurulunca yöre halkından on binin üzerinde başvuru olmuştur” [136] [138] [139].

“Tesisin çalıştığı süre boyunca, İzmir Valiliği tarafından Ovacık Altın Madeni’ni izlemek ve denetlemek amacıyla bir İzleme-Denetleme Komitesi kurulmuştur. İlgili kamu kurumları ve üniversite temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan bu komitenin yaptığı günlük, aylık ve yıllık denetimler sonucunda madenin insan sağlığını ve çevre güvenliğini tehlikeye sokacak olumsuz bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur” [136].

Proje kapsamında 2001 yılından itibaren aylık çevre raporu yayımlanmaya başlamıştır. Bu raporlar ile tesiste alınan çevresel önlemlerin performansının kamuoyuna gösterilmesi amaçlanmıştır. “Raporda, madende günlük olarak yapılan toz, gürültü, titreşim, havada hidrojen siyanür gazı ve atıksudaki siyanür ve metaller ile ilgili ölçüm sonuçları ulusal ve uluslararası standartlar ile karşılaştırmalı olarak yer almaktadır. Aylık çevre raporları ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına, üniversitelere, medyaya ve sivil toplum kuruluşlarına gönderilmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır” [136].

“Aynı dönemde, şirketin Türkiye Madenciler Derneği’ne (TMD) başvurmasıyla Ovacık Altın Madeni’ni incelemek ve bağımsız bir değerlendirmesini yapmak üzere Avrupa Madenciler Birliği (EUROMINES), TMD tarafından davet edilmiştir. Haziran 2001’de tesisi inceleyen EUROMINES heyetinin inceleme sonuçlarının yer aldığı raporda, Ovacık Madeni’nin AB Direktifleri ile uyumlu olduğu ve çevresel tedbirlerin gerekenin de ötesinde olduğu belirtilmiştir” [139] [140]. “Temmuz 2004’te AB Komisyonu üye ülkelerdeki madencilerin üretim ve çevrenin korunması amacıyla uymaları gereken standartları aktaran “Mevcut En İyi Teknikler” kılavuz dokümanını yayımlamış, Ovacık Altın Madeni bu kitapta örnek proje olarak aktarılmıştır” [136].

Türkiye’de altın madenciliği yapılmasına karşı olan bir grup, 2000 yılında yeniden idari davalar açmaya başlamıştır. “Bakanlar Kurulu’nun madenin çalışması kararı aleyhine açılan davalardan birinde Danıştay tarafından yürütmeyi durdurma ara kararı verilmesi üzerine, tesis İzmir Valiliği tarafından 2004 yılı Ağustos ayında bir kez daha durdurulmuştur. Ovacık Madeni ÇED Yönetmeliği’ne tabi olmadığı halde, izinlerin verilmesi sırasında ÇED Yönetmeliği’ne uygun davranılmadığı gerekçesiyle verilen bu karar ile şirketten yeni bir ÇED Raporu hazırlanması istenmiştir. Mahkeme kararı doğrultusunda yeniden izin sürecine başlayan şirket, yeni bir ÇED Raporu hazırlamış, gerekli izinler için bir kez daha başvuru yapmıştır” [136].

“Madenin ikinci kez durduğu bu dönemde, ÇED raporu hazırlanarak olumlu görüş alınmış olmasına rağmen bazı ilgili kurumlardan izin alınması sürecinin fazla uzaması üzerine şirket, artık bürokrasiyle uğraşamayacağına karar vererek Normandy Madencilik şirketini satışa çıkarmıştır. 28 Şubat 2005’te, Normandy Madencilik şirketinin bütün hisselerini Koza Altın İşletmeleri A.Ş. satın almıştır” [136].

Yerel halkın Ovacık Altın Madeni ile ilgili düşünceleri zaman içerisinde değişmiştir. “2002 Aralık ayında hayatını kaybeden Necip Hablemitoğlu’nun Alman Vakıfları ve Bergama hakkında yazmış olduğu kitap kamuoyunda büyük bir etki yaratmıştır. Alman Vakıfları iddiası ile kafası karışan kamuoyu artık Bergama köylülerine eskisi kadar sempati ile bakmamaya başlamıştır” [141]. Bergama köylü hareketi içinde yer alan pek çok kişi gizli örgüt kurmak, yasadışı eylemlere katılmak ve Almanya yararına casusluk yapmak iddiaları ile yargılanmaya başlamıştır. Dönemin Cumhuriyet Başsavcısı, Necip Hablemitoğlu’nun kitabında yazdıklarını suç duyurusu olarak kabul ederek ilgili kişiler hakkında soruşturma başlatmıştır. Özellikle

Bergama köylü hareketinin dış güçler tarafından yönlendirildiği iddiası, harekete verilen desteği önemli ölçüde azaltmıştır. “Bergama’da madenin açılmasından sonraki süreçte madende çalışan köylülerin sayısının artması hem toplumsal mücadelenin görünümünü hem de köylerin toplumsal dokusunu değiştirmiştir” [142]. “Başından itibaren projeye karşı olan Bergama köylüleri, madende iş bulmalarıyla birlikte bu dirençlerinden vazgeçmişlerdir” [143].

Koza yönetimindeki Ovacık Altın Madeni 20 Mayıs 2005 tarihinde yeniden üretime geçmiştir. Böylece, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir Türk şirketi altın üretimi gerçekleştirmiştir. “Ovacık Altın Madeni’nde açık ocak üretimi 1997 yılında başlamış ve yıllar içerisinde kesintilere uğrayan üretim süreci 2007 yılında tamamlanmıştır. Açık ocak üretimi bittiğinde 1 km uzunluğundaki ocağın ilk 400 metresi doldurulmuş ve fıstık çamı fidanı dikilerek doğaya yeniden kazandırılmıştır” [144]. Yeraltı işletmesindeki üretim açık ocak üretimi tamamlandıktan sonra da devam etmiştir. Bugün Ovacık Altın Madeni’nde üretim hala devam etmektedir.

5.2.2. Kışladağ Altın Madeni, Uşak

Kışladağ Altın Madeni projesi Uşak İli, Ulubey ve Eşme İlçeleri sınırında, Gümüşkol Köyü yakınlarında yer alan maden işletme ruhsatında açık ocak altın madeni ve ilgili tesislerin 2006 yılında işletmeye alınması ile başlamıştır. Proje, İzmir’in yaklaşık 180 km doğusunda ve Uşak İl merkezinin yaklaşık 40 km güneybatısında yer almaktadır.

Kışladağ Altın Madeni İşletmesi’nde yapılan son rezerv geliştirme çalışmaları doğrultusunda çıkarılacak toplam cevherin yaklaşık 535,4 milyon ton, yıllık ortalama üretimin yaklaşık olarak 35 milyon ton, yıllık ortalama altın üretiminin ise 13 ton olması planlanmaktadır. Cevherin ortalama tenörü altın için ortalama 0,66 gr/ton, gümüş için ise 1,5 gr/ton olarak belirlenmiştir. Geleneksel açık ocak işletmeciliği yapılan sahada elde edilen cevherden altın kazanımı yığın liçi yöntemi ile gerçekleştirilmektedir (Kaynak: Görüşme No 6).

Bulduğu bölgenin kalkınmasına önem veren şirket, öncelikle eğitim ve sağlık konularında çalışmalar yapmıştır. Projenin başladığı günden bugüne kadar geçen 12 yıllık sürede, yöre halkının istihdam konusundaki talepleri de artmaya başlamıştır. Şirketin arama faaliyetlerinden işletmeye geçtiği süreç içerisinde

bölgede yaşayan çocuklar büyümüş ve İşletmede çalışan ebeveynleriyle bir arada çalışmaya başlamıştır.

Avrupa'nın ve Türkiye'nin en büyük altın madeni olan Kışladağ Altın Madeni İşletmesi'nde günümüzde 730, şirkete bağlı yüklenici firmalarda ise 300 kişi çalışmaktadır. İşe alım ve satın alma faaliyetlerinde öncelikle bölgesel kalkınma hedeflenmektedir. Çalışan personelin yüzde 80'i yerel istihdamdır.

"Kurumsal sosyal sorumluluk projelerine önem veren şirket, Kışladağ Altın Madeni İşletmesi kapsamında;

- Proje alanı çevresinde bulunan 9 köy ve buna bağlı 4 mahalleye içme suyu temini,
- Proje alanı çevresinde bulunan 4 köyün kanalizasyon sistemi inşaatı,
- Uşak İl Sağlık Müdürlüğü'ne tam donanımlı gezici sağlık tarama aracı temini,
- Uşak İli Eşme İlçesinde hemodiyaliz merkezi kurulması,
- Köy yollarının asfaltlanması,
- Eşme ve Ulubey İlçelerine kamera güvenlik sistemi yapılması,
- Gümüşkol Köyü'ne çok amaçlı düğün salonu inşaatı,
- İl Sağlık Müdürlüğü'ne ambulans temini,
- Söğütlü Köyü'ne imam lojmanı inşaatı,
- Eşme İlçesi sınırları içerisinde 72.000 fidan dikimi,
- Uşak Üniversitesi'ne 44 derslikli eğitim binası inşaatı,
- Uşak İline 480 öğrenci kapasiteli temel öğretim binası inşaatı projelerini hayata geçirmiştir" (Kaynak: Görüşme No 6).

Şirket Kışladağ Altın Madeni kapsamında hayata geçirdiği sosyal sorumluluk projelerine ek olarak İzmir İli Menderes İlçesinde işletmekte olduğu Efemçukuru Altın Madeni'nde de birçok projeyi hayata geçirmiştir. Benzer çalışmalar gelecekte de devam ettirilecektir (Kaynak: Görüşme No 6).

Şirket iki maden işletmesinde de çalışmalarını İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çevre Yönetimi konularında uluslararası geçerliliği olan ISO:14001 Çevre Yönetim Sistemi ve OHSAS:18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi Standardı ve şirket politikaları kapsamında yürütmektedir. Şirket, Birleşmiş Milletler Çevre Programı kapsamında oluşturulmuş olan ve dünya genelinde siyanür kullanarak altın üreten firmaların dahil olduğu gönüllü bir program olan Uluslararası Siyanür Yönetim Kodu'na (ICMC)

uyumlu bir şekilde çalışmakta ve Türkiye’de bu sertifikaya sahip olan ilk maden işletmesi konumundadır.

Uşak Kışladağ Altın Madeni için ÇED olumlu kararının iptali talebiyle açılan dava sonucunda Danıştay 6. Dairesi tarafından 9 Temmuz 2007 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı verilmiş ve devamında 17 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla üretim faaliyetleri durdurulmuştur. İlerleyen yargı sürecinde, Danıştay 6. Dairesi 6 Şubat 2008’de, Manisa İdare Mahkemesi’nin ÇED olumlu belgesinin yürütmesinin durdurulması ve iptaline yönelik ret kararını bozmuş ve 6 Mart 2008 tarihi itibarıyla üretim faaliyetlerine devam edilmiştir. Yaklaşık 6 ay süren kapanma sürecinde madende çalışan yaklaşık 500 personelin sosyal haklarına kısıtlama getirilmeden bütün hakları korunmuş, maaş ödemelerinde herhangi bir kesinti yapılmamıştır (Kaynak: Görüşme No 6).

Madencilik faaliyetleri kapsamında patlatma yapılırken gürültü, toz ve titreşim konularında sürekli ölçümler yapılmakta ve yasal limitlerin çok altında çalışılmaktadır. Titreşim konusunda üniversiteler ile birlikte çalışmalar yürütülmüş, bu şekilde yöre halkının patlatma ile ilgili şikâyetlerinin en aza indirilmesi hedeflenmiştir.

Madene su getirilebilmesi amacıyla yapılacak su isale hattı için özel arazilerin satılması talep edilmemiş, benzer hatlarda (su, elektrik vb) olduğu gibi irtifak hattı tesis edilmesi istenmiş ve yöre halkıyla birebir görüşülerek sağlanan uzlaşmalar doğrultusunda tapulara irtifak hakkı işlenmiştir. Bu dönemde yöre halkı oldukça işbirlikçi davranmıştır. Bu işlemler gerçekleştirilirken İnay Köyü’ne düşen kısımda bulunan %80’lik mülkün sahiplerinden izin alınmış ve inşaaata başlanmıştır. Ancak inşaat esnasında, bazı karşıt grupların devreye girmesi ve birtakım provokasyonlar ile yöre insanına baskı yapması sonucu, işlemi azletmek isteyenler olmuştur. Şirket bu talepleri dikkate alarak, özel mülkler yerine hazineye ait sahalardan izin alınmasını tercih etmiş, su isale hattı bu bölgelere kaydırılmıştır. Bu süreçte yöre halkının talepleri dikkate alınarak olası anlaşmazlık ve çatışmalardan kaçınılmıştır.

Yöre halkının endişelerini gidermek ve projeye ilgili bilgilendirmeler yapmak amacıyla yörede yaşayan insanlarla köy toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, öncelikle yörede yaşayan insanlar olmak üzere her ay maden gezileri

düzenlenmekte, yılda ortalama 2200 kişinin madeni gezmesi sağlanarak, herşeyi yerinde görmesi ve sorularına cevap alması hedeflenmektedir.

Şirket internet sitesinde yayımlanan 12 Şubat 2016 tarihli basın duyurusuna göre “2006 yılında Uşak İli Eşme İlçesinde meydana gelen kitlesel sağlık sorunundan şirket sorumlu tutulmak istenmiş ve 17 Mayıs 2010 tarihinde konuyla ilgili olarak tazminat talebiyle dava açılmıştır. Yargı sürecini tamamlayan dava sonucunda söz konusu olayın Kışladağ Altın Madeni İşletmesiyle bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Davanın kararı olarak şikâyetçilerin tazminat talebi Eşme Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından, 29 Ocak 2014 tarihli 2010/126 Esas ve 2014/23 Karar No’su ile reddedilmiş ve dava red kararı Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2015/1050 Esas ve 2015/15138 Karar No’su ile 24 Aralık 2015 tarihinde onanmıştır” [145].

Bölgedeki hayvan ölümleri ile ilgili olarak şirketi sorumlu tutan şikâyetler sebebiyle şirket, İlçe Tarım Müdürlüğü’ne başvurmuş ve konu hakkında araştırma talep etmiştir. Yapılan incelemelerde toplu hayvan ölümüne rastlanılmadığı tutanak altına alınmıştır. Ölü doğumlar incelendiğinde ise aşı ile önlenebilecek ve dünyanın her yerinde görülen beyaz kas hastalığı vb. çeşitli rahatsızlıkların olduğu tutanak altına alınmıştır (Kaynak: Görüşme No 6). 2012 tarihinde Eşme’de şehir şebekesinin arızalanmasının ardından yaşanan sağlık sorunlarının sorumlusu şirket olarak gösterilmiş, konu yargıya intikal etmiş ve uzun bir yargı sürecinden sonra dava şirket lehine sonuçlanmıştır.

2011 ve 2014 yıllarında kapasite artışları için yöre halkı ile Bakanlık ve İl Müdürlüğü yetkililerinin katılımıyla Halkın Katılımı Toplantıları gerçekleştirilmiştir. Kapasite artışı için gerçekleştirilen bu toplantılarda Kışladağ Maden İşletmesi için gerçekleştirilen ilk Halkın Katılımı Toplantısındaki ortamdan farklı olarak, projeyi iyi bilen ve savunan bir yöre halkı ile işbirlikçi bir süreç yürütülmüş, herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Şirketin şeffaf ve paylaşımcı politikası ile paydaşlarıyla sıklıkla gerçekleştirmiş olduğu toplantılar ve yaptığı bilgilendirmeler ile bölgede paydaşların endişeleri giderilmiş ve halkın desteği alınmıştır (Kaynak: Görüşme No 6).

Madenin kapanış döneminde faaliyet alanı içindeki araziler için mühendislik çalışmaları ve rehabilitasyon projeleri ile projenin çevre üzerindeki etkileri minimize edilecek, alanın yeniden sosyal, ekonomik ve fiziksel özelliklerine kavuşturulması

sağlanacaktır. Günümüzde madencilik faaliyetleri sebebiyle bölge halkının temel geçim kaynağı olan hayvancılık ve kuru tarım faaliyetlerinin yerini madencilığe bıraktığı görülmektedir. Maden kapanışı sonrasında bölge halkının geçimini sağlayabilmesi ve yaşam standartlarını en az madende çalışırken olduğu düzeyde sürdürebilmesi için alternatif geçim kaynakları ve hayat standartlarını sürekli kılacak bir takım girişimler planlanmakta, çevre köylerde hayvancılığın ve kuru tarımın güçlendirilmesi, maden için kurulan servis kooperatifinin madenden bağımsız olarak sürekliliğinin sağlanması gibi projelerin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir (Kaynak: Görüşme No 6).

5.2.3. Çöpler Altın Madeni, Erzincan

Çöpler Altın Madeni Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Erzincan İli İliç İlçesine 8 km uzaklıkta yer alan bir açık ocak işletmesidir. "Çöpler Altın Madeni'nde açık ocak madenciliği ile elde edilen oksitli cevher yığın liçi işlemine tabi tutularak altın üretimi yapılmaktadır. Çöpler tesisi üç aşamalı kırma tesisleri ve buna paralel killi cevher besleme devreleri ile günde yaklaşık 20.000 ton oksitli cevher işleme kapasitesine sahiptir" [146].

6 Kasım 1986 tarihli Maden Ruhsatı 23 Ekim 2000 tarihinde devralınmıştır. O tarihte başlayan arama faaliyetleri günümüzde hâlâ devam etmektedir. Daha sonra alınan Çöpler Kompleksi Maden İşletmesi ÇED Olumlu Kararı, Kompleks Maden Ocağı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı ile alınan Orman ve Mera İzinlerinden sonra ilk altın dökümü 22 Aralık 2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Sonraki süreçte Kompleks Maden İşletmesi ve Zenginleştirme Tesisi, SART Tesisi, Üretim Kapasite Artışı ve Pasa Alanı genişletmesi, Kompleks Maden İşletmesi, Zenginleştirme Tesisi ve Kırma Eleme Tesisi için gerekli tüm yasal izinleri (ÇED Olumlu Kararı, Orman İzinleri, Çevre İzin Belgesi vb.) alarak maden işletme faaliyetleri aralıksız devam etmiştir.

2016 yılında alınan Sülfite Genişleme Projesi yatırım kararı ile proje devlet tarafından da desteklenmiş ve "Stratejik Yatırım Belgesi" ile Türkiye için önemi vurgulanan proje için çalışmalara başlanmıştır. Hazırlık sürecinin devam ettiği proje ile Çöpler Maden İşletmesi'nin ömrü yaklaşık 20 yıl daha uzamıştır.

Çöpler Altın Madeni projesi için arama faaliyetlerinden itibaren iletişimde olunan tüm paydaşlar ile karşılıklı olarak sağlıklı, doğru, güvenilir, dürüst ve etik ilişkiler kurmak, geliştirmek ve halkla bütünleşerek ortak kazanım yaratmak temel iletişim politikası olmuştur. Bu politika doğrultusunda şirket ile yöre halkı arasında çift taraflı, sağlıklı bir iletişim ve karşılıklı güvene dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Paydaşların dinamik ve sürekli olarak bilgilendirilmesi ve yöre halkının sorularına samimi ve doğru yanıtlar verilmesi paydaşların endişelerini zaman içinde ortadan kaldırmıştır. Çöpler projesi yöre halkı tarafından da benimsenen ortak bir sürdürülebilir maden projesi olarak işletmeye devam etmektedir.

Projenin hayata geçirilebilmesi için Çöpler Köyü'nün yeniden yerleşim çalışması kapsamında 41 hane halkı madenden yaklaşık 1,5 km uzaklıktaki yeni inşa edilen köye taşınmıştır. 2008 yılında başlayan Çöpler Köyü yeniden yerleşimi süreci 2012 ilk çeyreğinde tamamlanan yeni köy inşaatı ile tamamlanmıştır. Sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesi amacıyla Yeniden Yerleşim Eylem Planı hazırlanmıştır. Yöre halkının isteklerinin ve beklentilerinin göz önüne alınması ile şekillenen ve alanında uzman kişiler tarafından hazırlanan Eylem Planı, yöreye uygun bir şekilde tasarlanmış ve projenin başından itibaren dahil edilen profesyonel halkla ilişkiler ekibi tarafından yürütülmüştür. Karşılıklı iyi niyet ve güvene dayalı ilişkiler sayesinde Çöpler Köyü'nün yeniden yerleşimi öngörülenden daha kısa sürede tamamlanmıştır. Mezarlığın taşınması da yöre halkının konu hakkındaki haklı hassasiyeti göz önüne alınarak büyük bir özveri ve titizlikle çok kısa sürede yerine getirilmiştir.

Çöpler Altın Madeni'nin bölgede önemli ekonomik etkileri bulunmaktadır. Söz konusu ekonomik etki dolaylı olarak sosyal ve kültürel dokuyu da etkilemektedir. Altın madeninin faaliyete geçmesini takip eden süreçte maden işletmesinin yarattığı istihdam olanakları özellikle birinci derece etki alanında bulunan yerleşimlerde gelir getiren işlerin dağılımında önemli değişikliklere yol açmıştır. 2014 yılına göre çalışmayan her 10 kişiden biri çalışmaya başlamıştır. Çalışma hayatında yer almaya başlayanların daha çok düzenli ücretli işlerde çalışmaya başladığı görülmektedir. Çalışan nüfus içinde düzenli ücretli işlerde çalışanların oranı yıllar içinde hızlı artış göstermiştir. Ayrıca bölgedeki yevmiyeli, mevsimlik işçilik oldukça azalmıştır.

Etki alanında istihdam yapısındaki değişikliğin en yoğun yaşandığı yer yeniden yerleşime tabi tutulan Çöpler Köyü olmuştur. Çöpler Köyü'nü Sabırlı Köyü

izlemektedir. Etki alanındaki diğer yerleşimlerde birçok vatandaş madenin kendi köyünde yeterli istihdam yaratmamış olduğunu düşünmektedir. Hemen hemen bütün köylerde “madenden en çok etkilenen köyün kendi köyü” olduğuna dair bir algı oluşmuş durumdadır ve bu iddiaya dayanarak köylerin her birinde kendi köyünden daha fazla kişinin madende istihdam edilmesine yönelik bir talep bulunmaktadır.

Şirket halkla ilişkiler ekibi düzenli toplantılar yaparak, talep/şikayet mekanizmasının düzgün işlenmesini sağlayarak ve bağımsız uzmanlar tarafından düzenli sosyo-ekonomik değerlendirme çalışmaları yaptırarak sürecin şeffaf bir şekilde takibini yapmaktadır.

Şirket çalıştığı yörenin ve Türkiye'nin ekonomisine kalıcı katkı bulunma ilkesi çerçevesinde istihdam ve satın alma konularında yerel imkânların kullanılmasına ve yerel kapasitenin geliştirilmesine önem vermektedir. İşletmede özellikle vasıfsız ve yarı vasıflı işgücünün tamamına yakınının yöre halkından sağlanmasına özen gösterilmektedir.

Yerel işe alım süreci “Yerel İstihdam Planı” çerçevesinde sağlanmaktadır. Bu kapsamda maden operasyonunda istihdam edilecek personel için ilk öncelik madenden etkilenen köylere verilmektedir. Vasıf durumlarına göre daha sonra ilçe ve ona bağlı köylere, Erzincan İline ve ulusal düzeyde istihdam sağlanmaktadır.

“Yerel İstihdam Planı”na göre Çöpler Altın Madeni'nde çalışan;

- Vasıfsız çalışanların %90'ı maden çalışmalarından doğrudan etkilenen yerleşim yerlerinden,
- Yarı vasıflı çalışanların %80'i madenin çevresindeki il ve ilçelerden,
- Vasıflı çalışanların %80'i Türk vatandaşlarından sağlanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük sanayi tesislerinden biri haline gelen Çöpler Kompleks Maden İşletmesi, yüklenici firmalar ile birlikte öncelikle yöre halkına iş olanağı sağlamaktadır. Ayrıca, maden çalışmaları kapsamında alınan hizmetlerin mümkün olan kısmının tamamı yine yöreden karşılanmaktadır.

Yerel satın alma süreci “Yerel Satın Alma Planı” çerçevesinde sağlanmaktadır. Bu plana göre satın alınanların %6' sının yöreden karşılanması hedefiyle çalışılmaktadır. Düzenli yapılan yerel satın alma toplantılarında yerel şirketlerin durumları tartışılmakta ve yerel şirketler tarafından yapılabilecek olan işler şirketlere adil bir

şekilde dağıtılmaktadır. Konuyla ilgili olarak Anagold Madencilik tarafından bağımsız bir şirkete “Yerel Şirketlerin Kapasite Değerlendirme” çalışması yaptırılmıştır; bu ve buna benzer çalışmalara devam edilecektir.

ANAGOLD Madencilik kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde bölgede çeşitli faaliyetlere destek vererek önemli projeler yürütmektedir:

- Erzincan Valiliği, İliç Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği ve ANAGOLD Madencilik arasında imzalanan protokol çerçevesinde inşaatına 15 Nisan 2013 tarihinde başlanan ve yapımına toplam yaklaşık 7 Milyon TL harcanan 2 lojman binası ve sosyal tesisleri,
- 6 Mayıs 2016 tarihinde resmi açılışı yapılan ve yaklaşık 480 çocuğa eğitim-öğretim yuvası olan 16 derslikli Anagold Ortaokulu,
- Sabırlı ve Çöpler Köyleri İlköğretim Okulları'nın temel tamirat ve bakım çalışmaları,
- 23 Nisan İlköğretim Okulu'na bilim kütüphanesi kurulumu ve okulun teknoloji ve tasarım sınıflarının onarılması, yemekhanesinin yenilenmesi,
- İliç'te yaşayan başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere karşılıksız burs verilmesi,
- Seyda Fırat Lisesi'nin kütüphanesinin yenilenmesi,
- Kaymakamlık Ana-Çocuk Sağlığı Programına destek verilmesi,
- 112 Hızır Acil Servisinin ihtiyaçlarının karşılanması,
- İliç'teki sanat ve kültür etkinliklerine sponsor olunması,
- İliç Gençlik Spor'un ana sponsorluğunun üstlenilmesi,
- İlçe Orman İşletmeleri Müdürlüğü ile ağaç dikme kampanyaları düzenlenmesi,
- Yöredeki kadınlara yönelik bakır işleme kursu açılması

bugüne kadar gerçekleştirilen 500'den fazla projeden yalnızca birkaçıdır.

Şirket 2016 yılında bölgenin 24 Erzincanspor futbol takımının resmi sponsoru olmuştur [147]. Son olarak geçen yıl İliç Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği ile yapılan anlaşma gereği İtfaiye Aracı, tam donanımlı ambulans, vidanjör, kuka alınarak İliç halkının kullanımına hibe edilmiştir.

Sülfid Genişleme Projesi ile birlikte maden işletme faaliyetleri daha teknik uzmanlık gerektiren iş olanakları gereksinimini doğurmuştur. Bu bağlamda başvuran lise, yüksekokul ve üniversite mezunları sınava tabi tutulmuş, başarılı olanlar 3.taraf bir

Şirket tarafından “Anagold İŞçi ve İŞ Geliştirme Merkezi”nde eğitim almış ve eğitim sonucu başarılı olanların istihdamı sağlanmıştır. Bundan sonraki sũreçlerde de istihdam ihtiyacının karşılanması için sũre bu Şekilde yũrũtũlecektir.

Şirket doğal kaynakların ekolojik dengeye zarar vermeyecek Şekilde işletilmesi için gerekli yatırımları yaparken; çevrede oluŐabilecek olumsuz etkinin azaltılması, enerjinin doğru kullanılması ve geri dũnũŐmũn desteklenmesine önem vermektedir. Maden işletme ve buna bağlı tũm faaliyetler ulusal ve uluslararası yasal standartlara uygun olarak gerçekleŐtirilmekte olup, çalışmalar dũzenli olarak ilgili Kamu Kurum/KuruluŐlarınınca denetlenmektedir.

Maden tũm yasal izinlerini alarak, ulusal ve uluslararası standartlara göre iŐletilmesinden dolayı, yerel halkın açtığı davalar sebebiyle madenin iŐletilmesine dair herhangi bir duruŐ yaşanmamıştır.

Şirketin uzun vadeli yapıcı ve pozitif ilişkiler kurmak ve devam ettirmek amacıyla sahada çalışan bir dış ilişkiler birimi mevcuttur. Halkla ilişkiler kapsamında paydaş analiz çalışması maden işletme ve arama faaliyetleri ile bağlantılı olarak periyodik olarak gũncellenmektedir. Projeden direkt etkilenen yerleşim yerlerinde dũzenli komite toplantıları dũzenlenmekte ve bunlar kayıt altına alınmaktadır. Projenin sosyo-ekonomik etkilerinin takipleri dũzenli olarak bağımsız uzmanlara yaptırılan hane halkı anket çalışmaları, aylık rapor, i ve dış değerlendirme çalışmaları ile yapılmaktadır.

Proje alanının arazi mũlkiyetleri ile ilgili yũrũtũlen alıŐmalar IFC Performans Standartları ile uyumlu olacak Şekilde arazilere erişim planı ve prosedũrleri hazırlanarak yũrũtũlmektedir.

Siyanũr konusunda yöre halkını doğru bilgilendirmek ve her tũrlũ sorularını yanıtlamak amacıyla yöre halkın temsilcilerinin benzer maden iŐletmelerini yerinde görmeleri için maden gezileri dũzenlenmiŐtir. Ayrıca yetiŐkinler ve çocuklar için ayrı ayrı hazırlanan kitapçıklar ile yöre halkının bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Şirket madencilik faaliyetlerini Uluslararası Siyanũr Yönetim Kodu kapsamında yũrũtmektedir.

Proje için yapılan kapasite artışı kapsamında yöre halkı kapasite artıŐına yerel istihdam ve satın almaların devam edeceği bilinciyle olumlu yaklaŐmıŐ ancak

menfaatlerini arttırmak için çabalamışlardır. Paydaşlarla yapılan uzun ve yorucu görüşmeler neticesinde süreç başarıyla yürütülmüştür.

Şirket maden kapanış ve sonrasındaki süreç ile ilgili çalışmalar yürütmüştür. Maden kapanış planı ile ilgili çalışmalar 2035 yılına kadar sadece kavramsal düzeyde kalacaktır (Kaynak: Görüşme No 9).

5.2.4. Öksüt Altın Madeni Projesi, Kayseri

Öksüt Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından Kayseri İli, Develi İlçesinde planlanmakta olan Öksüt Altın Madeni projesinde (Öksüt projesi), açık ocak madencilik yöntemiyle çıkartılacak cevher, yığın liçi yöntemiyle işlenerek altın üretimi gerçekleştirilecektir.

Öksüt projesi çalışmaları 2007 yılında Stratex Firması ile başlamıştır. Centerra Gold Inc. 2009 yılında ortak girişimin bir parçası olarak projeye dahil olmuş ve 2013 yılından itibaren projenin yönetimini bütünüyle üstlenmiştir. Projeyi Centerra Gold Inc.' in Türkiye iştiraki olan Öksüt Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (OMAS) yürütmektedir.

Proje alanı çevresinde paydaşların belirlenmesi ve katılımı ile ilgili çalışmalara halkla ilişkiler ekibinin sahaya mobilizasyonu ile birlikte hız verilmiştir. İletişim çalışmalarının en başında maden çevresindeki yerleşim bölgelerinde bulunan ortak kullanım alanlarına öneri kutuları ve formları yerleştirilerek paydaşların soru ve önerileri yazılı olarak alınmış ve cevaplanmıştır. Böylece projeye bakış açısı, endişeler ve beklentiler hakkında veri toplama araştırmalarının ilk basamağı gerçekleştirilmiştir. Ardından şirket, proje alanındaki yerleşim birimlerine ilişkin sosyo-ekonomik mevcut durum çalışması kapsamında geniş kapsamlı bir paydaş belirleme ve katılım süreci yürütmüştür.

Şirketin paydaş katılımı faaliyetlerinin bir uzantısı olarak, Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) için sosyo-ekonomik temel veri bilgisi oluşturmak amacıyla hane halkı anketleri, odak grup görüşmeleri ve kilit bilgilendirici görüşmeler gibi bir dizi özel katılım toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Yerel bölge hakkında detaylı bilgi ediniminin bir parçası olarak, Aralık 2014'te maden sahasına en yakın yerleşimler olan Öksüt ve Zile Mahallelerinde hane halkı anketleri gerçekleştirilmiştir. Her köyün muhtarı ile işbirliği yapılarak, daha detaylı

bir görüşme için hanelerin %50'si rastgele seçilmiştir (Öksüt'te 89, Zile'de 58 tane). Buna ek olarak, sosyal çalışma alanındaki tüm mahallelerde kadın ve erkek grupları ile bir dizi odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Kilit bilgilendirici görüşmeler de sosyal çalışma alanındaki tüm mahallelerde (Develi dahil) topluluk temsilcileri (muhtarlar) ve diğer kamu görevlileri ile gerçekleştirilmiştir.

Şirket aile geçimini kadının sağladığı haneler, aile geçimini çocuğun sağladığı haneler, engelliler, sigortasız insanlar, okuma yazma bilmeyen insanlar ve çok yoksul ve kırsal kesim sakinlerini hassas bireyler olarak tanımlamıştır. Aile geçimini çocuğun sağladığı haneler dışındaki tüm kategoriler çalışma alanı içerisinde tespit edilmiştir. Kadınlara ve hassas gruplara mevcut sosyal durum ile ilgili görüş alma ve katılım sürecinde özel önem verilmiştir. Şirket madenin ömrü süresince bu grupların sürekli katılımını sağlayacaktır. Şirket tarafından odak grup görüşmeleri ve diğer paydaş katılım faaliyetleri yürütülürken, hedef gruplar arasına hassas ve marjinalleştirilmiş grupların özellikle dahil edilmesi ve katılım fırsatından eşit şekilde yararlanmaları sağlanmaktadır.

Doğrudan ve dolaylı paydaşların sürekli katılımlarının sağlanması, proje planları ve projeye ilişkin gelişmeler hakkında devamlı bilgilendirilmeleri ve varsa şikâyetlerinin ve geri bildirimlerinin alınması amacıyla bir paydaş katılım planı hazırlanmıştır. Bu planın ve şeffaf iletişim anlayışının bir parçası olarak yapılan her görüşme kayıt altına alınmakta, toplantıların notları ayrıntılı olarak tutulmakta ve özellikle şikâyet ve geri bildirimlerin yönetimine özen gösterilmektedir. Hazırlanan şikâyet yönetim prosedürünün nasıl uygulandığı tüm şirket ve taşeron çalışanlarına verilen halkla ilişkiler eğitimlerinde anlatıldığı gibi halk toplantılarında da ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Paydaşlardan gelen her türlü talep kayıt altına alınarak sebepleri ile birlikte olumlu veya olumsuz dönüşler iletilmektedir.

Halkla ilişkiler personeli farklı performans göstergeleri kapsamında süreçleri izlemektedir. Bilgi ve veriler düzenli olarak gerçekleştirilen ziyaretler ve topluluk toplantıları ile paylaşılmaktadır. Halka ilişkiler ekibi her ay her mahallede kadın ve erkek gruplar ile ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmektedir. Teknik ekibin yer aldığı proje ofisinin yanısıra paydaşların daha rahat ulaşmalarını sağlamak amacıyla Develi ilçe merkezinde bir irtibat ofisi bulunmaktadır.

Öksüt projesi için hazırlanan ÇED Başvuru Dosyası 7 Temmuz 2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına sunulmuştur. ÇED süreci çerçevesinde, 7 Ağustos 2014 tarihinde Zile Mahallesi'nde bir halkın katılımı toplantısı düzenlenmiştir. Ulusal ve yerel basında yapılan duyuruların ardından toplantının amacı ve içeriğini anlatmak amacıyla paydaşlara ziyaretler düzenlenmiştir. Diğer mahallelerden toplantıya katılmak isteyen vatandaşlar için araç temin edilmiş, böylece paydaşların kurum temsilcileri ile doğrudan iletişim kurarak soru ve endişelerini dile getirmelerine olanak sağlanmıştır. Altın madeni projelerinde çoğu zaman sancılı geçen halkın katılımı toplantısı Öksüt projesi için amacı çerçevesinde halkın bilgilendirildiği ve sorularının cevaplandığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Toplantıya yaklaşık 60 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kayseri Valiliği temsilcileri ile yerel iş adamları ve yöre sakinleri bulunmuştur.

Şirket açık ve tutarlı bilgilendirme materyalleri hazırlamakta ve bunları yöre halkı ve diğer paydaşlar ile zamanında paylaşmaktadır. Şirket herhangi bir bilgilendirme faaliyeti öncesinde ön planlama yaparak ilgili topluluklar içerisinde yer alan bütün kilit grupların Proje ile ilgili bu faaliyetlere katılımını sağlamaktadır. İletişim faaliyetlerinin bir parçası olarak broşür, kitapçık, sunum materyalleri ve saha videosu gibi görsel malzemeler bilgilendirme toplantılarında kullanılmaktadır.

Şirketin internet sitesi Türkçe hazırlanan proje bilgileri ve dökümanlarıyla güncellenmektedir. Şirket halkla ilişkiler personelinin irtibat bilgileri internet sitesine eklenmiştir. Kilit proje sorunları ve şirketin bunları minimize etme, azaltma ve yönetme yaklaşımları hakkında bilgi notları hazırlanarak şirketin internet sitesinde ve Develi'deki temsilciliğinde bulundurulmaktadır. Bu bilgi notları köy muhtarlarına ve köy kahvelerine dağıtılmıştır.

Ekvator Prensipleri'ne göre 'Kategori A Projesi' olan Öksüt Altın Madeni projesi için EBRD, şirkete proje finansmanı sağlamayı kabul etmiştir. Kredi, Öksüt Altın Madeni'nin tasarım, geliştirme ve inşaatının kısmen finanse edilmesi için kullanılacaktır.

Şirket, EBRD gerekliliklerine uygun olarak Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) raporu hazırlamış, raporda yer alan çevresel ve sosyal taahhütleri ile ilgili bilgilendirme toplantıları düzenlemiştir. ÇSED, Türkiye mevzuatına göre önceden

onaylanmış bir ÇED üzerine kurulu olup geliştirilmiş yönetim ve izleme planı paketleri içermektedir.

Proje ile ilgili olarak göz önünde bulundurulmuş önemli etkiler ve riskler arasında, arazi edinimi ve arazi kullanıcıları, geçim kaynakları ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkiler, su kullanımı, siyanür riski, yüzey ve yer altı suları üzerindeki etkiler, toz, gürültü, çalışan ve toplum sağlığı ve güvenliği riskleri, çalışan ve yüklenici sorunları ve maden kapatma ve rehabilitasyon planlaması bulunmaktadır. Raporun tamamına şirketin internet adresinden ulaşılabilir.

Proje için herhangi bir fiziksel yer değiştirme söz konusu değildir, ancak projenin maden alanındaki mevsimlik çobanlar gibi proje alanı kullanıcılarını ekonomik olarak etkileyeceği öngörülmektedir. Proje hazırlıkları kapsamında Ankara Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetim Bölümü tarafından maden ulaşım yolu, erişim yolu ve enerji hattı gibi bağlantılı tesislerdeki geçim kaynaklarını ele alan bir çalışma yaptırılmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler hazırlanan “Geçim Kaynakları İyileştirme Planı”nın temelini oluşturmuştur.

ÇSED kapsamında ayrıntılı çalışılan bir diğer önemli konu flora ve fauna incelemesi ve koruyucu önlemlerin belirlenmesi olmuştur. Bu kapsamda maden sahası ve ulaşım yolu güzergâhında endemik tür tespiti ve fauna varlığı belirleme araştırmaları üniversiteler tarafından yapılmış, “Biyçeşitlilik Eylem Planı”nda dengeleme stratejileri belirlenmiştir. Çalışmaların sonucu olarak yol güzergâhı üzerinde kara kaplumbağaları için uygun geçiş alanları planlanmış, yerel bölgede devam eden küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık gözönüne alınarak yol altı geçiş noktaları dizayn edilmiştir.

Ayrıca Sultansazlığı Ramsar Alanı koruma alanında kalan enerji iletim hattı güzergâhında kuş varlığı ve çeşitliliği konularında Türk ve yabancı uzmanlar ile çalışmalar yürütülmüş, Türkiye’de ilk defa bir maden projesi kapsamında enerji nakil hattı boyunca kuş uzaklaştırıcı uygulaması yapılarak elektrik direği ve kablolarından kaynaklanabilecek olası etkiler minimuma indirilmiştir.

Projede bir siyanür yönetim planının uygulanması, sıfır deşarj ile kapalı bir döngü sistemi ve Uluslararası Siyanür Yönetim Kodu’na (ICMC) uyulması da dahil olmak üzere siyanür ile ilgili riskleri yönetmek ve önlemek için özel önlemler alınacaktır. Geliştirilen “Ulaştırma Yönetim Planı”na bağlı olarak seçilen limandan maden

sahasına siyanürün güvenli bir şekilde taşınmasını sağlamak için yüklenicinin uygulama planlarına entegre edilecektir.

Projenin hava kalitesi üzerindeki etkilerini en aza indirmek için gerekli toz kontrol önlemleri alınmaya başlanmış, ÇED ve ÇSED’de taahhüt edildiği şekilde gürültü, toz ve titreşim ölçümleri inşaat öncesinde başlatılmıştır.

ÇSED kapsamında yapılan çalışmalarda su kaynakları için belirgin bir etki tespit edilmemiştir. Bununla beraber yüzey ve yeraltı sularının izlenmesi ve örneklenmesi amacıyla akredite laboratuvarlar ile çalışılmaya başlanmıştır.

Toplum ve çalışan sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkiler belirli yönetim planları ve iç prosedürlerde detaylı olarak ele alınmıştır.

Şirket, işgücünün çoğunu yerel topluluklardan ve yakın çevreden sağlamayı taahhüt etmiştir. Bununla birlikte, yerel topluluklar için sürdürülebilir proje faydalarının artırılmasını sağlamak amacıyla hazırlanan “Topluluk Kalkınma Planı”nın bir parçası olarak beceri geliştirme ve mesleki eğitim projeleri geliştirmekte ve uygulamaktadır. Şirket, yerel iş gücüne ek olarak “Yerel Satın Alma Yönetim Planı” geliştirmiştir. Bu plan çerçevesinde yerel halk için uzun vadeli ticari fırsatlar yaratmaya yardımcı olacak yerel bir tedarik zincirinin (catering, ulaşım ve temizlik hizmetleri odaklı) geliştirilmesine destek verilmektedir.

Yerel satın alma ve istihdama en üst düzeyde imkân sağlayabilmek amacıyla inşaat öncesinde bölgenin mevcut durumunu belirlemek üzere Eduser Danışmanlık ile detaylı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma mevcut imkânları, üzerinde çalışılması gereken kapasite geliştirme konularını ve yerel kaynakların projenin bir parçası olması için atılması gereken adımları belirlemiştir.

Şirket, şirket operasyonlarında ve tedarik zincirinde eşit fırsatlara ve toplumsal cinsiyete göre en iyi uygulanabilecek insan hakları politikalarını ve uygulamalarını geliştirmek için eşit fırsatlar sunan bir eylem planı geliştirmiştir ve uygulamaktadır. İşçi ve yüklenici konuları EBRD’nin PR2 gerekliliği ve ulusal iş kanunlarına uygun iç prosedürler ile yönetilecektir. Banka’nın paydaş katılımı ve bilgilendirme yükümlülüklerini yerine getirmek için şirket, ÇSED’in “Teknik Olmayan Özeti” dışında bir paydaş katılım planı ve şikâyet prosedürü geliştirmiştir. ÇED sürecinde, Mayıs 2016’nın başında paydaşlar ve halkla bir dizi görüşme yapılmıştır. Siyanür riski, su üzerindeki etkileri, hava kalitesi, mera arazisine etkileri, istihdam ve proje

faydaları gibi çeşitli konular paydaşlar tarafından bu toplantılar sırasında gündeme getirilmiştir (Kaynak: Görüşme No 10).

5.2.5. Kirazlı Altın Madeni Projesi, Çanakkale

Alamos Gold Inc.'in Türkiye'deki iştiraki Doğu Biga Madencilik'in Kirazlı Altın Madeni Projesi Çanakkale ile Çan arasında ve Çanakkale'ye yaklaşık 26 km mesafededir. Proje 2010 yılında Kanada'lı Teck firmasından satın alınmıştır. 2009-2012 yılları arasında fizibilite çalışmaları yapılan proje 6 yıl olarak öngörülen işletme döneminde 514 bin ons altın ve 3,5 milyon ons gümüş üretilmesi planlanmaktadır.

Kirazlı Altın Madeni'nin üretim yöntemi açık ocak, zenginleştirme yöntemi ise yığın liçi olarak belirlenmiştir. Maden sıfır deşarj prensibi ile işletilecektir. Deprem riskleriyle ilgili sahaya özel sismik çalışmalar doğrultusunda detaylı bir rapor hazırlanmıştır. Geri dönüşüm ve ağaçlandırma çalışmaları, proje ile birlikte başlayacak, projeye eş zamanlı yürütülecektir.

Doğu Biga Madencilik bölgeye yaklaşık 500 Milyon ABD Doları yatırım yapmayı öngörmektedir. Şirketin, işletme dönemi harcama tutarı ise 1 Milyar ABD Doları olarak hesaplanmıştır. Şirketin bölgeye yapacağı yatırımların yanı sıra bölgeye sunacağı önemli katkılardan biri de istihdam alanında olacak, şirket bünyesindeki işletmelerde 1000 kişi doğrudan istihdam edilecektir. Hizmet alımları ile bu sayının 2000 kişiyi aşması beklenmektedir.

Şirketin halkla ilişkiler konusuna yaklaşımı karşılıklı güven esasına dayanmakta ve açık, şeffaf ve katılımcı yaklaşımıyla önceliğin yöre halkının beklenti ve ihtiyaçlarına verilmesi esaslıdır. Bu anlayışın bir neticesi olarak Alamos Gold'un Meksika'da hala faaliyette olan Mulatos Altın Madeni "En İyi Sosyal Sorumlu Çevre Uygulaması" kapsamında 2 kez ödüle layık görülmüştür.

Şirket Çanakkale'de henüz üretim faaliyetlerine başlamamış olmasına karşın, sosyal sorumluluk anlayışı kapsamında bölgeye önemli yatırımlar yapmaktadır. Maden için hayata geçirilecek en önemli sosyal projeler içerisinde, şirketin bölgede mevsimsel yağışlara bağlı olarak zaman zaman yaşanan su sıkıntısını gidermek amacıyla planladığı iki gölet inşaatı bulunmaktadır. Projeleri DSI'ye ait olan göletlerin tüm finansmanı şirket tarafından karşılanacaktır. Bölgede yaşanan su

sıkıntısına kalıcı bir çözüm olarak görülmekte olan bu göletler ile çevre köylerine içme ve kullanma suyu sağlanması planlanmaktadır.

Başta altyapı sorunları, eğitim ve kültür olmak üzere çevre köylerin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla paydaşlarıyla düzenli olarak toplantılar düzenleyen şirket, sunacağı katkıları bu toplantılar aracılığıyla doğrudan halk ile paylaşmaktadır. Her yılın çalışma takvimine, çevre köylerin muhtarlarının katılımıyla gerçekleştirilen toplantılarda karar verilmektedir. Bu paydaş danışma komitesi toplantılarında her türlü iş kalemi ele alınmakta ve planlamalar oybirliği ile yapılmaktadır.

Bölgede oluşturulan iki hatıra ormanı, bölge arıcılığına destek vermek amacıyla hayata geçirilen arıotu ekimi, köylerde tüm vatandaşların kullanımındaki binaların yapım ve onarımı, su depoları, süt toplama merkezleri yapımı, köprü ve yol onarımları şirketin sosyal sorumluluk projeleri arasındadır. İlköğretim, lise ve üniversite öğrencilerine sağlanan bursların yanı sıra, gençlere meslek edindirme kursları sağlanması da şirketin öncelikleri arasındadır. Maden işletmeye alınacağı zaman yerel istihdamı ve kişilerin donanımını daha da desteklemek amacıyla Halk Eğitim Merkezi ile birlikte sondörlük, iş makinesi operatörlüğü gibi mesleki eğitimler verilmiştir.

2012 yılında projenin başında bölgedeki madencilik konusunda her kesimin düşüncelerinin tespiti amacıyla Çanakkale ili dahilinde, tüm ilçe ve köyleri kapsayan anketler düzenlenmiştir. Bu anketler ile bölgede gerçekleştirilecek madencilığe karşı olan ciddi bir topluluk olduğu belirlenmiştir.

Kirazlı Altın Madeni projesi kamuoyuna ilk duyurulduğu zamanlarda yöre halkı bölgedeki madencilığe sıcak bakmamıştır. Bölgede daha önce çalışan maden firmalarının çalışmaları sadece maden arama faaliyetleri ile sınırlı kalmıştır. Bu sebeple bölgede işletilen bir madeni tecrübe etmemiş olan yöre halkının bazı endişeleri bulunmaktadır. Bölgede seramik hammaddesi olarak kil çıkaran firmalar orman arazilerinde ciddi tahribatlar yaratmıştır. Bu durumlar yöre halkının madencilik konusunda önyargılarının artmasına neden olmuştur.

Projenin ÇED olumlu belgesi 2013 yılında alınmış, 2014 yılında İdari Mahkeme ÇED kararlarını iptal etmiştir. 2015 yılında Danıştay, İdari Mahkemesinin kararını bozarak, ÇED olumlu belgesini geçerli kılmıştır. Kirazlı Altın Madeni projesi ÇED'i 2014 yılında "kümülatif etki" sebebiyle belirsiz süre ile durdurulmuş, Danıştay daha

sonra kararı bozmuştur. Bu süreçte tarım, hayvancılık ile ilgili projeler ve süt tankları, kooperatif konularındaki çalışmalara da ara verilmek zorunda kalınmıştır.

Çanakkale'de bu zamana kadar üretimde olan bir altın madeni bulunmadığı için yöre halkının madencilik projelerini ve etkilerini yerinde görerek fikir edinmesi amacıyla şirket bugüne kadar 19 maden gezisi düzenlemiştir, bu kapsamda Kışladağ ve Ovacık Altın Madenleri ziyaret edilmiştir. Bu geziler düzenlenmeden önce ve geziden sonra düzenlenen anketlerin yerel halkın konuyla ilgili görüşlerini tespit etmek açısından büyük katkısı olmuştur. Bu maden gezilerinde köylüler, ziyaret ettikleri projenin çevre köylerinde yaşayan köylüler ile birebir iletişim kurmuş, kendilerini en iyi anlayabilecek insanlar ile konuşarak endişelerini gidermişlerdir. Düzenlenen geziler ile madencilik, siyanür, tarım ve hayvancılık konularında doğru bilgilendirmenin yapılması ve projenin bölge kalkınmasına olan etkisinin anlaşılması sağlanmıştır. Yöre halkının maden gezileri öncesinde çoğunlukla olumsuz ve bölgedeki madencilik projelerine karşı olan düşünceleri, gezilerden sonra olumlu yönde değişmiştir.

Projenin arazi mülkiyetleri ile ilgili yürütülen çalışmalar kapsamında, 2013 yılında arazi alım görüşleri için ilgili tüm arazi sahiplerinin katılımıyla toplantılar düzenlenmiştir. 2014 yılındaki mahkeme süreçleri sebebiyle arazi alım çalışmaları durdurulmuş, 2017 yılında çalışmalar tekrar başlamıştır (Kaynak: Görüşme No 4).

5.2.6. Çayeli Bakır İşletmeleri, Rize

Temmuz 1983'te Türk ve yabancı sermaye ortaklığı ile kurulan Çayeli Bakır İşletmeleri (ÇBİ) Rize İli, Çayeli İlçesinde bulunan bir yer altı bakır ve çinko madenidir. Madende 2019 yılının sonuna kadar üretime devam edilmesi planlanmaktadır.

2009 yılı öncesinde ruhsatı Eti Maden İşletmeleri A.Ş.'ye ait olan maden başlangıçta Devlet ile ortak işletilmiş, 2004 yılında özelleştirilerek Kanadalı madencilik firması Inmet Mining tarafından işletilmeye başlamıştır. 2013 yılında Kanadalı First Quantum Minerals Şirketi Inmet Mining'in hisselerini satın almıştır. Maden, Türkiye'nin bakır madeni üretiminin yaklaşık üçte birini karşılamaktadır [148].

Madenin etrafında birçok yerleşim olması sebebiyle madencilik faaliyetlerinden kaynaklanan gürültü, patlatma titreşimi, toz, arazi ve binalara hasar, gaz ve kimyasal emisyonlar vb. konularda şikâyetler söz konusu olmuştur.

2009 yılı öncesinde toplum ilişkileri ekibi ve yönetim planı olmayan projenin paydaşlar ile olan ilişkilerini şirketin Güvenlik Müdürü yönetmiş, paydaşlar ile geliştirilen ilişkiler kısıtlı kalmıştır.

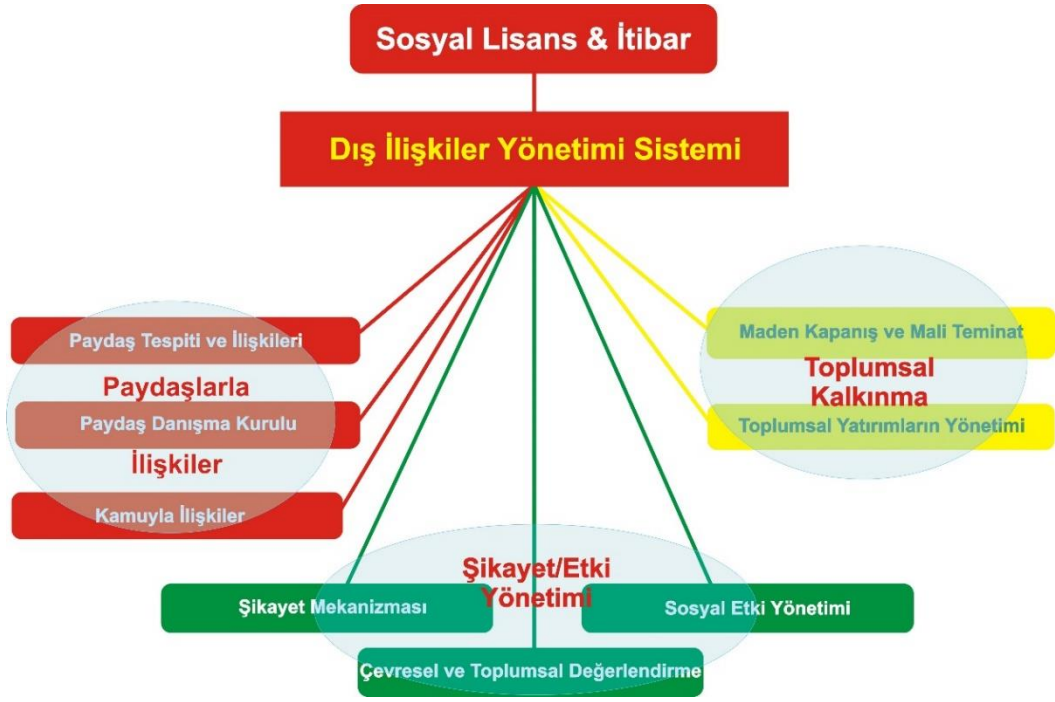
2009 yılında Dış İlişkiler Birimi'nin kurulmasıyla birlikte bu konuda kapsamlı çalışmalara başlanmış, bir yönetim sistemi oluşturulmuştur. Bu süreçte devreye alınan uluslararası iyi uygulamalar aşağıdaki gibidir:

- Paydaş belirleme ve analizi (IFC),
- Şikâyet yönetimi (IFC),
- Toplum danışma kurulu (Kanada Madenciler Derneği),
- Sosyo-ekonomik değerlendirme aracı (SEAT) (Anglo American),
- Yeniden yerleşim (IFC),
- Toplumsal kalkınma (IFC).

Uygulama sürecinde yeniden yerleşim (hasarlı evler), gürültü ve toz azaltma, taşkın önleme, titreşim kontrolü gibi çevresel etkileri değerlendirmek için bütçe tahsis edilmiş, etkin şikâyet yönetimi ile bölgede şirkete duyulan güven artırılmış, toplum, kamu, medya ve sivil toplum kuruluşu gibi paydaşlarla ilişkiler geliştirilmiş, sosyal fonların yönetiminde paydaşlar söz sahibi olmuştur.

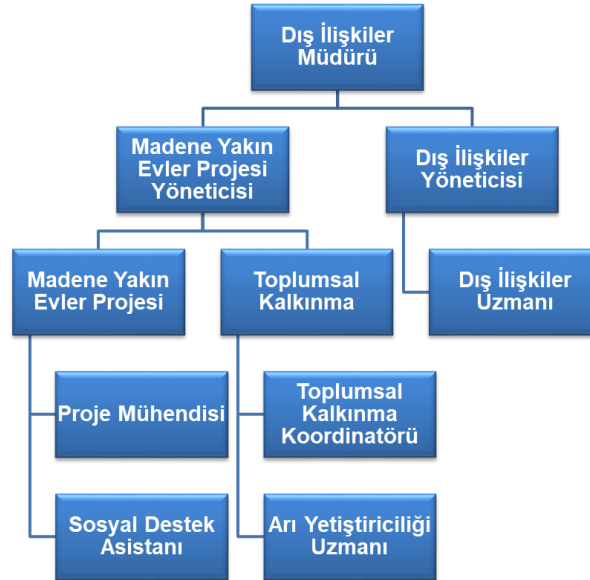
ÇBİ'de Dış İlişkiler Yönetim Sistemi;

- Paydaş Tespiti ve İlişkileri,
- Paydaş Danışma Kurulu,
- Kamuyla İlişkiler ve Kurumsal İletişim,
- Şikâyet Mekanizması,
- Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirmesi,
- Sosyal Etki Yönetimi,
- Maden Kapanış ve Mali Teminat,
- Toplumsal Yatırımların Yönetiminden oluşmakta olup Şekil 5.8'de gösterilmiştir.

Şekil 5.8. ÇBİ Dış İlişkiler Yönetim Sistemi (Kaynak: ÇBİ, 2018)

Şirketin Dış İlişkiler Yönetim Sistemi kapsamında oluşturduğu organizasyon şeması Şekil 5.9'da gösterilmiştir. Bu organizasyon şeması yöre halkı ile yürütülen iyi ilişkilerin tam anlamıyla bir ekip çalışmasının sonucu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

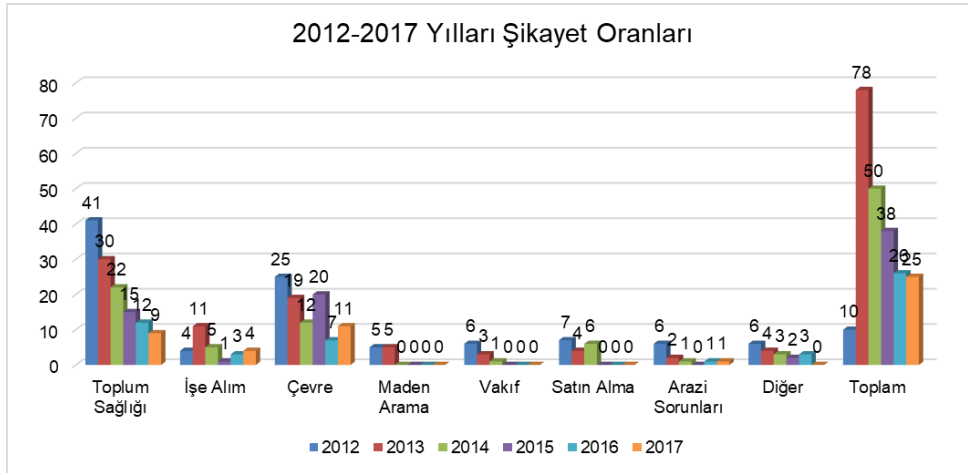

Şekil 5.9. ÇBİ Dış İlişkiler Birimi Organizasyon Şeması (Kaynak: ÇBİ, 2018)

Şirketin sosyal onay konusunda değişen yönetim algısı ile yürütülen toplum ilişkileri önemli gelişmelere sebep olmuştur:

- Şirkete karşı toplumdaki gerilim azalmıştır.
- Çalışanlara yönelik tehdit ve saldırılar sona ermiştir.
- Şirket ile toplum arasında güven inşa edilmiştir.
- Günübürlük ve şahsi menfaat talepleri yerine ortak ve uzun vadeli çıkarlar öne çıkmıştır.
- Arıcılık, eğitim, istihdam gibi sürdürülebilir projeler desteklenmiştir.
- Paydaş baskısı yerini takdire bırakmıştır.
- Toplumsal kabul artmıştır.
- Şirketin kapanmaması ve projenin devam etmesi istenmektedir.

Şirketin dış ilişkiler biriminin yürüttüğü sistemli çalışmalar sayesinde yıllar içerisinde şirket ile ilgili şikâyetlerin sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Şirketin konularına göre sınıflandırdığı şikâyet sayılarının yıllara göre değişen oranları Şekil 5.10'da gösterilmiştir.

Şekil 5.10. ÇBİ'nin yıllara göre şikâyet oranları (Kaynak: ÇBİ, 2018)

Kurumsal sosyal sorumluluk konusunda proaktif hareket etmek, proje risklerini azaltmaktadır. Gecikerek başlatılan kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları daha maliyetli olmakta, şirketlerin itibarına zarar vermektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk konusunun önemsenmediği veya yanlış uygulandığı projeler ciddi riskler ile karşılaşmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk yeni ruhsatlar ve fırsatlar konusunda avantaj sağlamaktadır. (Kaynak: Görüşme No 5)

ÇBİ geciken kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı ile geciken toplumsal rıza ve güven sebebiyle daha yüksek maliyet, kırılğan ilişkiler, sekteye uğrayan üretim, ruhsat güvencesi konularında sıkıntı yaşamıştır.

Günümüzde faaliyetlerinden oluşan gelirlerin büyük bir kısmını mümkün olduğunca bulunduğu bölgede tutmaya gayret eden Çayeli Bakır İşletmeleri, yerel istihdam ve satın alma politikalarıyla bölge halkı için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Şirket beyaz yaka personelinin %60'ı, mavi yaka personelinin %95'i yerel istihdamdır. Şirketin bölge yararına sunduğu sosyal fonlarının dağılımını, 2011 yılından bu yana toplumdan bağımsız temsilcilerin üyesi olduğu "Toplum Danışma Kurulu" ve "Bağış Değerlendirme Komitesi" belirlemektedir. Bu kapsamda şirketin hayata geçirdiği "İstihdamı Geliştirme Projesi" Çizelge 5.3'te gösterilmiştir.

Çizelge 5.3. ÇBİ İstihdamı Geliştirme Projesi (Kaynak: ÇBİ, 2018)

Adet	Aktivite	Faydalanıcı
1	Projeye Davet	240
4	İş Hayatını Tanıma ve Kariyer Yolları Eğitimi	77
1	Mülakat (Yol Haritası)	65
3	Girişimcilik Eğitimleri	59
1	Satış ve Pazarlama Eğitimi	15
1	Aşçılık Eğitimi	15
1	E-ticaret Eğitimi	12

ÇBİ'de sosyal fonlara ilişkin karar süreci eski prosedürde Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Güvenlik Müdürü ve İK Müdürü ile yürütülürken, ÇBİ'nin belirleyici rolü %100 idi. Mevcut durumda sosyal fonlara ilişkin karar süreci Kaymakamlık, Belediye, Mahalle Temsilcisi, Kadın Temsilcisi, STK Temsilcisi, Gençlik Temsilcisi, Muhtar Temsilcisi, Eğitim Kurumları Temsilcisi ve ÇBİ Temsilcisi ile yürütülmektedir ve bu süreçte ÇBİ'nin belirleyici rolü 1/9'dur.

ÇBİ tarafından projenin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve bu sayede söz konusu etkilerin yönetilmesi için stratejik bir yaklaşım geliştirmek amacıyla hazırlanan 2013-2015 Sosyo-Ekonomik Etki

Değerlendirme Aracı (SEAT) için kapsamlı bir saha çalışması yürütülmüş, bölgede faaliyet gösteren çeşitli kurumlardan yetkililer ile yapılan görüşmelere ek olarak, altı odak grup çalışması, 318 hane ile hanehalkı, 396 firma ile işyeri anketleri yapılmış, geniş katılımlı 9 adet çalıştay düzenlenmiştir. SEAT çalışması planlanırken Anglo American tarafından hazırlanan sosyo-ekonomik etkileri değerlendirme kılavuzundan sıklıkla faydalanılmış, iyi örnekler incelenerek yörenin toplumsal yapısına uygun ve ihtiyaçlara en iyi şekilde cevap verecek bir süreç tasarlamak için gerekli uyarlamalar yapılmıştır.

“Uluslararası sürdürülebilir madencilik ilkelerini benimseyen ÇBİ, 2013 yılında İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği'ne (SKD) üye olmuştur. Üyelik kapsamında SKD'nin uluslararası yürüttüğü projelerde yer almayı ve Türkiye'de sürdürülebilir madenciliğin gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan ÇBİ, uluslararası standartlardaki çalışmalarını daha geniş bir platform ile paylaşmayı hedeflemektedir” [149]. Kanada Madenciler Birliği'nin (MAC) yürüttüğü Sürdürülebilir Madencilğe Doğru Girişimi'nin de (TSM) bir üyesi olan ve emniyet, güvenlik, çevre ve toplumla ilişkiler konularında en yüksek standartlarda çalışmayı hedefleyen ÇBİ, 2012 yılında MAC'in en yüksek başarı seviyesi AAA ile ödüllendirilmiştir. ÇBİ faaliyetlerini ayrıca Uluslararası Finans Kurumu (IFC) performans standartları, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeleri (UN Global Compact) ve Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD) ilkelerine bağlı olarak yürütmektedir.

Şirket internet sitesinde halkın düzenli olarak bilgilendirilmesi amacıyla basın bültenleri yayımlanmaktadır. “Kanada sınırları içerisinde faaliyet gösteren madencilik firmaları için devlet tarafından zorunlu tutulan, diğerleri için gönüllü olarak kabul edilen MAC'in “Sürdürülebilir Madencilğe Doğru” Standartları altında; iş sağlığı ve güvenliği, yerel halkla ilişkiler ve sosyal yardım, kriz yönetimi, maden atıkları yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması yönetimi, enerji kullanımı ve sera gazı emisyonları yönetimi olmak üzere altı başlık altında 23 kritere göre değerlendirilen ÇBİ'nin performansı 2015 yılında ödüle layık görülmüştür” [149] [150].

Çayeli Bakır İşletmeleri'nin işletme sahasına yakın ve Maden ve Çamlıca Mahallelerinin bir kısmını kapsayan alanda Karadeniz Bölgesinde yoğun olarak görülen zemin hareketleri mevcuttur. Şirket mahalle paydaşları ile arasındaki yakın komşuluk ilişkileri ve benimsemiş olduğu sosyal onay anlayışı gereği 2011 yılında

Madene Yakın Evler Projesi'ni faaliyete geçirmiştir. Gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen projeden faydalanarak yeniden yerleşim ve arazi ıslahı işlemlerini yapmayı kabul eden ev sahiplerine teklifler yapılmıştır. Proje alanında yer alan 93 yapının 65 tanesinin yeniden yerleşimi sağlanmıştır. Bu ailelerin arazilerindeki tarımsal faaliyetlerine devam edebilmeleri için ahşap olarak tasarlanmış toplam 65 adet geçici geçimlik yapı bağışlanmıştır. Ayrıca, projeden faydalanan ailelerin geçimlik faaliyetlerinin arttırılmasına yönelik olarak hayvancılığı destekleme programı uygulanmış ve 39 aileye aynı destek sağlanmıştır.

Şirket Rize'de Eğitime Renk Projesi'ne verdiği destek, okullara kitap yardımları, Madenli Beldesi'ne 3 adet köy odası yapılması, Madenli içme suyu şebekesine verdiği destek, Madenli Kültür Merkezi'ne verdiği destek, çalışanlarının eşleri başta olmak üzere Çayeli ve Madenli'de yaşayan kadınlara verilen "Aile İçi İletişim ve Çocuk Gelişimi Eğitim Programı" gibi farklı paydaş gruplarının faydalanabileceği projeler ile bölge halkının refah seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunmuştur. Altyapı/inşaat çalışması kapsamında Madenli Belediyesi İçme Suyu Arıtma Tesisi, İncesirt Sağlık Ocağı, İsmail Aloğlu Sağlık Ocağı, Hilmi Yazıcı Parkı, Drenaj Projesi, köprü ve cami yapımı gibi hizmetleri olan şirket, bunun haricinde Hamit Bostancı Eğitim ve Kültür Merkezi, Çayeli Cam Atölyesi, Serdar Dede Kütüphanesi, Arıcılık Projesi gibi toplumsal projeleri de hayata geçirmiştir.

Şirket 2014 yılında bölgedeki gelir düzeyine katkıda bulunmak ve Madenli Beldesi'ndeki arıcılık faaliyetlerini geliştirmek amacıyla hazırladığı Arıcılığı Geliştirme Projesini (AGP) uygulamaya geçirmiştir. Madenli Belediyesi tarafından uygulanan ve Rize Arıcılar Birliği tarafından teknik destek verilen Projenin finansmanı şirket tarafından sağlanmaktadır. Proje için şirket bünyesinde istihdam edilen arıcılık uzmanı her arıcıyı kendi arılığında ziyaret etmekte ve eğitimler vermektedir. Proje kapsamında öncelikle koloni kayıplarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda proje kapsamında seçilen 90 faydalanıcıya yöreye uygun Kafkas cinsi arı koloni dağıtımı yapılmıştır. Proje kapsamında bir araç tahsis edilen arıcılık uzmanı, arıcıları evlerinde ya da buldukları yaylalarda yıl boyunca belirli aralıklarla ziyaret etmektedir. Saha ziyaretleri ile faydalanıcılara uygulamalı arıcılık eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda 3241 adet saha ziyareti gerçekleştirilmiştir. Kendine özgü iklimi ve florasıyla arıcılık için oldukça elverişli bir bölge olan Çayeli/Madenli bölgesinde yıllık koloni kayıpları AGP öncesi %50'lileri aşmıştır.

Proje kapsamında koloni kayıpları önlenmiş ve yıllık olarak ortalama %7,6 oranında koloni artışı sağlanmıştır. Ayrıca iklime bağlı olarak bal hasadı 2014 yılına kıyasla 4 kat artmış, kovan başına hasat ortalamaları Karadeniz Bölgesi kovan başı/hasat ortalamasına yaklaşmıştır.

“Doğru bilinen yanlış” yöntemler sonucu ortaya çıkan varroa paraziti bulaşıklığı, mevsimine göre uygun olmayan besleme yöntemleri, yöreye uygun olmayan arı ırkı, gezginci arıcılığa çıkmama gibi problemler ile mücadelede elde edilen sonuçlar yöredeki arıcılık faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır.

‘Arıcılığı Geliştirme Projesi’ hayata geçirildiği 2014 yılından bugüne kadar bölge kalkınmasına büyük katkı sağlamıştır. Ortaya çıkan ekonomik faydanın yanı sıra, yörenin madencilik faaliyetlerinin etkileri konusundaki önyargıları da önemli ölçüde giderilmiştir. Arıcılık öncesinde madenciliğin bitki ve hayvan sağlığına, özellikle de arılara olumsuz etkide bulunduğu düşünülmüştür. Arıcılar, her yıl yaşadıkları %50 koloni kayıplarının sorumlusu olarak madencilik faaliyetlerini göstermekteydiler. Ancak eğitimler verilmeye başladıktan sonra bakım ve besleme hataları giderilmiş, yıllık koloni kaybı bertaraf edilmiş ve %5 seviyesine geriletmiştir. Bu sonuç, yöredeki çeşitli çevresel etki kaygılarının da önemli ölçüde giderilmesini sağlamıştır.

2017 yılının sonlarında Madenli bölgesinde faaliyet gösteren arıcılar, bir araya gelerek “Büyükdere Vadisi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi”ni kurmuş, bölgedeki satış ve pazarlama faaliyetlerini bu girişimle yürütme kararı almışlardır (Kaynak: Görüşme No 5).

Şirket maden kapanışı ve kapanış sonrası ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Maden sahası rehabilitasyonu için gerekli tüm eylemlerin belirlenmesi amacıyla “Maden Kapanış Planı” hazırlanmış, söz konusu rehabilitasyon uygulamaları için 14 Milyon ABD Doları bütçe ayrılmıştır [151].

5.2.7. Cerattepe Maden Projesi, Artvin

Türkiye'nin Bergama ile birlikte toplumda ve medyada en çok ses getiren madencilik projelerinden biri Artvin İlinin Cerattepe mevkinde bulunan ve yıllardır Türkiye'deki farklı kurum ve grupların karşıt olduğu Cerattepe Madeni projesidir.

Türkiye'nin en çok katılımlı maden davasına konu olan Cerattepe Madeni projesine karşı öncelikle yasal süreçler işletilmiş, yargı sürecinin dışında da çeşitli dernek ve

sivil toplum kuruluşlarının desteklediği eylemler düzenlenmiştir. “Eylem çağrısı ile anlık gerçekleşen etkinliklerin yanı sıra maden karşıtlığının sürekliliğini ve kararlılığını gösteren nöbet uygulaması öne çıkmış, aylarca maden sahasına giden yolda 24 saat nöbet tutulmuştur” [152]. “2015 yılında Türkiye’nin en yaygın ve bilinen çevreci sivil toplum kuruluşu TEMA da üst düzey katılımı ile Artvin’i ziyaret ederek madene karşı mücadeleye desteklerini iletmiştir.” [153].

“Maden projesine karşı bölge halkının düzenlediği protestolar ile sürekli gündeme gelen Cerattepe için Rize Adliyesinde yürütülen davada, Artvinliler şirketin ÇED Raporunun yürütmesinin durdurulmasını talep etmiş, olaylı başlayan davada, maden faaliyetlerine karşı çıkan Artvinlilerin avukatları reddi hakim talep etmiştir” [154].

Türkiye’nin ve dünyanın en zengin bitki örtüsüne sahip noktalarından ve kuşların göç güzergâhlarından biri olan bölgenin, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin (TMMOB) 2014 yılında hazırladığı rapora göre %59’u orman, %19’u kültür dışı araziler, %8,2’u tarım arazileri, %13,8’i de mera arazilerinden oluşmaktadır. Yine aynı rapora göre “bu alanda madencilik faaliyeti yapılması halinde 50 bin ağaç kesileceği belirtilmiştir” [155]. İlerleyen günlerde şirket, 50 bin ağaç kesileceği iddiasının gerçek olmadığını resmi belgelerle açıklamıştır.

Şekil 5.11. Cerattepe Madeni’ne karşı protestolar

“Bölge halkı Cerattepe'deki maden arama girişimlerine yabancı değildir. Kanadalı şirketler Cominco ve daha sonra da Inmet Madencilik sırasıyla bu bölgede maden

çıkarmak için girişimde bulunmuştur. Ancak o yıllarda da yerel halkın tepkisi ve açılan davalar nedeniyle madencilik faaliyetlerine başlamadan bölgeden ayrılmak durumunda kalmışlardır” [154]. “1990’ların başında Cominco Madencilik bakır, altın, gümüş ve çinko işletme ruhsatı alırken açılan davalar nedeniyle projeden vazgeçmiş, 2002 yılında ruhsatı Kanadalı Inmet Mining Şirketine satarak bölgeden çekilmiştir” [156]. 2005 yılında bölgedeki ciddi proje karşıtlığı sebebiyle açılan davaların sonucunda 2008 yılında şirketin ruhsatı iptal edilmiş, iptal kararı 2009 yılında Danıştay tarafından da onaylanmıştır. Bunun üzerine Inmet Mining Şirketi de madencilik faaliyeti yapamadan bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır [156].

“Uzun yıllar MTA, Cominco ve Inmet Mining Şirketi tarafından maden aramalarına konu olan Cerattepe maden sahası, ruhsat hukuku açısından Maden İşleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. Saha Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 17 Şubat 2012 tarihinde ihaleye çıkarılmış, yapılan ihaleyi Özaltın Holding kazanmıştır. İhalede Özaltın Holding’e en yakın teklifi ise Eti Bakır A.Ş. (Cengiz İnşaat A.Ş.) vermiştir” [155].

Söz konusu maden sahasında Özaltın İnş. Tic. ve San. A.Ş. tarafından planlanan Cerattepe Bakır Madeni Projesi ile ilgili olarak, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına sunulan ÇED Raporu 17 Temmuz 2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği’nin 12. maddesi gereğince incelenmiş ve değerlendirilmiş, İnceleme ve Değerlendirme süreci sona erdirilmiştir. İnceleme ve Değerlendirme Komisyonunca rapor yeterli bulunarak nihai kabul edildiği bildirilmiştir.

“31 Mayıs 2013 tarihinde ÇED Yönetmeliği’nin “Komisyonun nihai ettiği Çevresel Etki Değerlendirme Raporu halkın görüş ve önerilerini almak üzere Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nde ve Bakanlıkta on işgünü görüşe açılır.” hükmü gereğince halkın projeye ilişkin görüş ve önerilerini Müdürlük ve Bakanlığa yazılı olarak bildirebileceği ilan edilmiştir” [157].

“Bakır madeni sahasından Özaltın İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş. tarafından bakır madeninin üretilmesi ve Murgul ilçesinde bulunan ETİ Bakır A.Ş.’ye ait flotasyon tesisine gönderilerek zenginleştirilmesi planları doğrultusunda hazırlanan ÇED Raporuna göre bakır madeni yeraltı işletmesi olarak işletileceği için, sürülen galerilerin püskürtme beton ile kaplanması amacıyla 480.000 ton/yıl kapasiteli kırma

eleme tesisi kurulması ve Artvin Merkez'de bulunan mevcut beton santralinden hazır beton temin edilmesi planlanmıştır" [155].

12 Mayıs 2014 tarihinde Özaltın İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş. aynı ruhsat sahası için "Cerattepe Maden Sahası Açık İşletme" adı ile müracaatta bulunarak Proje Tanıtım Dosyası sunmuştur. Bu başvuru sonucunda açık işletme için ÇED Gereklidir kararı verilmiştir. Şirket ÇED Gereklidir kararı ile birlikte 9 Haziran 2014 tarihinde yeni bir müracaatta bulunmuş ve hazırlamış olduğu ÇED Başvuru Dosyası ile mevcut altın madeninin açık işletme yöntemiyle üretileceğini belirtmiştir. "ÇED süreci kapsamında 10 Temmuz 2014 tarihinde Halkın Katılım Toplantısı planlanmış ancak toplantı gerçekleştirilememiştir. Halkın Katılımı Toplantısı yapılmamasına rağmen Kapsam Belirleme ve Özel Format alınmış, 28 Ağustos 2014 tarihinde ÇED Raporu hazırlanmıştır. ÇED Raporunda bu durum "Halkın Katılımı Toplantısı, yöre halkının projeye karşı tepkilerinden ve toplantıya katılıp bilgi almak istememelerinden dolayı gerçekleştirilememiştir." şeklinde ifade edilmiştir" [155].

"2012 yılında Cengiz Holding, Cerattepe'deki altın ve bakır madenin işletmesini, ruhsat sahibi Özaltın Şirketi'nden rödövens anlaşması ile almış, böylece Cengiz Holding'e bağlı Eti Bakır A.Ş. buradaki çalışmalara başlamak için ilk adımı atmıştır" [154].

"Maden işletmesine karşı olan Artvinlilerin 2013 yılında yaptığı yürütmeyi durdurma başvurusu nedeniyle süreç askıda kalmış, 2014 yılında burada maden işletilemeyeceğine dair karar yerel mahkemeden çıkmış ve Danıştay tarafından onaylanmıştır. Danıştayın kararı üzerine şirket, ikinci bir ÇED raporu almıştır. Bu raporun olumlu olması ile birlikte şirket faaliyetlerine başlamaya karar vermiştir" [154].

Madene karşı çıkan yerel halk, buranın heyelan bölgesi olmasının madencilik açısından ayrı bir sakınca olduğuna ve aynı zamanda bölgenin kültürel, turistik ve ekolojik zenginliğine dikkat çekmiş, madencilik faaliyetleriyle su kaynaklarının kirlenmesinden endişe duyduklarını ifade etmiştir. Eti Bakır Şirketi ise bakır madeninin çıkarılmasında ve işlenmesinde siyanür kullanılmayacağını, bir teleferik sistemi yapılacağı için yol yapılmayacağını, bu nedenle de ağaç kesilmeyeceğini belirtmiştir. Şirket ayrıca madencilik faaliyetlerinin Artvin ve çevre köylerin hiçbirinde

heyelan tehlikesine yol açmayacağını ifade etmekte, bunun da bilimsel raporlar ile kanıtlandığını belirtmektedir.

Artvin'de maden karşıtı harekete tüm kesimler katılmış, yöre halkı çevre yıkımının ötesinde halkın sağlığı ve yerleşim yerinin korunması kaygıları ile madene karşı harekete geçmiştir. "Bölge halkı sadece özel bir şirketin kar etmesi için şehirlerinden olmak istememektedirler. Diğer yandan madenin açılmasına genel olarak kökten bir karşıtlık görülmemektedir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi ve daha etkin uygulanan yasal düzenlemeler ile madenin mümkün olabileceği görüşü yaygındır" [152].

5.2.8. Söğüt Projesi, Bilecik

"Söğüt projesi, Eskişehir'e yaklaşık 45 km mesafede Bilecik İli Söğüt İlçesi yakınlarında bulunmaktadır. Söğüt Projesi'nin bulunduğu ruhsat 2007 yılında Gübre Fabrikaları T.A.Ş.'den devralınmış olup ruhsat mülkiyeti %100 Koza Altın İşletmeleri'ne aittir. Proje sahasında oksitli ve sülfütlü cevherleşmeler mevcut olup her iki cevher tipi için de fizibilite çalışmaları devam etmektedir" [158].

"Söğüt projesi kapsamında proje sahasında arama-geliştirme çalışmaları yapılan 4 adet cevherleşme bölgesi bulunmaktadır. Bunlar Akbaştepe, Korudanlık, Hayriye ve Yolacak sahalarıdır" [158]. "Söğüt projesinde cevher zenginleştirme test çalışmaları yurtiçi ve yurtdışı laboratuvarlarda devam etmektedir. Bu test çalışmaları tamamlandıktan sonra ön fizibilite çalışmalarına geçilerek rezerv hesaplamaları yapılacaktır. 2013 yılı içinde Söğüt Akbaştepe cevher damarında deneme amaçlı açık ocak üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretim neticesinde yaklaşık 63 bin ton cevher çıkarılmış ve altın üretimi için Kaymaz Altın Madeni tesislerine taşınmıştır" [158].

"Şirket iş hedeflerini "Sürdürülebilir Madencilik Kriterleri" ile bütünleştirerek, yöreye en yüksek ekonomik ve sosyal katkıyı sağlayacak yaklaşımı benimsemiştir. Ekonomik ve sosyal faaliyetler, sahip olunan sınırlı kaynakların en verimli, en faydalı şekilde kullanımının görev olduğu bilinci ile planlanmaktadır. Şirket madencilik faaliyetlerinin yanı sıra yörenin ekonomik kalkınmasını yeni iş imkânları sunarak güçlendirmeye çalışmakta, gıda yatırımları ve yöresel nakliye şirketlerinin kurulmasını destekleyerek istihdam ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır" [159].

Proje alanı tarım ve orman arazilerinden oluşmaktadır. Proje kapsamında yer alan orman ve mera arazileri için gerekli izinler alınacaktır. Üretim, açık ocak madencilik yöntemi ile gerçekleştirilecektir. Üretim çalışmaları kapsamında arazi hazırlık çalışmaları, üretim dönemi, kapama ve rehabilitasyon dönemlerinden oluşacak projenin arazi hazırlık aşamasında sıyrılan nebati toprak daha sonraki süreçlerde peyzaj çalışmalarında ve rekreasyon alanlarının bitkisel peyzaj düzenlemesinde kullanılmak üzere uygun şekilde proje sahası içerisinde depolanacaktır. Toprağın verimliliğini yitirmemesi için erozyona karşı korumak amacıyla düzenli olarak bakımı yapılarak nemlendirilecektir.

İstihdam edilmesi planlanan personelin büyük bir kısmı yöre halkından temin edilecektir. Yerel istihdam sayesinde bölge kalkınmasına katkı sağlanması ve bölgedeki işsizlik oranının düşmesi beklenmektedir. İstihdama bağlı olarak artacak gelir eğitim, sağlık, altyapı vs. sosyal alt yapının gelişmesine doğrudan katkıda bulunacaktır. Proje alanının bulunduğu bölge Söğüt ilçe merkezine yakın olması ve Söğüt Merkez'de çok sayıda seramik fabrikası ve maden sahası bulunması nedeniyle yöre halkı yalnızca kendi ihtiyaçlarını sağlamak için tarımsal faaliyetlerde bulunmakta, genç nüfus özellikle fabrika ve madenlerde çalışmaktadır.

Söğüt projesi kapsamında yürütülen sosyal etki değerlendirme çalışmaları;

- Mevcut verilerin değerlendirilmesi,
- Sosyo-ekonomik veri toplama çalışmaları,
- Paydaş katılım planı hazırlanması aşamalarından oluşmuştur.

Mevcut verilerin değerlendirilmesi aşamasında projenin bulunduğu bölge ile ilgili mevcut bilgi, belge ve veriler değerlendirilmiş, eksik veriler tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik çevre ile ilgili verilerin toplanması çalışmalarında proje etki alanının belirlenmesi, projeden etkilenecek yerleşim yerlerinin ve bu bölgede yaşayan insanların yaşam şartlarının belirlenmesi, projeden fiziksel veya ekonomik olarak etkilenecek hanelerin tespit edilmesi ve projenin muhtemel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınması hedeflenmiştir.

Sosyo-ekonomik çevre ile ilgili veri toplama çalışmaları kapsamında sahada bazı odak grup ve anahtar kişi görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Sosyo-ekonomik çalışmalar ve projeden etkilenmesi muhtemel yerleşimlerde yapılacak anket

çalışmaları ve toplantılar ile yöre halkının ve diğer paydaşların proje hakkında doğru şekilde bilgilendirilmesi ve paydaşların görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

Veri toplama çalışmaları devamında hazırlanan paydaş katılım planında proje paydaşları ve etki düzeyleri belirlenmiş, şikâyet yönetim sistemi geliştirilmiş ve proje izleme yöntemleri geliştirilmiştir (Kaynak: Görüşme No 7).

5.2.9. İvrindi Altın ve Gümüş Madeni, Balıkesir

İvrindi Altın ve Gümüş Madeni ve Zenginleştirme Projesi, Balıkesir İli İvrindi İlçesi ve Değirmenbaşı ve Küçükılıca Mahallelerinin idari sınırları içerisinde TÜMAD Madencilik San. ve Tic. A.Ş. (TÜMAD) tarafından gerçekleştirilecektir. Yüzde yüz Türk sermayesine sahip olan TÜMAD, çeşitli ekonomik sektörlerde faaliyet gösteren 40'tan fazla iştirak ve bağlı ortaklığı bulunan Nurol Şirketler Grubu'na aittir.

Proje kapsamında açılacak 4 maden ocağından (Ballıktepe, Karteldere, Kabaktepe ve Güney-Boyun Ocakları) altın ve gümüş cevheri elde edilecektir. Açık işletme madenciliği ile üretilen cevher, yığın liçi prosesi ile zenginleştirme işlemine tabi tutulacak ve son ürün olarak dore altın ve gümüş elde edilecektir.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü bölgedeki faaliyetlerini 1990'ların başında başlatmıştır. Bölgede ilk olarak 1996 yılında TÜPRAG tarafından başlatılan maden arama faaliyetleri, daha sonra Euroasia ve Teck Madencilik tarafından devam ettirilmiştir. 2012 yılında TÜMAD sahayı ihaleden almıştır. Bu tarihten ÇED Olumlu raporunun onaylandığı Ağustos 2016 tarihine kadar bölgede arama çalışmalarının yanı sıra su, hava, toprak kalitesi, flora, fauna ve sosyo-ekonomik yapı ile ilgili araştırma ve yöre halkını bilgilendirme çalışmaları yürütülmüştür. 2017 Eylül ayı itibariyle sahada mobilizasyon ve inşaat çalışmaları başlamıştır ve halen devam etmektedir.

Projenin planlama aşamasında, çevresel etki değerlendirme çalışmalarının bir parçası olarak detaylı bir hidrojeolojik değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme kapsamında bir "Su Yönetimi Planı" oluşturulmuştur. Bu plana göre, işletme aşamasındaki su ihtiyacı, maden ve yeraltı sularına giren sular ile sağlanacaktır. DSİ 25. Bölge Müdürlüğü'nden daha önce gözlem amaçlı olarak kazılmış kuyulara ilişkin yer altı suyu kullanım izni alınmıştır.

Şirket, tüm paydaşları ve proje ile ilgilerini belirlemek, planın kapsamını tanımlamak ve uygulanabilir yöntemleri, rolleri ve sorumlulukları, uygulanabilir proje standartlarını, proje taahhütlerini ve işletme prosedürlerini belirlemek, ana performans göstergeleri ile birlikte izleme ve raporlama prosedürlerini ve eğitim gerekliliklerini tanımlamak için bir "Paydaş Katılım Planı" hazırlamıştır. Hazırlanan bu plan,

- Geçim Kaynakları Restorasyonu Çerçevesi,
- Toplum Kalkınma Planı,
- Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyet Planı,
- İş Gücü Yönetim Planı,
- Yerel İstihdam ve Ticari Destek Prosedürü,
- Kültürel Miras Yönetim Planı,
- Alt İşveren Yönetim Planı,
- Kavramsal Maden Kapama Çerçevesi,
- Çerçeve Biyoçeşitlilik Eylem Planı,
- Biyoçeşitlilik Dengeleme Stratejisi,
- Trafik Yönetim Planı,
- Kümülatif Etkiler Yönetim Planı,
- Ulusal ve Uluslararası STK'lar ve Medya İçin İletişim Stratejisi,
- Toplumsal Kalkınma Yönetim Planı,
- Geçim Kaynakları Restorasyonu Yönetim Planlarının ayrılmaz bir parçasıdır.

İvrindi Altın ve Gümüş Madeni projesinden etkilenen yerleşimleri ve paydaşları tanımlamak adına geçim kaynakları restorasyon çerçevesi, toplum kalkınma planı ve sosyal etki değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Etki derecelerine bağlı olarak endişeler ile ilgili konular hakkında işletme yönetimini tam olarak bilgilendirmek ve en etkili çözümleri belirleyebilmek için halkı bilgilendirilme toplantıları yapılmaktadır.

Sosyal etki değerlendirmesi ve paydaş katılımı için danışman firmalar ile çalışmalar yürütülmektedir. Paydaşların endişelerini anlamak ve adil, şeffaf ve net bir iletişim kurmak için toplu görüşmelerin yanı sıra bire bir görüşmeler de yapılmaktadır.

Paydaş katılım planında yapılan detaylı çalışmalar doğrultusunda paydaşların ekonomik sosyal ve kültürel yapıları belirlenmiştir. Bu yapıya göre paydaşlar ile etkin iletişim yolları ve en iyi anlatım yöntemleri (yazılı, sözlü, görsel içerikli sunum, bire

bir görüşmeler vb.) tespit edilmiştir. Bu yöntemlerden uygun olanlar kullanılarak, çalışma alanında periyodik olarak yapılan hava, su ve toprak kalitesine ilişkin ölçümler ve izlemeler yerel paydaşlar ile düzenli olarak paylaşılmaktadır.

Şirket proje faaliyetlerinde uygulanabilir Türk Yönetmelikleri, Çevre Mevzuatı, uluslararası standartlar (ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, ISO 31000, EBRD PR10, IFC PS1 ve diğerleri), ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun olarak çeşitli kurumlara ilişkin taahhütler ve şartlar, şirket entegre yönetim sistemlerinin tüm politikaları, standartları, direktifleri, planları, listeleri ve standart işletme prosedürleri ve ICMC Uluslararası Siyanür Yönetim Kodu ile ilgili standartları sağlamaktadır.

Bugüne kadar TÜMAD yetkilileri tarafından yürütülen toplantılar ve katılımlar kapsamında 47 paydaş katılım toplantısı, 18 kamu otoriteleri ile toplantı, 41 yerel halkla toplantı ve 9 bilgilendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında yerel halk için Efemçukuru Altın Madeni gezileri düzenlenmiş, tüm süreç ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Ayrıca Ovacık Altın Madeni'nin aynı rotadaki etkileri ve rehabilitasyon faaliyetleri örnek teşkil etmesi nedeni ile dışardan gözlemlenmiştir. Köy okullarına ziyaretler ve seyahatler düzenlenmiştir. İvrindi projesinin genel bir incelemesi amacıyla ilçe kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerine, projenin yerini gösteren bir harita ve siyanürün madende uygulaması ile ilgili bir kitapçık paylaşarak projenin gelişimine ilişkin istişareler yapılmıştır (Kaynak: Görüşme No: 3).

TÜMAD ve Değirmenbaşı Mahallesi Nisan-Mayıs 2017'de, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından Şehit Ömer Halis Demir'in anısına organize edilen İvrindi bölgesindeki futbol turnuvasına katılmıştır. Çanakkale Savaşı Zaferi anma kutlamaları kapsamında Değirmenbaşı Mahallesi İlköğretim Okulu'nda tiyatro gösterileri ve 2016 yılında Çanakkale Şehitleri anısına 40-50 ilkokul öğrencisinin katılımıyla bir tur düzenlenmiştir.

Nisan-Mayıs 2017'de sosyal etki değerlendirme raporu hazırlanması için yürütülen sosyo-ekonomik çalışmalar kapsamında;

- İvrindi maden sahasına en yakın yerleşim olan Değirmenbaşı ve Küçükılıca Mahallelerinde hanehalkı araştırmaları,
- Odak grup toplantıları (genç erkekler ve yaşlılar ile ayrı odak grup toplantıları),
- Muhtarlar ile toplantılar düzenlenmiştir.

Değirmenbaşı hane halkı çalışmasında insanlar proje ile ilgili olarak, toplum ve hayvanlar üzerindeki olumsuz etkiler, hayvancılık faaliyetlerine zarar verilmesi, mera/tarlada hasar/azalma, toz ve gürültü, yayla faaliyetleri üzerinde olumsuz etkiler, toprak, bitki ve ağaçlara zarar verilmesi, yollara zarar verilmesi ve geçim kaynaklarına olumsuz etki gibi endişelerini ifade etmiştir. Bununla ilgili olarak, paydaş katılım planına uygun kurumsal sosyal sorumluluk programı ve geçim kaynakları restorasyonu planı ve toplum kalkınma planı geliştirilmektedir.

Küçükılıca hane halkı çalışmasında, toplum ve hayvanlar üzerindeki olumsuz etkiler, hayvancılık faaliyetlerine zarar verilmesi, mera/tarlada hasar/azalma, yayla faaliyetleri üzerinde olumsuz etki, toz ve gürültü, toprak, bitki ve ağaçlara zarar verilmesi konularındaki endişeler ifade edilmiştir.

Siyanür kullanımı, hane halkı açısından en çok endişe edilen konudur. Şirket, köylülerle iletişime devam edecek, projede siyanür kullanımı hakkında kapsamlı bilgi sağlayacak, çevre ve toplum sağlığına herhangi bir etki olmayacak şekilde gerekli önlemleri alacaktır.

Şirket, kredilendirme kuruluşlarına Uluslararası Siyanür Yönetim Kodu'na (ICMC) uyacağını taahhüt etmiştir. Şirket, siyanür tedarikinin nakliye, depolama, kullanım ve imhasından oluşan bütün aşamalarında ICMC kapsamında çalışacaktır. Siyanürün nakliyesinde ve maden sahası tesliminde ortaya çıkabilecek her türlü riski belirlemek, en aza indirmek, değerlendirmek ve kontrol etmek için gerekli olan aşamaların tümünde, paydaşların ve çevrenin maruz kalabileceği riskler göz önünde bulundurulmuştur.

Şirket, maden sahasında kullanılmak üzere siyanürün depolanması ve hazırlanması amacıyla "Siyanür Yönetim Planı" ve prosedürleri hazırlamıştır. Yüklenicinin kullanımı için proje alanının dışında siyanürün taşınmasına ilişkin talimatlar ve kılavuzlar hazırlanmıştır. Şirket, dış nakliye müteahhitinin siyanürün taşınması için geçerli bir lisansa sahip olmasını ve "Yüklenici Yönetim Planı"nda listelenen gereklilikleri temel alarak performansını izleyecektir.

Üretimin başlaması ile birlikte ICMC'nin ilk aşaması olarak, ICMC'ye uygun üretim yapan firmadan siyanür alınacak ve yine ICMC'ye uygun firmalar ile taşınacaktır. Bu süreçte daha önce ICMC eğitimini almış ve siyanürü bu teknolojide uzun süre

kullanmış tecrübeli personel istihdam edilecek, yeni personele de ICMC eğitimleri verilecektir.

“Çevresel ve Sosyal Eylem Planı”na göre düzenlenen ve etki azaltıcı önlemlerin yer aldığı çok kesin sınırları olan çevre politikaları oluşturulmuştur. Çevresel performans, çalışma alanı ve çevresindeki izleme-ölçüm istasyonları ile düzenli olarak izlenmektedir. Taahhüt limitlerinin altında çalışma için etki azaltıcı önlemler uygulanmaktadır. Her etki için tüm süreçleri içeren yönetim planları oluşturulmuştur. Çalışma alanında periyodik olarak yapılan hava, su ve toprak kalitesine ilişkin ölçümler ve izlemeler yerel paydaşlar ile düzenli olarak yapılan bilgilendirme toplantılarında paylaşılmaktadır.

Yöre halkı, geçim kaynaklarının projeden olumsuz şekilde etkilenebilecekleri konusunda endişeler taşımaktadır. Arama döneminde yapılan çalışmalar, hane halklarında su kaynaklarının hasar gördüğü/kayba uğradığı endişelerine neden olmuştur. Bu kapsamda şirket “Geçim Kaynağı Restorasyon Çerçevesi”ni geliştirmiş olup projenin etkilenen kişilerin geçim kaynakları üzerindeki etkilerini en aza indirmeyi hedeflemektedir.

Nisan 2017 itibariyle sahada 80 personel çalışmaktadır. Bu personelin %75’i yakın çevre köylerinden istihdam edilmiştir. Yerel istihdam imkânları, şirketin maden arama ve işletme faaliyetlerinden etkilenen bölge halkına doğrudan sağladığı en büyük faydadır. Bölgede yerel istihdam imkânlarını en yüksek düzeye çıkarmak, iş imkânlarının tüm yöre halkına ayırımcılıktan uzak, eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlamak ve sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesini sağlamak şirket ile bölge halkı arasında iyi ilişkiler kurulabilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, yerel istihdam faaliyetleri yöre halkının, madencilik faaliyetleri tamamlandıktan sonra da iş bulmasına yardımcı olacak beceriler geliştirip uzun vadede maden arama ve işletme çalışmalarından faydalanmasını sağlayacak eğitim süreçlerini de kapsamaktadır.

“İş Gücü Yönetim Planı” ve “Yöre Halkının İstihdamı ve Ticari Destek Prosedürü” ile yöredeki ilgili tarafların, tesisin varlığından dolayı mümkün olduğu ölçüde fırsatlardan faydalanılabilmelerini sağlayacak istihdam ve ticari olanakların sağlanabilmesi için olumlu etkinliğe sahip işlemlerin uygulanmasını temin etmek amaçlanmaktadır. Madencilik faaliyetleri için yerel mal ve hizmetlerin kullanılması,

ekipman kiralama, ulaşım hizmetlerinden yararlanma, depo, arazi, mesken, bina vb. kiralama, yiyecek veya yemek hizmetleri satın alma vb. ihtiyaçlar şirketin mevcut "Satın Alma Prosedürü" ile temin edilecektir. Çalışılan bölgelerdeki yerel tedarikçilere mal ve hizmet temininde öncelik sağlanması ve yerel satın almanın en üst düzeye çıkarılması hedeflenmektedir.

Yerel olarak temin edilen mal ve hizmetlerin fiyat ve kalite açısından ulusal pazar ile rekabet edebilmesi amacıyla yerel tedarikçilere uygun geri bildirimlerde bulunulması düşünölmektedir. Gerekli miktar ve kalitede ürün ve hizmet tedarik etme kapasitesi, şirket standartlarına uygun teklif hazırlama becerileri, yerel tedarikçilerin satış ve kiralama bedelleri vb. bakımından doğru yönlendirilmesi için gerekli destek verilecektir.

Yerel istihdam ve satın alma süreçlerinde proje ve işletmeye uzaklık ve yakınlık parametresi baz alınarak "Daireler Teoremi" benimsenmiştir. Bu Teorem doğrultusunda yerel istihdam ve satın alma için öncelikli olarak ilk dairedaki madene en yakın yerleşim birimleri, daha sonra ikinci dairedaki ilçe, en son üçüncü dairedaki il ve dördüncü dairedaki bölge dikkate alınacaktır.

şirketin "Toplum Kalkınma Planı"nın ilk aşaması olan Sosyal Etki Değerlendirmesi ve Geçim Kaynakları Restorasyon Planı ile birlikte sosyal sorumluluk projelerine ilişkin çalışmaları devam etmektedir. Bu alışmalar sonucunda ihtiyaçlar doğrultusunda projeler geliştirilecek ve kaynak sağlama çalışmaları tamamlanarak hayata geçirilecektir. şu an için bölgede yer alan eğitim kurumlarına ihtiyaçları doğrultusunda düzenli yardımlar yapılarak destek olunmaktadır.

şirket tüm arama ve işletme sahalarında yöre halkı veya ilgililerden, proje paydaşlarından, evre, iş sağlığı ve güvenliği, sosyal ya da ekonomik konular, taahhütler ile ilgili her türlü şikâyet, talep ve geri bildirim kayıt altına alınması, raporlanması, değerlendirilmesi, takibi, düzeltici-önleyici faaliyetler ile özömlenmesi amacıyla şeffaf ve anlaşılabilir bir şikâyet ve geri bildirim sistemi geliştirmiş ve paydaşları bu konuda bilgilendirmiştir.

şikâyet, öneri ve talepler elektronik posta, telefon, faks, posta aracılığıyla, yüz yüze görüşmelerde sözlü olarak, yazılı dilekçe ile iştişare ya da bilgilendirme toplantılarında söz alarak, şirkete ait iletişim kutularına anonim mesajlar bırakarak

ya da şirketin internet sitesinin iletişim bölümündeki şikâyetler kısmının doldurulması ile şirkete iletilebilmekte ve ilgili birimler tarafından değerlendirilmektedir.

Alınan şikâyet veya geri bildirimler aynı gün içerisinde kayıt altına alınmaktadır. Şikâyetin alınmasını takiben 3 gün içinde şikâyetçi ile irtibat kurularak şikâyetinin kayıt altına alındığı, değerlendirme sürecinin başladığı bildirilmekte ve gerekiyorsa şikâyetçiden konu ile ilgili daha fazla detay talep edilmektedir. Şikâyet kayıt altına alındığında ilgili birimlere iletilmekte ve ilgili bölüm amirleri tarafından değerlendirilerek, gerçek bir mağduriyet, zarar, ziyan olup olmadığı ve bunun şirket çalışmalarından kaynaklanıp kaynaklanmadığı belirlenmektedir. Daha sonra şikâyetin çözümlenmesi için izlenecek yol konusunda şikâyet sahibi bilgilendirilmekte ve eğer gerekli görülürse üst yönetimden de görüş ve/veya onay alınmaktadır. Şikâyetin kayıt tarihinden itibaren en geç 30 gün içinde şikâyetin çözümlenmesi ve şikâyet sahibinin şikâyetin çözümlendiğini onayladığını belgeleyen “Şikâyet Sonlandırma Tutanağı”nın doldurulması ve detayların kayıt altına alınması ile süreç tamamlanmaktadır.

Şikâyete neden olan durum şirket içinde değerlendirilmekte, benzer şikâyetlerin tekrarlanmaması için gerekirse yönetim süreçlerinde değişikliğe gidilebilmekte ve şikâyet kayıtları şikâyet konusu, sıklığı, proje ve işletmelere göre dağılımı vb. bakımından raporlanarak değerlendirilmektedir. Bir şikâyetin öngörülen 30 günlük sürede çözümlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, şikâyet sahibi bilgilendirilecek ve çözüm süreci konusunda istişare edilerek bir program oluşturulması gerekecektir.

Uzman görüşü gerektiren veya şikâyetin çözümü konusunda şikâyetçi ile şirket arasında anlaşmazlık yaşanan konularda, ilgili devlet kurumları ya da üniversiteler gibi tarafsız değerlendirme yapacak organizasyonlar ile çalışılması gerekebilir. Gerekli görülen durumlarda, öznel konuların incelenmesi için paydaşların da dahil olacağı bir “şikâyet çözümlenme komitesi” kurulması önerilebilir.

Şirket maden ömrünün tamamlanması sonrasında maden arazisini orijinal durumuna ve kullanımına geri döndürmek; çevresel riskleri, yerel topluluklara olan olumsuz etkileri ve yerel topluluklardaki ekonomik sıkıntıları minimize etmek amacıyla “Maden Kapama Çerçevesi” hazırlamıştır. Kapanış sürecinde pasa sahasının ve yığın liçi sahasının üzeri örtülerek asit kaya drenajı etkileri minimize

edilecektir. Bozulan araziler, “Biyçeşitlilik Yönetim Planı”nda belirtildiği gibi yeniden bitkilendirilecek ve tohumlandırılacaktır.

Hazırlanan “Geçim Kaynakları Restorasyon Planı” ve “Sosyal Kalkınma Planları”nda, maden kapatma çalışmaları sonunda madenin ekonomik ve sosyal olumsuz etkilerini minimize edecek proje çalışmaları yapılmakta ve bütçeleri planlanmaktadır.

Maden kapama planlaması mevcut maden ömrüne bağlı olarak, aşağıdaki süreç içerisinde gerçekleştirilecektir:

- Kavramsal kapama planı, madencilik faaliyetleri başladıktan sonraki 1 yıl içinde,
- Kapama planı, madencilik faaliyetleri başladıktan sonraki 3 yıl içinde,
- Nihai kapama planı, madencilik faaliyetleri için planlanan tamamlanmadan 2 yıl önce.

Kapama maliyeti tahmini doğrudan ve dolaylı maliyetleri içerecektir. Maliyetler maden rehabilitasyonu, saha demobilizasyonu, işgücü azaltımı, sosyo-ekonomik faaliyetler, kapama sonrası yönetim ve izleme, idare, mühendislik çalışmaları ve beklenmedik durumları kapsayacaktır. Kapama maliyetleri, uluslararası mali raporlama standartları uyarınca hesaplanacaktır. Kapama planı gerçekleşen kapama maliyetleri ile sürekli güncellenecektir.

İvrindi Altın ve Gümüş Madeni projesi tarihinde bugüne kadar yerel halk tarafından açılmış herhangi bir dava bulunmamaktadır (Kaynak: Görüşme No 3 ve No 8).

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması kapsamında madencilikte sosyal onay konusunun Türkiye'den örnekler ile değerlendirilmesi amacıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren toplam 15 şirket ve kamu kurumu ile görüşülmüş, bilgi paylaşmak istemeyen şirket ve kurumlar çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Türkiye'den örnekler aktarılırken tez çalışmasına katkıda bulunmayı kabul eden şirketlerin tez kapsamında hazırlanan sorulara verdikleri cevaplar ve yapılan görüşmeler derlenmiştir. Türkiye'de madencilik sektöründe yaşanan sosyal sorunlar ve maden şirketlerinin konuya yaklaşımı bu örnekler ile aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, madencilikte sosyal onay uygulamalarının Türkiye'deki örnekleri aktarılırken çoğunlukla altın madenciliği sektöründen örnekler yer verilmiştir. Bunun sebebi altın madenciliğinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerinin diğer madencilik faaliyetlerine kıyasla daha fazla olması ve sürdürülebilir madencilik ilkelerinin altın madenciliğinde daha çok benimsenmiş ve uygulanmakta olmasıdır. Ek olarak borsada işlem gören altın şirketleri, şirket itibarı konusunu fazlasıyla önemsemekte, bu konuda herhangi bir zarar görmemek için faaliyetlerini tüm riskleri dikkate alarak yürütmektedir.

Bu tez çalışmasında aktarılan örneklerde de görüldüğü gibi, sosyal onay alamamış maden projelerinin yaşadığı sıkıntılar faaliyetlerinin sürdürülebilirliği önünde büyük birer engel olmuştur. Halkın desteği alınarak geliştirilen maden projeleri ise sosyal onayın önemini ve şirketlere sağlayacağı faydaları açıkça ortaya koymaktadır.

Sosyal onay açısından potansiyel etkileri ve riskleri azaltmak için toplum değerleri, gelenekleri ve inançları hakkında bilgi sahibi olmak oldukça önemlidir. Sosyal onay için her projeye uygulanabilecek standart bir uygulama modeli bulunmamaktadır. Bölgesel ve toplumsal konular her proje için değişkenlik göstermektedir. Sosyal onay süreçleri planlanırken bu durum öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda sosyo-ekonomik verilerin toplanması ve verilerin değerlendirilmesi süreçleri yol haritasının belirlenmesinde kilit rol oynamaktadır.

Bir maden işletmesinde çevresel ve sosyal etkilerin topluluk beklentilerini karşılayacak şekilde yönetilebilmesi için erken ve kapsamlı bir paydaş katılımı gerekmektedir. Paydaşlar ile kurulan iletişim maden projesinin her aşamasında

devam ettirilmelidir. Süreçlerin toplulukların talep ve endişeleri doğrultusunda tasarlanması, uygulanması ve yönetilmesi uzun vadede daha sürdürülebilir bir faaliyet sağlamaktadır.

Örneklere de görüleceği üzere, şeffaf bilgi paylaşımı ve etkin iletişim, başarılı bir paydaş katılımının temelini oluşturmaktadır. Bilgilendirmenin projenin başlarında yapılması ve kilit paydaşların sürece katılımlarının sağlanması, toplulukta güven tesis etmeye yardımcı olmaktadır. Sosyal onayın ilk aşaması toplulukların şirkete güven duymasını sağlamaktır. Paydaşlarda güven duygusu oluşmazsa bir projenin desteklenme olasılığı düşük olmaktadır.

Bölgede sağlanan kalkınmanın sürekliliği için, madenin kapanışı ve kapanış sonrasında yönelik planlamalar da yapılmalıdır. Şirketin bu sürece getireceği katkıyı yerel toplulukların öncelikleri ve ihtiyaçları şekillendirmelidir. Birçok şirket projeleri kapsamında bölgede sağladıkları sosyal yatırımların önceden planlanmamış ve sürdürülebilir bir program dahilinde yürütülmemiş olması sebebiyle sıkıntılar yaşamıştır.

Sosyal onayın alınamaması veya gecikmesi, proje süreçlerini zorlaştırmakla birlikte şirketler için ciddi maliyetlere sebep olmaktadır. Planlanan bütçelerin dışına çıkmak zorunda kalan şirketler, bu zorluklara ekonomik durumları müsaade ettiği sürece direnebilmektedir. Beklenmedik durumlar, bölge için önemli bir kalkınma fırsatı olan projelerin başlayamadan iptaline veya planlandığı şekilde devam ettirilememesine neden olmaktadır. Planlanmamış her süreç şirket için ek maliyet anlamına gelmektedir.

Çevresel ve sosyal etkileri iyi yönetilemeyen bir maden projesi için sosyal onayın varlığından söz edilemez. Sosyal onay alamamış bir proje sebebiyle şirketin itibarı da zarar görmektedir. Bu durum söz konusu proje için sıkıntı olmakla birlikte, şirketin mevcut ve gelecekteki diğer yatırımlarını da olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal onay eksikliğinin tüm bu olumsuz sonuçları madenciliğin gelişmesine, bölgesel ve ulusal kalkınmaya engel olmaktadır.

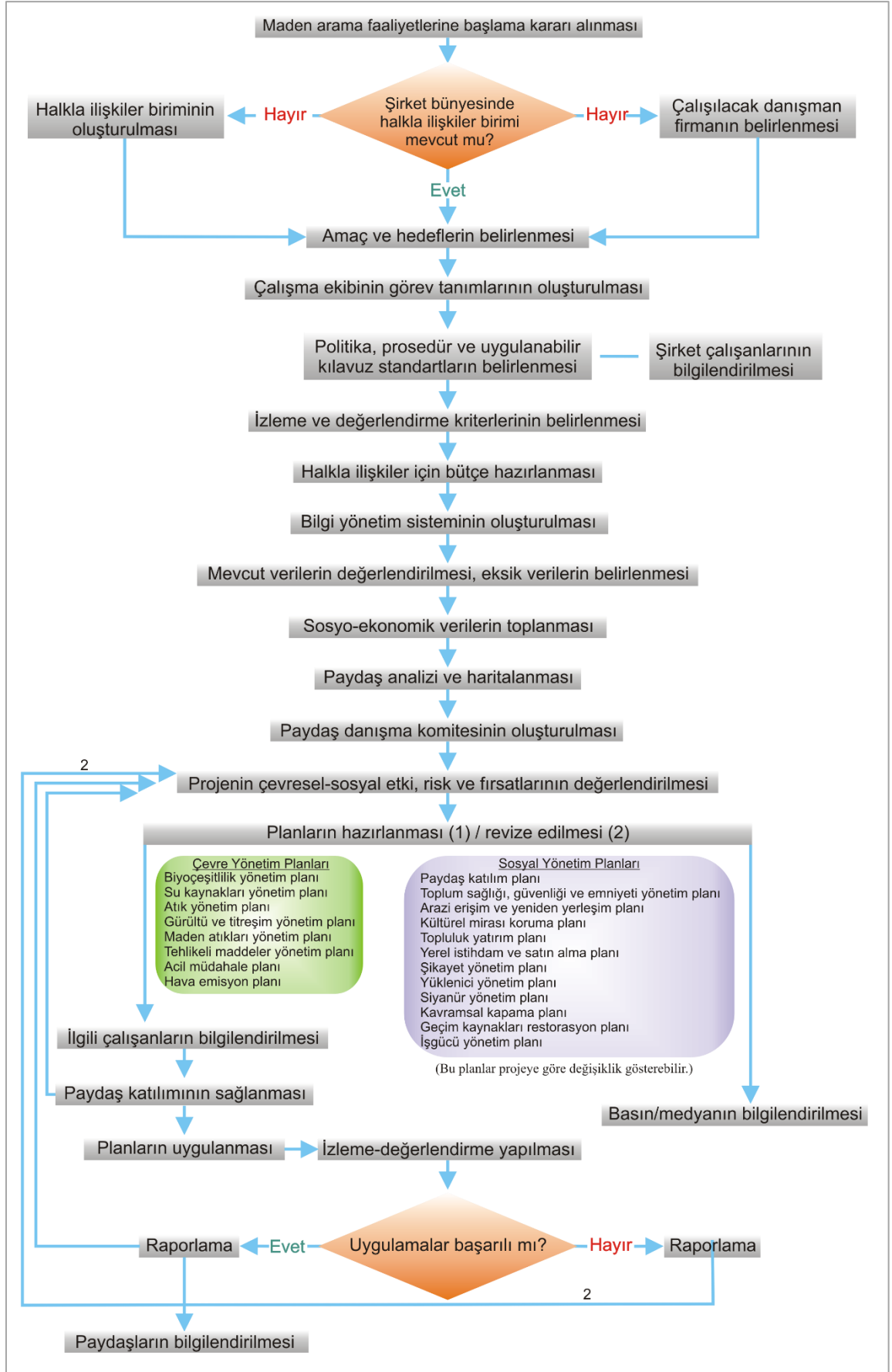
Türkiye, madencilikte sosyal onay konusunda dünyanın oldukça gerisinde kalmıştır. Günümüzde Türkiye’de madencilik faaliyetlerini sürdürülebilirlik ilkeleri ve uluslararası standartlar doğrultusunda gerçekleştiren şirketlerin sayısı oldukça azdır. Bugüne kadar bu standartlarda çalışılan maden projeleri çoğunlukla yabancı

ülkelerin Türkiye'deki iştiraklerine aittir. Yakın zamanda başlamış olan bazı maden projelerinde uluslararası iyi uygulamaların kılavuz edinildiği ve bu durumun mevcut ve yakın gelecekteki diğer projelere de örnek teşkil ettiği görülmektedir. Bu gelişme sektörün geleceği açısından umut vericidir.

Türkiye'de madencilik sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için sürdürülebilir madencilik ilkelerinin benimsenmesi, mevzuat açısından yasal bir yükümlülük olmayan sosyal onay kavramının maden mevzuatında karşılığının olması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, uluslararası madencilik sektöründeki gelişmelerin yakından takip edilmesi, projelerde uluslararası standartların ve iyi uygulamaların kılavuz edinilmesi, sektörde sürekli iyileşmenin sağlanabilmesi amacıyla madencilik ile ilgili tecrübelerin paylaşıldığı platformların artırılması, madencilik projelerinin her aşamasında görev alan meslek grupları için daha kapsamlı eğitim müfredatları hazırlanarak eğitimin daha kaliteli hale getirilmesi gerekmektedir.

Sosyal onay için her projeye uygulanabilecek standart bir uygulama modeli bulunmamakla birlikte, tez çalışması kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren maden şirketlerine yol göstermesi amacıyla bir akım şeması hazırlanmıştır. Şekil 6.1'de görülen bu akım şemasında bir maden şirketinin faaliyetleri kapsamında sosyal onay elde edebilmesi ve bu onayı koruyabilmesi için gerekli olan süreçler ana hatlarıyla aktarılmıştır.

Şekil 6.1'deki akım şemasında da görüldüğü üzere, maden projesi kapsamında yürütülecek sosyal çalışmalar maden arama faaliyetleri ile eş zamanlı başlatılmaktadır. Halkla ilişkiler biriminin diğer birimler ile koordine yürüttüğü tüm bu süreçlerde yapılan değerlendirmeler ve hazırlanan planların saha geri bildirimleri ile düzenli olarak güncellenmesi ve saha için en uygun projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Sosyal onayın kazanılması ve korunması için projenin çevresel ve sosyal etki değerlendirmelerinin sağlıklı bir şekilde yapılması, değerlendirme sonuçlarına göre gerekli aksiyonların alınması ve projenin her aşamasında nitelikli bir paydaş katılımının sağlanması önem arz etmektedir.

Şekil 6.1.Maden projelerinde sosyal onay çalışmaları

6.1. Öneriler

Akademik ve Sektörel Çalışmaların Arttırılması

Bu tez çalışmasının hazırlanması sürecinde Türkiye’den seçilen örnekler, sektörün bilgi paylaşımına fazla açık olmaması ve sektörden elde edilen bilgilerin kısıtlı olması sebebiyle sınırlı sayıda kalmıştır. Sosyal onay kapsamında yürüttükleri faaliyetler ile ilgili bilgi paylaşmayı tercih etmeyen şirketlerin ve projelerinin kapsam dışında tutulduğu bu araştırma gelecekte daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde geliştirilebilir. Konu hakkında sonuçları ölçülebilir ve kapsamlı bir anket hazırlanarak, sektördeki farklı madencilik faaliyetlerini kapsayacak şekilde daha fazla sayıda kurum ve şirketten bilgi talep edilebilir. Bu anket çalışması ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda Türkiye’deki madencilik sektörünün sosyal onay konusundaki mevcut durumu net olarak ortaya konacaktır.

Ernst&Young ve Deloitte gibi şirketler dünyada madencilik sektörünün karşı karşıya olduğu riskler için her yıl küresel risk raporu yayımlamaktadır. Benzer bir çalışma, bu küresel risk raporları örnek alınarak Türkiye için de yapılabilir. Türkiye’de madencilik sektörünün karşı karşıya olduğu risklerin sıralandığı ve değerlendirildiği bu akademik çalışma, dünyada madencilik sektörünün eğilimlerine ek olarak Türkiye’ye özel durumların da göz önünde bulundurulmasını sağlayacak, Türkiye’deki maden yatırımcılarına yol gösterici olacaktır.

Türkiye’de madencilik sektöründe sosyal onay konusuna gereken önemin verilmesi için sektörel farkındalığı arttıracak etkinlikler düzenlenmeli, sektör daha sık aralıklarla bir araya gelmelidir. 10-11 Aralık 2014 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen “İşletmelerde Sosyal Onay” Çalıştayı Türkiye’de bu konuda düzenlenen ilk etkinlik olma özelliğini taşımaktadır. Etkinlikte konu hakkında bilgi paylaşımı yapılmış, firmalar için yasal gereklilikler kadar önemli duruma gelen projenin sosyal onayının alınması ve sürdürülmesi konusunda yaşanan saha tecrübeleri, sıkıntılar ve başarılar paylaşılmıştır. Türkiye’de buna benzer etkinliklerin arttırılması ve yaygınlaşması sağlanmalıdır. Bu etkinliklerde madencilikte sosyal onay konusunda kazanılan tecrübelerin paylaşılması firmalar için rehber niteliğinde olacaktır.

Eğitim

Türkiye’de sosyal onay konusundaki çalışmaların arttırılması, madencilik sektörünün kalitesini de yükseltecektir. Eğitim sistemine yansıtılmış bir sosyal onay bilinci, bu konuda sektöre ve topluma farkındalığı yüksek bireylerin kazandırılmasını sağlayacak, bu şekilde geçmişte yaşanan olumsuz tecrübelerin tekrar yaşanmasının önüne geçilecektir.

Madencilik sektöründe dünyanın önde gelen ölkelerinden olan Avustralya’da sürdürülebilir madencilik ilkeleri kapsamında yapılan yasal düzenlemeler, akademik çalışmalar ve iyi saha uygulamalarına ek olarak ölkedeki mühendislik eğitiminin de bu yönde geliştirilmiş olması, madencilige bakış açısını ortaya koymaktadır. Avustralya’da bulunan Queensland Üniversitesi’nin maden mühendisliği bölümü müfredatında MINE 3127 ders koduyla “Madenciliğin Çevresel ve Sosyal Etkileri” konulu bir ders yer almaktadır [160]. Bu ders ile öğrencilerin ölkede madenciliğin yasal ve politik içeriği, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri, madencilik şirketlerinin çevre yönetimi konusundaki girişimleri, Avustralya’da ve dünyada madenciliğin olumlu ve olumsuz çevresel ve sosyal etkileri konularında bilgi sahibi olması ve mesleklerini bu ilkeler doğrultusunda icra etmeleri hedeflenmektedir. Madencilik sektöründe sürdürülebilir kalkınma, madenciliğin çevresel ve sosyal etkileri, paydaş analizi, paydaş katılımı, anlaşmazlıkların maliyeti, madenin yer altı ve yerüstü sularına etkileri, maden kaynaklı toz, gürültü ve titreşim, maden atıkları yönetimi, siyanür yönetimi, stok sahaları ve şev duraylılığı, hava kalitesi, maden kapanışı ve kapanış sonrası faaliyetler, maden rehabilitasyonu, küçük ölçekli ve yasal olmayan madencilik faaliyetleri, çevresel ve sosyal etki değerlendirme çalışmaları, gelecekteki madencilik faaliyetleri dersin konuları arasındadır.

Avustralya’da bulunan Yeni Güney Galler Üniversitesi’nde (UNSW) MINE 3910 ders koduyla okutulmakta olan “Madenciliğin Çevresel ve Sosyal Etkileri” dersi de Queensland Üniversitesi müfredatında bulunan dersin içeriğine benzer bir programa sahiptir.

Madencilikte öncü ölkelerden bir diğeri olan Kanada da mühendislik uygulamalarının sadece teknik konular ile sınırlı olmadığı yaklaşımıyla, benzer şekilde sürdürülebilir madencilik konusunu eğitim sistemine yansıtmayı başarmıştır. Dünyanın en iyi üniversiteleri arasında yer alan British Columbia Üniversitesi’nde (UBC) MINE 555

ders koduyla okutulmakta olan “Madencilik ve Toplum” dersi ile madenciliğin çevresel, sosyal ve sürdürülebilir yönlerine odaklanılmakta, toplulukların madencilik şirketleri ile ilgili algıları, yerleşim yeri yakınlarındaki madencilik faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz etkileri ve buna benzer birçok konuda mühendis adaylarının çağrı yakalayan bir eğitim almaları sağlanmaktadır.

Amerika’da bulunan Kolorado Madencilik Okulu maden mühendisliği eğitim müfredatında bulunan MNGN490 kodlu “Enerji ve Toplum” dersi özel sektör ve kamudaki ulusal ve uluslararası şirketler ve kuruluşların sektörel planlama ve uygulamalarını, küresel enerji politikasının yönleri, enerjinin tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik, etik, politik ve çevresel yönleri ile birlikte farklı enerji geliştirme biçimlerinin karşılaştırmalı metodolojileri ve değerlendirmelerini içermektedir. MNGN482 kodlu “Maden Yönetimi” dersi ile öğrencilere uygulamaya yönelik yönetsel beceriler, idari politikalar, endüstriyel ilişkiler ve insan ilişkileri, ileri mühendislik, risk yönetimi, anlaşmazlıkların çözümü ve dış ilişkiler gibi başarılı maden yönetiminin temel ilkeleri aktarılmaktadır [161].

Örneklere görüldüğü gibi, madencilik ve sürdürülebilir kalkınma ekseninde ilerleyen mühendislik eğitimleri, madenciliğin çevresel ve sosyal etkileri konusunda çok daha bilinçli, bu etkileri nasıl yönetmesi gerektiğini bilen, çözüm odaklı, günümüzün madencilik anlayışının ötesinde ve tam anlamıyla sürdürülebilir bir madencilik sektörünün yaratılmasında önemli rol oynamaktadır. Madencilik sektöründeki birçok yeniliğe ve gelişmeye öncülük eden ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de sosyal onay konusunun eğitim sistemine dahil edilmesi, gelecekte madenciliğin çok daha iyi koşullarda yapılabilmesi için önemli bir adım olacaktır.

Sürdürülebilirlik ve sosyal onay konularının dahil edildiği eğitimin kapsamı maden mühendisleri ile kısıtlı kalmayıp, maden arama aşamasında sahada bulunan ilk ekip olan jeoloji ve çevre mühendislerini de kapsayabilir. Bu şekilde bir projenin farklı aşamalarında birlikte veya ayrı ayrı görev alan farklı mühendislik dallarının aynı hedef doğrultusunda ortak dil ile hareket etmesi sağlanabilecektir.

Eğitimleri sırasında bu konular ile farkındalıkları artan ve sektörün gelecekteki yönetici adayları olan mühendisler sahadaki iyi uygulamalarıyla, tamamen yasal çerçevede ve uluslararası standartlara göre yürütülen madencilik faaliyetleriyle,

çevresel, sosyal ve ekonomik yönden sorunsuz yönetilen projeleriyle ülkeyi madencilik konusunda çok daha ileriye taşıyacaktı.

Yasal Mevzuatta Gerekli Düzenlemelerin Yapılması

Türkiye’de projelerin izin sürecinde sosyal etki değerlendirmesini zorunlu kılan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. 25 Kasım 2014 tarih ve 29168 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği’nde kısıtlı bir “halkın katılım toplantısı” süreci tanımlanmıştır. Projenin ÇED raporunda yer verilen “projenin sosyo-ekonomik etkileri” başlığı altında proje alanının demografik yapısını ortaya koyan bilgiler aktarılmakta ve bu veriler düzgün bir saha çalışması yapılmadan ve çoğunlukla bu konuda uzman olmayan kişiler tarafından derlenmektedir. Projelerin bölgeye sağlayacağı istihdamı belirtmek dışında herhangi bir sosyal konuyu dikkate almayan bu çalışmaların daha sağlıklı yürütülebilmesi için ÇED firmaları bünyesinde sosyal bilimler konusunda uzman ekipler yer almalıdır.

Meksika, Brezilya, İngiltere, İspanya, Avusturya, Estonya, Nijerya, Avrupa Birliği ülkeleri gibi birçok ülke sosyal etki değerlendirmesi için ayrı bir yasal zorunluluk tanımlamamış, sosyal etki değerlendirmesini ÇED sürecine dahil etmiştir [162]. İsveç’te de sosyal etki değerlendirmesi için özel bir gereklilik bulunmamaktadır, ancak madencilik sektörü ve rüzgâr enerjisi endüstrisi gönüllü olarak sosyal etki değerlendirmesi çalışmaları yapmaktadır. Bu konuda itici güçlerden biri Sami parlamentosu ve İsveç’in kuzey bölgelerinde yaşayan Sami halkı olmuştur [162].

Türkiye’de projeler çevresel etkileri açısından iki gruba ayrılmakta, ÇED Yönetmeliği’nde olduğu gibi farklı değerlendirme kriterlerine tabi tutulmaktadır. Sosyal etki değerlendirmesinin projelerin sürdürülebilirliği açısından önemi açıktır. Mevzuat kapsamında belirlenecek kriterler doğrultusunda sosyal etki değerlendirmesi gerektiren faaliyetler için ÇED Yönetmeliğinde olduğu gibi bir sınıflandırma yapılabilir. Bu şekilde sosyo-ekonomik etkilerine göre sınıflandırılan faaliyetler için farklı kapsam ve içerikte sosyal etki değerlendirmesi yapılması yasal bir zorunluluk haline getirilebilir.

Türkiye’de çevresel ve sosyal etki değerlendirmeleri ile ilgili mevcut yasal mevzuat dünyada bu konudaki daha kapsamlı yasal düzenlemeler örnek alınarak

geliştirilebilir. Örneğin Avustralya'nın Queensland eyaletinde yürürlükte olan 1971 Devlet Kalkınma ve Kamu Yönetimi Kanunu uyarınca önemli kabul edilen ve 1994 Çevre Koruma Kanunu kapsamında çevresel etki değerlendirmesi zorunlu olan tüm projeler için sosyal etki değerlendirmesi de gerekmektedir [162]. Bu mevzuat kapsamında çevresel etki değerlendirmesinin zorunlu olduğu tüm projeler için ayrıca hazırlanacak olan sosyal etki değerlendirmesi kapsamında projenin yerel ve bölgesel etkilerinin tespit edilmesi, paydaş katılım planı hazırlanması, sosyal çevrenin temel konularının dikkate alınması, sağlam bir metodoloji geliştirilmesi, projeden kaynaklanabilecek sosyal değişimlerin öngörülmesi ve gerekli önlemlerin alınması, potansiyel sosyal etkilerin tanımlanması ve yönetilmesi, uygulamaların izlenmesi için bir izleme planı hazırlanması, sosyal etki değerlendirmesi sonucunda ayrıca kapsamlı bir sosyal etki yönetim planı hazırlanması gerekmektedir. Yeni Zelanda, Malezya, Çin ülkelerinde de sosyal etki değerlendirmesini zorunlu kılan yasal düzenlemeler mevcuttur. Türkiye'de bu kapsamda yürütülecek çalışmalar için bu ülkelerin mevzuatları ve sistemleri araştırılarak örnek alınabilir. Mevzuat ile genel çerçevesi ve yasal gereklilikleri belirlenmiş "sosyal onay" kavramının benimsenmesi, madencilik sektörünün ülke ekonomisine olan katkısını arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Pike, R., *Social License to Operate - The Relevance of Social License to Operate for Mining Companies*, **2012**.
- [2] Nelsen, J.L., *Social License to Operate: Integration into Mine Planning and Development*, Yüksek Lisans Tezi, University of British Columbia, Vancouver, **2007**.
- [3] Spignesi, S.J., *Catastrophe! The 100 Greatest Disasters of All Time*, Kensington Publishing Corporation, **2004**.
- [4] The Monongah coal mine disaster, <https://www.history.com/this-day-in-history/the-monongah-coal-mine-disaster> (Şubat, **2018**).
- [5] Manders, G.C., Aber, J.S., *Tri-State Mining District legacy in northeastern Oklahoma*, Yüksek Lisans Tezi, Emporia State Üniversitesi, Kansas, **2014**.
- [6] Picher, Oklahoma: Toxic Town, <https://www.history.com/this-day-in-history/the-monongah-coal-mine-disaster> (Şubat, **2018**).
- [7] The world's worst coal mining disasters, <https://www.mining-technology.com/features/feature-world-worst-coal-mining-disasters-china/> (Ocak, **2018**).
- [8] World's Worst Mining Disasters, <https://www.thoughtco.com/worlds-worst-mining-disasters-3555045> (Ocak, **2018**).
- [9] Çevre Felaketleri, <http://cevreonline.com/cevre-felaketleri/> (Ocak, **2018**).
- [10] Thousands of Montana snow geese die after landing in toxic, acidic mine pit, https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2016/12/07/montana-snow-geese-searching-for-pond-land-in-toxic-mine-pit-thousands-die/?noredirect=on&utm_term=.50277674b61e (Ocak, **2018**).
- [11] The Baia Mare Gold Mine Cyanide Spill: Causes, Impacts and Liability, <https://reliefweb.int/report/hungary/baia-mare-gold-mine-cyanide-spill-causes-impacts-and-liability> (Ekim, **2017**).
- [12] New Estimate Puts Gulf Oil Leak at 205 Million Gallons, <https://www.pbs.org/newshour/science/new-estimate-puts-oil-leak-at-49-million-barrels> (Ekim, **2017**).
- [13] Judge approves \$20BILLION settlement over 2010 BP oil spill in the biggest ever environmental pay out in US history, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3523271/US-judge-OKs-20B-settlement-2010-BP-oil-spill.html> (Ocak, **2018**).
- [14] Rescue Efforts Dwindle After Mine Explosion in Turkey, <https://www.wsj.com/articles/rescue-and-recovery-efforts-continue-at-mine-in-western-turkey-1400087293?tesla=y> (Ocak, **2018**).
- [15] Sezener, A., Altın Madenciliği ve Siyanür Hurafeler ve Gerçekler. *Madencilik Türkiye Dergisi*, 43, 128, **2014**.

- [16] The Seveso Directive - Technological Disaster Risk Reduction, <http://ec.europa.eu/environment/seveso/index.htm> (Şubat, **2018**).
- [17] Seveso Kazası, <http://www.onlemdergisi.com.tr/seveso-kazasi/> (Şubat, **2018**).
- [18] World Bank, *Striking a Better Balance - The World Bank and Extractive Industries: The Final Report of the Extractive Industries Review*, **2004**.
- [19] Joyce, S., Thomson I., Earning a social licence to operate: Social acceptability and resource development in Latin America. *The Canadian Mining and Metallurgical Bulletin*, 93, 1037, **2000**.
- [20] Moffat, K., Zhang, A., The paths to social licence to operate: An integrative model explaining community acceptance of mining. *Resources Policy*, 39, 61 - 70, **2014**.
- [21] Sezener, A., "İşletme için Sosyal Lisans" Yaklaşımı. *Madencilik Türkiye Dergisi*, 44, 106, **2015**.
- [22] Govindan, K., Kannan, D., Shankar, K.M., Evaluating the drivers of corporate social responsibility in the mining industry with multi-criteria approach: A multi-stakeholder perspective. *Journal of Cleaner Production*, 84, 214-232, **2014**.
- [23] Boutilier, R. G., Black, L.D., Thomson, I., *From Metaphor to Management Tool - How the Social License to Operate can Stabilise the Socio-Political Environment for Business*, **2012**.
- [24] Prno, J., *An analysis of factors leading to the establishment of a social licence to operate in the mining industry*, *Resources Policy*, 38, 4, 577-590, **2013**.
- [25] Modelling and Measuring the Social License to Operate: Fruits of a Dialogue Between Theory and Practice, <https://sociallicense.com/publications/Modelling%20and%20Measuring%20the%20SLO.pdf> (Ocak, **2018**).
- [26] Oygür, A.V., Madencilerin Çevreye Bakışları Nasıl Olmalıdır? *TMD Sektörden Haberler Bülteni*, 46 - 54, **2015**.
- [27] Warhurst, A., Corporate Citizenship and Corporate Social Investment: Drivers of Tri-Sector Partnerships *The Journal of Corporate Citizenship* 1, 57-73, **2001**.
- [28] Gunningham, N., Social License and Environmental Protection: Why Businesses Go beyond Compliance. *Law & Social Inquiry*, 29, 307-341, **2004**.
- [29] Owen, J.R., Kemp D., Social licence and mining: A critical perspective. *Resources Policy*, 38, 29-35, **2013**.
- [30] Wilburn, K.M, Wilburn, R., Achieving Social License to Operate Using Stakeholder Theory. *Journal of International Business Ethics*, 4, 2, **2011**.
- [31] Stein, M., Reddy, G., Tuğ, Ç., *Practical Steps to Obtain and Retain a Social License to Operate - 1*, **2014**.

- [32] Sezener, A., *Halkla İlişkiler El Kitabı Paydaşlar ve Küçük Gruplarla İlişkiler*, Mayeb Madencilik ve Yer Bilimleri Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 10-24, **2014**.
- [33] Stein, M., Reddy, G., Tuğ, Ç., *Practical Steps to Obtain and Retain a Social License to Operate - 2*, **2014**.
- [34] IFC, *Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets*, **2007**.
- [35] IFC, *Performance Standard 4 Community Health, Safety and Security*, **2012**.
- [36] IFC, *Performance Standard 5 Land Acquisition and Involuntary Resettlement*, **2012**.
- [37] IFC, *Performans Standardı 8 Kültürel Miras*, **2012**.
- [38] EBRD, *EBRD Performance Requirement 10 Information Disclosure and Stakeholder Engagement*, **2014**.
- [39] YADA, *SGP'nin Biyolojik Çeşitlilik Koruma Projelerinde Toplumsal Etki ve GEF-SGP'nin Hassas Gruplarla Çalışma Alanlarının Belirlenmesi*, **2007**.
- [40] Performance Requirement 7 - Indigenous Peoples, <http://www.ebrd.com/documents/environment/performance-requirement-7.pdf> (Nisan, **2018**).
- [41] Tampakan mine, Philippines - How to lose money and terrify people, <http://londonminingnetwork.org/2014/02/tampakan-mine-philippines-how-to-lose-money-and-terrify-people/> (Mart, **2018**).
- [42] Haliloğlu, O.G., Madencilik Faaliyetlerinde Sosyal Etki Değerlendirme Çalışmalarının Önemi, *Uluslararası Madencilik ve Çevre Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 185, **2017**.
- [43] ÇED Uygulamaları, <http://ced.csb.gov.tr/ced-uygulamalari-i-82207> (Ocak, **2018**).
- [44] Stein, M., Reddy, G., Tuğ, Ç., *Practical Steps to Obtain and Retain a Social License to Operate - 3*, **2014**.
- [45] Babbie, E., *The Practice of Social Research*, Cengage Learning, **2011**.
- [46] Sezener, A., İşletme İçin Sosyal Onay: Paydaş Katılımının Önemi. *Madencilik Türkiye Dergisi* 42, 116, **2014**.
- [47] Özmehmet, E., Dünyada ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yasar University*, 2-5, **2008**.
- [48] Oygür, A.V., Madencilik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *TMD Sektörden Haberler Bülteni*, 86-92, **2014**.
- [49] BM Bruntland Komisyonu, *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, **1987**.
- [50] The Three Pillars of Sustainability, <http://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm> (Ocak, **2018**).
- [51] Borsa İstanbul, *Şirketler için Sürdürülebilirlik Rehberi*, **2014**.

- [52] Sezener, A., Sürdürülebilir Madencilik Tarihine Kısa Bir Bakış, *Madencilik Türkiye Dergisi*, 37, 94-96, **2014**.
- [53] Bölgesel Çevre Merkezi, REC Türkiye, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Metinler ve Temel Bilgiler*, **2006**.
- [54] Güney Ege Kalkınma Ajansı, *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*, **2011**.
- [55] Australian Minerals Industry, *Code for Environmental Management*, **1999**.
- [56] SKD Türkiye, *100 Maddede Sürdürülebilirlik Rehberi*, **2016**.
- [57] Binyıl Kalkınma Hedefleri Nedir?, <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf> (Mart, **2018**).
- [58] ICMM, *ICMM Toronto Declaration*, **2002**.
- [59] Extractive Endustries Review, https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/industry_ext_content/ifc_external_corporate_site/ogm+home/priorities/development_impact_extractive_industries_review (Şubat, **2018**).
- [60] ICMM, *Resource Endowment Toolkit The Challenge of Mineral Wealth: using resource endowments to foster sustainable development*, **2008**.
- [61] TBMM, *Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyon Raporu*, **2010**.
- [62] Balcı, E., Türkiye'de Madencilik Sektörü ve Kurumsal Sorumluluk Yaklaşımı, *Madencilik Türkiye Dergisi*, 40, **2014**.
- [63] International CSR standards, https://www.ic.gc.ca/eic/site/csr-rse.nsf/eng/h_rs00587.html (Şubat, **2018**).
- [64] OECD, *OECD Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri*, **2000**.
- [65] UN Global Compact, *Guide to Corporate Sustainability*, **2014**.
- [66] Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, <https://ungc.bilgi.edu.tr/tr/ungc.html> (Şubat, **2018**).
- [67] The Ten Principles of the UN Global Compact, <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> (Şubat, **2018**).
- [68] GRI's History, <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/gri-history/Pages/GRI's%20history.aspx> (Şubat, **2018**).
- [69] ISO Secretary-General's perspectives on ISO 26000, <https://www.iso.org/news/2010/09/Ref1564.html> (Şubat **2018**).
- [70] ISO, *ISO 26000:2010 Guidance on Social Responsibility*, **2010**.
- [71] Ekvator Prensipleri, <http://www.cgscenter.org/newsletter/ekvatorprensipleriocak2010.pdf> (Şubat, **2018**).
- [72] The Equator Principles, *The Equator Principles III*, **2013**.
- [73] Review of the Equator Principles - Towards EP4, <http://equator-principles.com/ep4/> (Mart, **2018**).

- [74] EP Association Members & Reporting, <http://equator-principles.com/members-reporting/> (Mart, 2018).
- [75] IFC, *Performans Standardı 6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi*, 2012.
- [76] Who we are, <https://eiti.org/who-we-are> (Şubat, 2018).
- [77] EITI International Secretariat, *The EITI Standart 2016*, 2017.
- [78] International Council on Mining & Metals, <https://www.icmm.com/en-gb/about-us> (Şubat, 2018).
- [79] ICMM 10 Principles, <https://www.icmm.com/en-gb/about-us/member-commitments/icmm-10-principles> (Ocak, 2018).
- [80] UNEP, UN Global Compact, *Sorumlu Yatırım İlkeleri*, Tayburn Kurumsal, 2006.
- [81] Governments and The Voluntary Principles on Security and Human Rights, <http://www.voluntaryprinciples.org/for-governments/> (Şubat, 2018).
- [82] Towards Sustainable Mining, <http://mining.ca/towards-sustainable-mining> (Şubat, 2018).
- [83] TSM, *Understanding The TSM Assessment Protocols*, 2018.
- [84] Protocols & Frameworks, <http://mining.ca/towards-sustainable-mining/protocols-frameworks> (Şubat, 2018).
- [85] TSM, *Towards Sustainable Mining Progress Report*, 2014.
- [86] EBRD, *Çevresel ve Sosyal Politika*, 2014.
- [87] EBRD Performance Requirements and Guidance, <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395256635868&d=Mobile&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout> (Aralık, 2017).
- [88] Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), <http://www.kobi.org.tr/index.php/finansman-bilgileri/ebrd> (Aralık, 2017).
- [89] Turkey overview, <http://www.ebrd.com/where-we-are/turkey/overview.html> (Aralık, 2017).
- [90] Turkey data - EBRD projects in Turkey, <http://www.ebrd.com/where-we-are/turkey/data.html> (Aralık, 2017).
- [91] The World Bank, <http://www.worldbank.org/en/about/history> (Ocak, 2018).
- [92] International Bank for Reconstruction and Development, <http://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd> (Ocak, 2018).
- [93] Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Dünya Bankası Grubu ile İlişkiler*, 2018.
- [94] IDA, *Dünya Bankası'nın En Yoksul Ülkeler İçin Sağladığı Fon*, 2012.
- [95] IFC in Turkey Fact Sheet, https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region_ext_content/ifc_external_c

- [orporate_site/europe+and+central+asia/resources/ifc+in+turkey+fact+sheet](#) (Ocak, **2018**).
- [96] Database of ICSID Member States, <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/about/Database-of-Member-States.aspx> (Nisan, **2018**).
- [97] Türkiye Genel Bakış, <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview#2> (Şubat, **2018**).
- [98] Dünya Bankası, <http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do> (Şubat, **2018**).
- [99] Global Reach/Turkey, <http://maps.worldbank.org/p2e/mcmap/map.html?org=ibrd&level=country&code=TR&title=Turkey> (Şubat, **2018**).
- [100] Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline Project (TANAP), <http://www.worldbank.org/en/news/loans-credits/2016/12/20/trans-anatolian-natural-gas-pipeline-project-tanap> (Şubat, **2018**).
- [101] Business risks facing mining and metals 2016-2017, <http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-business-risks-in-mining-and-metals-2016-2017/%24FILE/EY-business-risks-in-mining-and-metals-2016-2017.pdf> (Şubat, **2018**).
- [102] Business risks facing mining and metals 2017-2018, <http://www.ey.com/gl/en/industries/mining---metals/business-risks-in-mining-and-metals#> (Şubat, **2018**).
- [103] Ill mineworkers in South Africa win historic silicosis battle, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21699341-court-rules-formers-mineworkers-and-their-families-can-bring-class-action-lawsuit> (Ocak, **2018**).
- [104] Deloitte, *Tracking the Trends 2014 The top 10 issues mining companies will face in the coming year*, **2014**.
- [105] Ernst&Young, *Top 10 business risks facing mining and metals, 2016-2017*, **2016**.
- [106] Ernst&Young, *Top 10 business risks facing mining and metals, 2017-2018*, **2017**.
- [107] Deloitte, *Tracking the trends 2017 The top 10 issues shaping mining in the year ahead*, **2017**.
- [108] Deloitte, *Tracking the trends 2018 The top 10 issues shaping mining in the year ahead*, **2018**.
- [109] Davis, R., Franks, D., *Costs of Company-Community Conflict in the Extractive Sector*, CSR Initiative at the Harvard Kennedy School, **2014**.
- [110] Lord Browne: What Bp Taught Me about Business Engaging with Society, <http://www.managers.org.uk/insights/news/2016/june/lord-browne-what-bp-taught-me-about-business-engaging-with-society> (Mart, **2018**).
- [111] Boutilier, R., *A Measure of the Social License to Operate for Infrastructure and Extractive Projects*, **2017**.

- [112] Oygür, A.V., Çağdaş Madencilik Faaliyetlerinde Sosyal Onay, *TMD Sektörden Haberler Bülteni*, 69, 64-80, **2018**.
- [113] BSR, *The Social License to Operate*, **2003**.
- [114] Red Dog, <https://www.teck.com/operations/united-states/operations/red-dog/> (Ocak, **2018**).
- [115] Sweeting, A.R., Clark A.P., *Lightning the Lode - A Guide to Responsible Large-scale Mining*, Conservation International, **2000**.
- [116] Clark, A.L., Clark, J.C., *The Misima mine: An assessment of social and cultural issues and programmes*, **1997**.
- [117] A look back at the Misima mine closure, Long-term planning led to successful closure of Papua New Guinea mine, <http://barrickbeyondborders.com/environment/2012/12/a-look-back-at-the-misima-mine-closure/> (Ocak, **2018**).
- [118] Canceling the New World Mine, <https://www.nytimes.com/1995/12/10/opinion/canceling-the-new-world-mine.html> (Şubat, **2018**).
- [119] Las Cristinas Project, <http://www.crystallex.com/Projects/Projects/LasCristinas/default.html> (Mart, **2018**).
- [120] Veiga, M.M., McAllister, M.L., Mining with Communities, *Natural Resources*, 28, 191-202, **2001**.
- [121] Yanacocha - Peru / Community, <http://www.newmont.com/operations-and-projects/south-america/yanacocha-peru/community/default.aspx> (Şubat, **2018**).
- [122] Yanacocha - Peru / Overview, <https://www.newmont.com/operations-and-projects/south-america/yanacocha-peru/overview/default.aspx> (Şubat, **2018**).
- [123] Moran, R.E., *An Alternative Look at a Proposed Mine In Tambogrande, Peru*, **2001**.
- [124] History of Development, <https://web.archive.org/web/20070806125921/http://www.oktedi.com:80/aboutus/history.php> (Nisan, **2018**).
- [125] World Bank Calls for Ok Tedi Mine Closure Following Romanian Cyanide Spill - Message to BHP: Clean Up Ok Tedi; Message to Mining Industry: Stop Dumping in Rivers, <https://miningwatch.ca/news/2000/3/7/world-bank-calls-ok-tedi-mine-closure-following-romanian-cyanide-spill-message-bhp> (Nisan, **2018**).
- [126] Case study of the CSR strategy, https://www.csr-company.com/sites/default/files/public/imce-proc-images/rmgc_-_case_study.pdf (Nisan, **2018**).
- [127] A Project for Romania, Sustainability, <http://www.gabrielresources.com/site/sustainability.aspx> (Mart, **2018**).

- [128] Who is Roşia Montană? - or the Dawn of A New Generation, https://www.huffingtonpost.co.uk/oana-romocea/romania-rosia-montana_b_3920165.html (Mart, **2018**).
- [129] Bank pulls plug on open-cast gold mine, <https://www.theguardian.com/world/2002/oct/12/johnvidal> (Mart, **2018**).
- [130] SRK Consulting, *Technical Report On The Rosia Montana Gold And Silver Project, Transylvania, Romania*, **2012**.
- [131] Romanians mobilise in protest against gold mine plans, <https://www.theguardian.com/environment/2013/sep/17/romanians-mobilise-gold-mine> (Mart, **2018**).
- [132] Pascaru, M., Case Study on the Roşia Montana Gold Corporation Mining Project, *Revista De Cercetare Si Interventie Sociala*, 43, 39-48, **2013**.
- [133] Avrupa'nın en büyük altın madenine karşı mücadele: Rosia Montana, <https://www.karasaban.net/avrupanin-en-buyuk-altin-madenine-karsi-mucadele-rosia-montana-nese-duman-umut-kocagoz-kutsi-yasar/> (Şubat, **2018**).
- [134] Romanya'nın Gözü, Gecikmiş Atın Madeni Projesinin Gelirlerinde, <http://www.madencilik-turkiye.com/haberler/haberdetay/593> (Temmuz, **2013**).
- [135] Fighting Over Gold in the Land of Dracula, <https://www.nytimes.com/2007/01/03/business/worldbusiness/03gold.html> (Ocak, **2007**).
- [136] Oygür, A.V., Ovacık Altın Madeni Bugünlere Nasıl Geldi, *TMD Sektörden Haberler Bülteni*, 68, 82-93, **2017**.
- [137] Görür, N., Orhan, D., Hazer, H., Yıldız, N., *EUROGOLD Ovacık Altın Madeni YDABÇAG Değerlendirme Raporu*, **1999**.
- [138] Kuzey Ege Gazetesi, *Eurogold kaç işçi alacak?*, **2001**.
- [139] Normandy Madencilik, *Önyargılar ve Ovacık Altın Madeni Gerçeği*, **2003**.
- [140] Knight Piesold, *EUROMINES Ovacık Gold Mine Inspection Report*, **2001**.
- [141] Akdemir, Ö., *Kuyudaki Taş-Alman Vakıfları ve Bergama Gerçeği*, Evrensel Basım ve Yayım, **2011**.
- [142] Çımrın, F.K., Bergama Köylü Hareketinin Dünü ve Bugünü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 53, 310-317, **2015**.
- [143] Tuna, M., Türkiye'de Çevre Toplum İlişkileri ve Çevre Sosyolojisi. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 2, 291-318, **2015**.
- [144] Koza Altın, Ovacık Altın Madeni, *Sektörel Bakış Dergisi*, 1, **2017**.
- [145] Uşak İli Eşme İlçesinde zehirlenme iddialarıyla açılan tazminat davasına YARGITAY'dan RED !, <https://www.tuprag.com.tr/tr/haberler/usak-ili-esme-ilcesinde-zehirlenme-iddialariyla-acilan-tazminat-davasina-yargitaydan-red/26> (Şubat, **2018**).

- [146] Çöpler Maden Sahası, http://www.anagold.com.tr/tr/projects/copler_operasyonlari.html (Nisan, 2018).
- [147] Çöpler Maden Sahası Kurumsal Sosyal Sorumluluk, http://www.anagold.com.tr/tr/responsibilities/kurumsal_sosyal_sorumluluk.html (Nisan, 2018).
- [148] Çayeli Bakır, http://www.cayelibakir.com/tr/kurumsal_hakimizda.asp (Ocak, 2018).
- [149] Çayeli Bakır İşletmeleri, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini Daha Geniş Bir Platforma Yayıyor, http://www.cayelibakir.com/tr/medya_haberler_3.asp (Ocak, 2018).
- [150] TSM Leadership Awards, <http://www.mining.ca/towards-sustainable-mining/tsm-leadership-awards> (Şubat, 2018).
- [151] Çevre, http://www.cayelibakir.com/tr/kurumsal_cevre_yaklasimi.asp (Şubat, 2018).
- [152] Eryılmaz, Ç., Akman, F., Kolektif Bir Çevre Hareketi Olarak Artvin'de Maden Karşıtı Direniş. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 17-33, 2016.
- [153] "TEMA"dan Cerattepe'ye "Üst Düzey" Destek, <http://www.artvinpost.com/m/haber/2107.html> (Şubat, 2018).
- [154] 8 soruda Cerattepe davası, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37407143> (Şubat, 2018).
- [155] TMMOB, *Cerattepe Raporu*, 2014.
- [156] Cerattepe geçilirse, Türkiye'de her yer geçilir, <http://yesilartvindernege.org/cerattepe-gecilirse-turkiyede-her-yer-gecilir/> (Şubat, 2018).
- [157] "Cerattepe Bakır Madeni" projesi ÇED olumlu raporu, <http://artvin.csb.gov.tr/cerattepe-bakir-madeni-projesi-ced-olumlu-raporu-duyuru-2486> (Şubat, 2018).
- [158] Söğüt Projesi, <http://kozaaltin.com.tr/operasyonlar-ve-projeler/soqut-projesi/> (Aralık, 2017).
- [159] Sosyal Sorumluluk Projeleri, <http://kozaaltin.com.tr/sorumluluklarimiz/sosyal-sorumluluk-projeleri/> (Ocak, 2018).
- [160] Course Profiles - MINE 3127, http://www.courses.uq.edu.au/student_section_loader.php?section=1&profileid=92164 (Ocak, 2018).
- [161] Mining Engineering Courses, <https://catalog.mines.edu/undergraduate/programs/earthscieng/miningenineering/#courseinventory> (Şubat, 2018).
- [162] When and Where is Social Impact Assessment Required?, http://www.tba.co.nz/pdf_papers/When_and_Where_is_SIA_Required_19-5-12.pdf (Mayıs, 2018).

EK - Görüşme Listesi

No	Adı-Soyadı	Unvanı	Firma	Görüşme Tarihi
1	Dr. Ali Vedat OYGÜR	Emekli / Dr. Jeoloji Yüksek Mühendisi	-	13.03.2018
2	Dr. Alper SEZENER	Genel Müdür	Centerra Gold Inc. / Öksüt Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	02.11.2017
3	Bilge KÜÇÜKAYTAN	EYS ve Sürdürülebilirlik Md. Yrd.	TÜMAD Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	26.01.2018
4	Dilek ERYILMAZ	Dış İlişkiler Direktörü	Alamos Gold Inc. / Doğu Biga Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	04.12.2017
5	Dr. Ercan BALCI	Dış İlişkiler Müdürü	First Quantum Minerals Ltd. / Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.	08.12.2017
6	Görkem GÜRSES	Halkla İlişkiler & Kamu İlişkileri Uzmanı	Eldorado Gold Corporation / Türag Metal Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	13.11.2017
7	Güler GÜLCÜOĞLU	Kurumsal İletişim ve Halkla İlişkiler Şefi	Koza Altın İşletmeleri A.Ş.	11.10.2017
8	Hayri ÖĞÜT	Danışman	Tümad Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	26.01.2018
9	Melik Zafer YILDIZ	Dış İlişkiler Direktörü	Anagold Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	03.04.2018
10	Senem BULUT	Halkla İlişkiler Direktörü	Centerra Gold Inc. / Öksüt Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	06.04.2018

ÖZGEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

Adı Soyadı : Ayça TUFAN

Doğum Yeri : BALIKESİR

Medeni Hali : Bekâr

E-Posta : ayca.tufan@hotmail.com

Adresi : Aşıkpaşa Mah. Vedat Dalokay Cad. 85/9 Gaziosmanpaşa/ANKARA

Eğitim

Lisans : Hacettepe Üniversitesi Maden Mühendisliği Bölümü

Yüksek Lisans : -

Doktora : -

Yabancı Dil ve Seviyesi

İngilizce - İyi, Fransızca - Orta

İş Deneyimi

Çiftay İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.'de;

2012-2014 tarihleri arasında İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlığı,

2014-2015 tarihleri arasında Maden Hakları ve Çevre Sorumlusu,

2015-devam tarihleri arasında Proje Sözleşme Yöneticisi

Deneyim Alanları

Maden Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ve çevre mevzuatı uygulamaları, maden planlama ve maliyet hesapları, madencilik projeleri ve sözleşmeleri

Tezden Üretilmiş Projeler ve Bütçesi

-

Tezden Üretilmiş Yayınlar

-

Tezden Üretilmiş Tebliğ ve/veya Poster Sunumu ile Katıldığı Toplantılar

-

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MADEN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13/06/2018

Tez Başlığı / Konusu: MADENCİLİKTE SOSYAL ONAY KAVRAMININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 137 sayfalık kısmına ilişkin, 13/06/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9 'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Ayça TUFAN
Öğrenci No: N15120986
Anabilim Dalı: Maden Mühendisliği
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

Tarih ve İmza
13.06.2018

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Dr. Öğr. Üyesi Güneş ERTUNÇ